ØKONOMI

og

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi . 35. Årgang . Nummer 2 . 1961
København 1961

ØKONOMI OG POLITIK

35. ÅRGANG . NR. 2 . 1961

INDHOLD

Ole Karup Pedersen: Nigeria 79
Thorkild Hjortkjær: Hovedtræk af det danske skattesystem 100
Den internationale økonomiske situation 117
Den danske økonomiske situation 125
Politisk Kronik 136

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1961

FORFATTERNE

OLE KARUP PEDERSEN: Cand. mag., arkivar i rigsarkivet.

THORKILD HJORTKJÆR: Cand. polit., sekretær i Det økonomiske Sekretariat, universitetslektor.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OK POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal. Årsabonnement 15 kr. Enkelte hæfter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor dr. polit. ERIK HOFFMEYER, rektor, professor, dr. polit. POUL WINDING, generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT og lektor, cand. polit. THORKILD HJORTKJÆR. Redaktør, ekspedition og abonnement: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

Udsendt i boghandelen 11. september 1961.

NIGERIA

DETS OPSTÅEN OG UDVIKLING TIL SELVSTÆNDIG FØDERATION

OLE KARUP PEDERSEN

Enhver plan om Afrikas fremtid, der ikke tager hensyn til den kendsgerning, at hver sjette afrikaner er nigerianer, vil som en ørkenplante »blomstre uset og øde sin sødme på den tomme luft.« Denne udtalelse af Nigerias nuværende generalguvernør, *Nnamdi Azikiwe,* er i al sin nationale selvbevidsthed ikke uden en vis berettigelse.

Den nye afrikanske stat, Føderationen Nigeria, der opnåede fuld selvstændighed inden for det britiske statssamfund 1. oktober 1960, er med sine knap 900.000 km² ikke verdensdelens største, men med sin befolkning på ialt henved 37 millioner Afrikas folkerigeste stat[1]).

NIGERIAS OPSTÅEN

I lighed med så mange andre afrikanske lande er Nigeria et kunstprodukt skabt af europæiske – i dette tilfælde engelske – missionsfolk, handelsfolk og administratorer[2]).

Indtil 1861 havde England normale handelsforbindelser med adskillige riger på Nigerias kyst og enkelte inde i landet. En britisk konsul var siden 1851 placeret i Lagos for at varetage de engelske handelsinteresser i området. På denne ø herskede en konge, som England formelt anerkendte, idet man dog anså det for en selvfølge, at han i et og alt fulgte de henstillinger, han fik fra den britiske konsul. Man lagde fra engelsk side megen vægt på at få standset den endnu betydelige slavehandel i området, men kongens autoritet blev snart undergravet blandt de indfødte, der hurtigt gennemskuede, hvem der i virkeligheden regerede landet. Kongen formåede derfor ikke at standse slavehandelen, og under dette påskud anså englænderne det for nødvendigt i 1861 – med det engelske krigsskib »Prometheus«

---

[1]) Da der her i Økonomi og Politik for få år siden af professor *C. G. Feilberg* er blevet bragt en artikel om Nigerias erhvervsgeografi (31. årg. 1957, s. 100–123), skal jeg i det følgende holde mig til den politiske udvikling i Nigeria frem til dets selvstændighed.

[2]) Om oprindelsen af navnet *Nigeria,* der blev anvendt første gang i 1897, se C. K. Meek: The Niger and the Classics. The History of a Name. Journal of African History. Vol. I, 1960, s. 1–17.

liggende på Lagos red – at overtale kongen til at afstå sit rige til England mod en årlig pension på 1.000 engelske pund.

Under indtryk af andre europæiske magters – Frankrigs og Tysklands – stigende interesse for og deltagelse i handelen på Nigerias kyst og op ad Nigerfloden erklærede England efter Berlin-konferencens afslutning i 1885 størsteparten af Nigerias nuværende kyststrækning – området mellem Lagos og Kamerun – for et britisk protektorat under navnet Olieflodernes protektorat.

Få år forinden havde de forskellige engelske handelskompagnier, der handlede på kysten og op ad floden, slået sig sammen til *United Africa Company*. Samme år, som protektoratet blev erklæret, fik kompagniet den engelske dronnings charter på handelen i hele området og tog navneforandring til *Royal Niger Company*. I løbet af de følgende år udstrakte kompagniet sit interesseområde ind i landet og begyndte snart – i hård konkurrence med franske købmænd – at vinde indpas i det nuværende nordlige Nigeria.

Da kompagniet i 1894 engagerede kaptajn *Fredrick Lugard* til at lede dets private hær i Nigeria, havde det fundet den mand, der på afgørende måde skulle komme til at præge landets fremtid. Lugard havde netop afsluttet gennemførelsen af det britiske protektorat over Uganda i Østafrika, da han blev ansat i Royal Niger Company. Kort tid efter gik den engelske regering efter mange betænkeligheder med til at forsyne kompagniet med såvel penge som officerer til at udbygge dets hær til en West African Frontierstyrke, der under Lugards kommando hurtigt fik skabt respekt for de engelske interesser i området. I 1898 indgik Frankrig og England den endelige aftale om grænserne for deres interessesfærer i Vestafrika, ved hvilken lejlighed Nigerias vestlige og nordlige grænser blev fastlagt.

Som en naturlig følge af den engelske stats direkte medvirken, der var sket med regeringens støtte til opbygningen af kompagniets hær, fratog regeringen i 1899 kompagniet dets charter, således at den engelske stat overtog det direkte ansvar for opretholdelsen af ro og orden i området. Kompagniet indgik kort tid efter i et nyt kompagni med dets tidligere navn, United Africa Company, en forgrening af den internationale Unilever-koncern.

Nytår 1900 proklameredes det britiske protektorat over Nordnigeria. Lugard – der i mellemtiden var blevet sir Fredrick Lugard – blev udnævnt til højkommissær. Samme år fik Olieflodernes protektorat navneforandring til Niger kyst-protektoratet, der 6 år senere blev slået sammen med kolonien Lagos til kolonien og protektoratet Sydnigeria. Dermed var det Nigeria skabt, som i dag er een af Afrikas mest betydende nye stater.

Det bestod således af 2 protektorater og 1 koloni. For koloniens vedkommende var der ingen tvivl om de statsretslige forhold – den var Eng-

lands ejendom i kraft af salget i 1861. Anderledes forholdt det sig med protektoraterne, idet disse, hvad der ligger i selve betegnelsen, var områder, som englænderne havde påtaget sig at beskytte efter frivilligt indgåede aftaler med de herskende regenter. I praksis og set fra London spillede denne forskel næppe nogen større rolle, men man opretholdt forestillingen om, at det var fuldt suveræne og ligeberettigede parter, der havde indgået disse aftaler – og for de nationale bevægelser i Nigeria, som i andre britiske protektorater, har disse forhold spillet en vis rolle i agitationen, og det har været afgørende for disse bevægelser at understrege de særlige forhold, der gør sig gældende for protektoraternes vedkommende.

DET INDIREKTE STYRE

Ved deres måde at administrere områderne på understregede englænderne selv deres særlige karakter som protektorater. Som nævnt havde Nordnigerias højkommissær, Lugard, gjort sine første afrikanske erfaringer i Uganda. Her findes et gammelt overlevet afrikansk styre i kongeriget Buganda med en konge, Kabakaen, og hans råd af stormænd, Det store Lukiko, i spidsen[3]). Det er et i mange henseender velorganiseret og funktionsdygtigt feudalstyre. Noget lignende fandt Lugard i Nordnigeria, hvor mange af de store emirater på tilsvarende måde var effektive feudalstyrer, der både formelt og reelt sad inde med magten over de forskellige områder. De var præget af muhammedansk religion og havde gennem århundreder haft forbindelse med de nordafrikanske arabere ad Saharas karavaneveje, ligesom der på stedet var opstået et muhammedansk præsteskab og en klasse af købmænd og regeringsfunktionærer. Det ville efter Lugards opfattelse være både forkert og uklogt ikke at benytte sig af disse udmærkede og veludbyggede administrationsapparater. Han mente, at englændernes opgave i Nigeria og andre kolonier var dels at give de indfødte del i civilisationens goder, men samtidig at nyttiggøre landet mest muligt for England og dermed verden som helhed.

Det lå derfor nært for ham at udforme *det indirekte styre,* der blev en sådan sukces i Nordnigeria, at det bredte sig over store dele af det britiske imperium og næsten blev et dogme for britisk koloniadministration.

Denne styreform – eller administrationsmåde, som det snarere er – har sikret Lugard en plads i engelsk kolonihistorie – og i selve Nigerias historie, hvor dens virkninger spores den dag i dag og formentlig vil holde sig i en uoverskuelig fremtid. Hensigten med det indirekte styre er ikke vanskelig at få øje på. Ved at søge at komme til forståelse og i samarbejde med de bestående indfødte autoriteter og gennem dem få gennemført de nødvendige forholdsregler undgår kolonimagten en alt for nær kontakt med en befolk-

[3]) Om styret i Buganda se Økonomi og Politik, 34. årg. 1960, s. 50.

ning, hvis livsmønster og indstilling ligger europæernes meget fjernt, og en lang række forviklinger og misforståelser, som denne afstand kan medføre. Ved at lade de allerede existerende administrationsapparater fortsætte deres virksomhed og blot lede dem i den retning, kolonimagten ønsker, sparer den sig selv for en hel del besvær og udgifter til embedsmænd, idet den kan nøjes med at placere en eller to rådgivere ved hvert administrationscenter, hvor hele staben i modsat fald skulle have bestået af embedsmænd og funktionærer udsendt fra og betalt af kolonimagten. Den indfødte befolkning mærker kun ringe forandring i sin daglige tilværelse og vil efter al sandsynlighed være mere tilbøjelig til at rette sig efter de autoriteter, den er vant til at adlyde og respektere, end nye og fremmede autoriteter, som i givet fald kun kan hævde sig i kraft af magtanvendelse. Ikke mindst med hensyn til skattebetaling og gennemførelse af love, der ikke uden videre forekommer de indfødte rimelige, har dette betydning.

Men forudsætningen for, at det indirekte styre lader sig gennemføre, er, at der findes sådanne fast forankrede og almindeligt anerkendte administrationsapparater og styreformer, som befolkningen respekterer og adlyder, samt at disse kan og vil fungere tilfredsstillende for kolonimagtens behov. Dette var, som allerede nævnt, tilfældet i Nordnigeria. Da hverken Lugard eller den engelske regering følte nogen trang til at ændre den bestående feudale samfundsstruktur, men udelukkende at varetage og beskytte de engelske interesser – først og fremmest handelen – er det forståeligt, at det indirekte styre for Lugard blev idealet for et fredeligt, effektivt og gnidningsløst kolonistyre. Og dets sukces kunne ikke undgå at gøre indtryk i London, hvor man kun modstræbende havde engageret sig så vidt i det nigerianske foretagende.

At denne styreform samtidig betød en afstivning og konsolidering af de bestående samfundsforhold, hvor befolkningens store flertal var helt afhængige af enkelte emirers og stormænds afgørelser uden nogensomhelst mulighed for at påvirke disse, var man fra engelsk side næppe blind for. Men det måtte fra et engelsk synspunkt omkring århundredskiftet også være England og den engelske regering temmelig uvedkommende.

ADMINISTRATIONEN AF NIGERIA

Lugard var fra første færd klar over, at en sammenslutning af de to særskilt administrerede områder måtte tilstræbes. Økonomisk var Sydnigeria bedst stillet og et uundværligt transitområde for Nordnigeria, hvis gamle handelsveje over ørken til Nordafrika ikke længere var hensigtsmæssige, selvom de stadig blev benyttet af både arabere og nigerianere. Sydnigeria havde økonomisk fordel heraf, og mens Nordnigeria igennem en årrække måtte forstrækkes med tilskud fra London, kunne udgifterne til Sydnigerias administration afholdes af områdets egne indtægter.

Den engelske regering var imidlertid ikke straks modtagelig for hans forslag om at slå de to områder sammen. Som protest nedlagde han sin stilling og overtog i stedet hvervet som guvernør i Honkong. Men i 1912 vendte han tilbage til Nigeria – denne gang som guvernør for begge områder. Og i 1914 blev de slået sammen til kolonien og protektoratet Nigeria med Lugard som generalguvernør, der under sig havde en administrator i kolonien og en viceguvernør i hver af de to tidligere protektorater.

»Fra 1914 har den engelske regering bevidst forsøgt at gøre Nigeria til eet land. Men de nigerianske folkegrupper har forskellig historisk baggrund – både religiøst og kulturelt – og har ikke ytret noget ønske om denne eenhed. Nigerias eenhed er en britisk ønskedrøm.« Således bedømte Nigerias nuværende premierminister, sir *Abubakar Balewa,* det engelske styre, da han i 1948 var leder af Nordnigerias repræsentanter i Nigerias lovgivende råd. Bedømmelsen er naturligvis farvet af hans daværende betænkeligheder ved Nigerias eenhed, men er for så vidt rammende, som det ikke var hensynet til Nigeria og dets befolkning eller noget nigeriansk krav, men først og fremmest hensynet til engelske administrative, finansielle og økonomiske interesser, der fik regeringen i London til at opgive sin modstand mod Lugards planer.

Med den administrative sammenlægning af hele Nigeria under Lugards styre fulgte fra engelsk side et målbevidst arbejde på at overføre det indirekte styre fra Nordnigeria til landets sydlige dele. Arbejdet fortsatte efter, at Lugard selv i 1922 havde trukket sig tilbage som generalguvernør. Men i Sydnigeria manglede i udstrakt grad een af de vigtigste forudsætninger for det indirekte styres effektivitet: velfunderede indfødte autoriteter. Trods dette fortsatte man fra engelsk side med en ejendommelig u-engelsk dogmatisme at arbejde for indførelsen af dette styre. Hvor der ikke i forvejen fandtes indfødte autoriteter, søgte man at etablere dem. Mens det i den vestlige del af Sydnigeria i nogen grad lykkedes at finde indfødte autoriteter, der lod sig anvende til formålet – skønt aldrig i samme omfang som i Nordnigeria – viste det sig meget vanskeligere i den østlige del. Befolkningen her anerkendte ingen indfødte autoriteter, som englænderne kunne støtte sig til.

»Ifølge vore love og skikke er de traditionelle regenter ikke absolutte, men konstitutionelle. De regerer i kraft af deres villighed til at følge folkets vilje. I Yoruba-staten vil enhver hersker, der viser absolutistiske tendenser eller forsøger at placere sig over loven, blive anmodet om at begå harakiri. Vi ønsker ikke at styrke de traditionelle regenter eller give dem absolut magt, som de ikke havde før englændernes ankomst.« Det var ganske vist så sent som i 1949, at Azikiwe fremsatte denne udtalelse, men den forklarer, hvorfor englænderne havde så store vanskeligheder i deres bestræbelser på at overføre det indirekte styre til Sydnigeria. Autoriteter af den slags kunne

man dårligt bygge et indirekte styre på, dertil var de alt for påvirkelige af uberegnelige faktorer som »folkets vilje« og »almindelig tilslutning«.

Ganske vist påstod den engelske koloniminister i 1945, at systemet fra Nordnigeria med held var blevet overført til de sydlige områder. Dette har snarere været udtryk for ministerens ønske om, hvordan det burde være, for hverken de faktiske forhold på det tidspunkt eller den senere udvikling har berettiget denne påstand.

I 1939 gennemførte englænderne en administrativ opdeling af Sydnigeria i Vest- og Østregionen med Nigerflodens nedre løb som grænse. Alt tyder på, at denne opdeling udelukkende skete af administrative grunde. Den senere politiske udvikling skulle godtgøre berettigelsen i denne opdeling, der fik stor betydning for dannelsen af den føderation, som Nigeria i dag udgør.

REPRÆSENTATION OG PARTIER FREM TIL 1944

Straks efter erhvervelsen af kolonien Lagos i 1861 oprettede englænderne et lovgivende råd for kolonien. Det havde kun rådgivende myndighed, og dets medlemmer blev udpeget af guvernøren. Men det var dog en form for nigeriansk repræsentation – selvom flere af rådets medlemmer var hvide handelsfolk –, der kunne danne forbillede for de øvrige områder.

Rådet existerede indtil 1922, da det blev slået sammen med det lovgivende råd for den sydlige region, der blev oprettet dette år. Det nye råd var sammensat af 27 såkaldte officielle medlemmer, der alle var embedsmænd i administrationen eller funktionærer i de største handelskompagnier, og 19 uofficielle medlemmer, der for det overvejende flertals vedkommende blev udpeget af guvernøren. Men de 3 blev dog valgt efter en stærkt begrænset valgret – 2 i Lagos og 1 i Calabar. Rådets myndighed var temmelig vidtstrakt, således skulle alle budgetter og andre finanslove vedtages af det, ligesom meget af den almindelige lovgivning for hele Nigeria blev behandlet i rådet. Dets sammensætning garanterede naturligvis mod uoverlagte handlinger i modstrid med den engelske administrations interesser, men det er alligevel et typisk træk ved det engelske styre af Nigeria og andre kolonier, at afgørelserne blev truffet på stedet for senere at blive forelagt koloniministeriet i London til godkendelse. I modsætning til fransk og belgisk kolonistyre udgik der forholdsvis få direkte påvirkninger fra moderlandet til kolonien.

Skønt rådets arbejde og myndighed således omfattede hele Nigeria, var Nordregionen ikke repræsenteret i det. Dette var en følge af det udbyggede indirekte styre i Nordnigeria, hvor emirerne og andre stormænd formelt set var helt suveræne og ikke formelt underlagt områdets engelske administration. Nogen større lyst til at deltage i rådets arbejde har emirerne formentlig heller ikke haft, men det var i længden uheldigt, at deres syns-

punkter ikke blev frembragt på det sted, hvor afgørelser vedrørende hele Nigeria blev truffet.

Det ville næppe være rigtigt i oprettelsen af det lovgivende råd for Sydnigeria i 1922 at se nogen bevidst politik fra engelsk side henimod et nigeriansk selvstyre. Man havde ganske vist i løbet af 1. verdenskrig afgivet visse uforpligtende erklæringer, ligesom man som medlem af Folkeforbundet måtte anses for forpligtet til at arbejde henimod et vist mål af selvstyre i kolonierne, men disse fremtidsmål anså de fleste på daværende tidspunkt for at ligge langt ude i fremtiden. Det var heller ikke som følge af noget nigeriansk folkekrav, at rådet blev oprettet. Der havde fra tid til anden dannet sig nigerianske grupper eller organisationer, der forsøgte at øve indflydelse på forskellige konkrete sagers behandling, men når sagerne var blevet behandlet, var grupperne eller organisationerne som regel gået i opløsning. Oprettelsen af det lovgivende råd må først og fremmest anses for en praktisk foranstaltning, der lettede administrationen af landet, idet sagerne under rådets behandling måtte formodes at blive belyst fra alle indflydelsesrige og betydende interessers side. Når sagerne endelig forelagdes koloniministeriet i London til godkendelse, var ministeriet klar over, at der ikke ville kunne forventes modstand af betydning mod de foreslåede love og anordninger. Denne fremgangsmåde faldt iøvrigt godt i tråd med Englands styre af andre koloniområder i Afrika, hvor man også på denne tid oprettede lovgivende råd.

Noget nigeriansk folkekrav om øget indflydelse på landets styre lader sig, som nævnt, ikke påvise på dette tidspunkt. Den fåtallige nigerianske overklasse var – bortset fra emirerne i Nordnigeria – opstået i kraft af den engelske kolonisation af landet, og den handelsvirksomhed dette medførte, og følte sig ikke i noget modsætningsforhold til englænderne. Nogen racediskrimination var der ikke tale om, blandt andet fordi antallet af bosiddende hvide var så forholdsvis lille. De hvide i Nigeria kom ikke til at præge hverken storbyerne eller landet i samme udstrækning som i Øst-, Syd- og Centralafrika.

Oprettelsen af det lovgivende råd synes imidlertid at have virket fremmende på de tendenser til politisk organisation, der tidligere havde vist sig i Nigeria. I 1922 dannede *Herbert Macaulay* landets første egentlige parti, *Nigerian National Democratic Party,* der fik tilslutning fra en del nigerianere i frie erhverv i Sydregionen. Det lykkedes således partiet at besætte alle de 3 valgbare pladser i det lovgivende råd i 1923; det beholdt dem indtil 1938 og besatte dem igen i tiden fra 1943 til 1946. Endvidere besatte partiet alle valgbare pladser i Lagos kommunalråd fra 1923 til 1953. Det var således først og fremmest et byparti, der fik tilslutning fra Sydnigerias store byer. Dets program var at opnå selvstyre for Nigeria inden for det britiske imperium, at fremme det nigerianske folks interesser og arbejde for

indførelsen af almindelig valgret. Partiets udbredelse uden for byerne lader sig vanskeligt måle, men den har næppe været særlig stor. Dets ledende folk var da også læger, sagførere, lærere og andre med lignende uddannelser, der fortrinsvis slog sig ned i byerne.

Som modvægt mod dette klart nationalistiske parti, der agiterede med så nye og ukendte begreber som »det nigerianske folk« og »folkets vilje«, oprettedes kort efter et andet parti, *People's Union,* der især fik tilslutning fra de mere velhavende nigerianske handelsfolk. De så ingen grund til at ændre de bestående tilstande. Gennem 1922-reformerne havde de fået muligheder for i det lovgivende råd at gøre deres synspunkter gældende. Selvstyre øvede ikke nogen særlig tiltrækning på dem, da det engelske styre fuldtud garanterede deres handelsinteresser, ligesom de naturligvis ikke kunne tilslutte sig kravet om almindelig valgret, der kun ville forringe deres indflydelse. Partiet erkendte nødvendigheden af visse reformer, men disse skulle ske gradvist og meget langsomt, så man ikke kom til at ødelægge det værdifulde i den bestående tilstand. Med sikker sans for tidsånden og hvad der hørte sig til, dannede partiet en særlig afdeling for kvindelige medlemmer, *Women's Union,* der under ledelse af nogle af Nigerias mest velhavende damer påbegyndte et velfærdsarbejde.

De to nævnte partier virkede kun i Sydnigeria og fortrinsvis i byerne. I Nordregionen var der ikke grobund for større politisk aktivitet blandt den almindelige befolkning, og emirerne har formentlig set med nogen skepsis på de politiske kandestøberier mod syd.

I løbet af 1920'erne og 30'erne dannedes en række mere eller mindre politisk prægede organisationer i Sydnigeria, der imidlertid ikke betød nogen væsentlig fornyelse af det politiske liv i forhold til, hvad de to gamle partier udrettede. Det er dog påfaldende, at flere af disse organisationer dannedes med særligt henblik på den nigerianske ungdom. Således *Union of Young Nigerians,* der lå på linie med Nigerian National Democratic Party, og *Nigerian Youth League Movement,* der hældede mere i retning af People's Unions synspunkter. De fleste af disse bevægelser blev startet af unge nigerianere, der vendte tilbage til landet fra studier i England eller U.S.A. Med sig bragte de ideer om folkestyre, parlamentarisme og i nogle tilfælde social retfærdighed, som de forsøgte at omplante til nigerianske forhold. Der sporedes dog også en anden tendens – ikke mindst blandt stifterne af Nigerian Youth League Movement – til at påpege værdierne i de gamle nigerianske livsformer og institutioner og advare mod den europæisering og materialisme, der var ifærd med at brede sig. I denne forbindelse fremhævede man også høvdingenes betydning og det særlige sammenhold inden for stammen, landsbyen og familien. Men det var ikke denne tendens, der gjorde sig mest bemærket. Det var kravene om selvstyre, udvidet valgret og forbedringer af det nigerianske folks vilkår.

Fælles for næsten alle disse politiske bevægelser var, at de betragtede sig som landsomfattende. De gik i deres arbejde og agitation ud fra, at der fandtes en fælles nigeriansk nationalfølelse. I praksis måtte man vel erkende, at Nordnigeria endnu ikke var modent for politisk agitation, men kravene om selvstyre og udvidet valgret gjaldt hele Nigeria.

»Vort første mål er at skabe en fælles nation af de folk, der bor i Nigeria, og vi vil bekæmpe alle forsøg på at bringe eenheden i fare«, hed det i et manifest fra een af de politiske organisationer.

2. VERDENSKRIG OG STIGENDE POLITISK AKTIVITET

Som i det øvrige Afrika var det også begivenhederne under og umiddelbart efter 2. verdenskrig, der forårsagede et skred i den politiske udvikling. De politikere, der var dukket frem i løbet af 20'erne og 30'erne og som gennemgående havde været ganske unge, da de begyndte deres politiske virksomhed, var ved denne tid blevet modne mænd i deres bedste og mest handlekraftige alder. De kunne bygge på deres mange og meget forskelligartede erfaringer fra de foregående årtiers politiske arbejde. Samtidig medførte krigen en betydelig forøget udvikling af Nigeria i økonomisk og social henseende. Landet fik støre betydning i verdensøkonomien som råstofleverandør til de allierede og blev således i stadig stigende grad trukket med ind i verdenshandelens omsætning. Endvidere deltog tusinder af nigerianere i krigen på allieret side og stiftede på den måde bekendtskab med helt andre og mere udviklede samfundsforhold. De vendte hjem og berettede om deres indtryk. Endelig igangsatte man fra allieret side et stort apparat for at få de indfødte til at føle sig solidariske i kampen for demokrati, selvbestemmelsesret og frihed for den enkelte. Alt dette var medvirkende til at fremkalde den kraftigt forøgede politiske aktivitet, der snart viste sig i Nigeria.

I 1944 sluttede en lang række politiske organisationer med Nigerias selvstændighed og almindelig politisk frihed som mål sig sammen *i National Council of Nigeria and the Cameroons* (NCNC)[4]). Blandt partiets grundlæggere fandtes Herbert Macaulay, der 1922 havde været med til at starte Nigerian National Democratic Party, hvis program og mål NCNC

[4]) Når partiet i sit navn optog også Kamerun var dette udtryk for, at man anså dette område for at høre med til Nigeria. Kamerun, der er delt i Syd- og Nordkamerun, er en oprindelig tysk koloni, der under 1. verdenskrig blev erobret af englænderne og senere overladt England som mandatområde under Folkeforbundet. Området er blevet administreret sammen med Nigeria, ligesom Sydkamerun har sendt repræsentanter til Nigerias lovgivende forsamling i Lagos, men ved afstemninger forud for Nigerias selvstændighed valgte befolkningen at stille spørgsmålet om Kameruns fremtidige status i bero indtil videre. Kamerun forblev således et formynderskabsområde, som England styrede for FN. Nye afstemninger i februar 1961 gav som resultat, at Nordkamerun valgte tilslutning til Nigeria, mens Sydkamerun foretrak at tilslutte sig det tidligere franske Kamerun. Afstemningernes udfald har dog endnu ikke medført nogen ændring i de to områders forhold.

i det store hele overtog. Men partiets leder og drivende kraft blev *Nnamdi Azikiwe*.

Nnamdi Azikiwe er født i Nordnigeria i 1904 af forældre af Ibo-stammen[5]), hvis tilholdssted er Østregionen, hvortil familien flyttede endnu mens han var barn, og hvor han senere blev uddannet på forskellige missionsskoler. I 1925 rejste han til U.S.A., hvor han studerede ved flere universiteter og aflagde examen i jura. Efter bestået examen underviste han nogle år på amerikanske universiteter, men vendte i 1934 tilbage til Nigeria. Allerede året efter forlod han atter landet og rejste til den daværende Guldkyst, nu Ghana, hvor han ernærede sig som redaktør af et dagblad. 1938 kom han tilbage til Nigeria og grundlagde sit eget blad, »West African Pilot«, som hurtigt blev et talerør for de mest yderliggående nationalister. Efterhånden grundlagde han flere blade rundt om i landet, der alle gik under betegnelsen »Zik-pressen« og havde samme nationalistiske indstilling. Han havde aktivt deltaget i arbejdet inden for nogle af de allerede nævnte ungdomsorganisationer, da han i 1944 var med til at danne NCNC, som han meget hurtigt kom til at lede fuldstændigt. Han blev i 1954 æresdoktor i jura ved Howard universitetet i Washington og omtales siden da gerne som dr. Azikiwe, men blandt venner og tilhængere kaldes han kun Zik.

Allerede i sin studietid i U.S.A. havde han skrevet en bog om Liberia i verdenspolitikken, og alene valget af denne rent afrikanske stat, der var blevet grundlagt af frigivne negere fra Vestindien og U.S.A. i 1847, som emne for sin bog viser, at han allerede da var optaget af afrikanernes frigørelse. Efter sin hjemkomst i 1934 skrev han en bog med titlen »Renascent Africa«, der snart opnåede stor udbredelse blandt alle Vestafrikas unge. Den blev nærmest en slags bibel for den særlige vestafrikanske nationalistbevægelse, der opstod omkring ham, og som senere er blevet betegnet *Zikismen*. Hvad denne bevægelse egentlig står for udover afrikanernes medbestemmelsesret er ikke helt klart. En af Azikiwes tilhængere har betegnet den som »en ny religiøs, politisk, social og økonomisk filosofi«, men hovedsagen er, at bevægelsen i kraft af det effektive organisationsapparat, den efterhånden fik opbygget omkring NCNC, fik stor indflydelse på Nigerias politiske udvikling.

Som årene gik, og Azikiwe blev stillet over for andre politiske gruppers hårde modstand mod hans oprindelige mål, var han politiker nok til at ændre kurs for at bevare sin indflydelse på udviklingen. Men dette kunne naturligvis ikke undgå at vække både skuffelse og bitterhed hos hans mere rettroende tilhængere, der beskyldte ham for at svigte og senere for at

[5]) Om de forskellige folkegrupper i Nigeria, se omtalte artikel af professor Feilberg s. 103 f.

være blevet forledt af Moralsk Oprustning. At denne bevægelse har spillet en rolle for Azikiwe, lægger han ikke selv skjul på. I en nylig offentliggjort bog med uddrag af sine taler bringer han et helt afsnit med taler fra Caux og andre steder om den betydning, Moralsk Oprustning har haft for ham.

Azikiwe er i alle henseender en moderne politiker med stor sans for at vække opmærksomhed om sin person og står i sine agitatoriske og taktiske virkemidler ikke tilbage for nogen vesteuropæisk eller nordamerikansk politiker.

Sit politiske arbejde udførte Azikiwe gennem NCNC. Som antydet i navnet var det ikke noget almindeligt parti; det optog oprindelig ikke enkeltpersoner, men kun foreninger og organisationer som medlemmer. 1951 ændredes dette forhold, således at også enkeltmedlemmer kunne optages, hvilket skyldtes oprettelsen af andre politiske partier i Nigeria. Dets første mål var at organisere en folkebevægelse og rejse et folkekrav om en hurtigere politisk udvikling i Nigeria. Partiets program var iøvrigt at udvide de demokratiske principper og fremme det nigerianske folks interesser. Det ville endvidere opdrage folket politisk med henblik på landets selvstyre inden for det britiske statssamfund.

RICHARDS-FORFATNINGEN 1947

Allerede da NCNC blev dannet i 1944 var man i engelske administrationskredse i Nigeria i gang med overvejelser om ændrede former for det politiske styre i landet. Den politiske aktivitet i 30'erne og dannelsen af NCNC har sandsynligvis gjort et vist indtryk på de engelske koloniembedsmænd, men også andre forhold talte for at ændre den bestående styreform. Det var således uheldigt og også urimeligt, at Nordregionen slet ikke var repræsenteret i Nigerias lovgivende råd, ikke mindst da man fra engelsk side lagde megen vægt på, at netop de former, hvorunder denne region blev ledet, skulle brede sig til de to sydlige områder. Endvidere medførte den internationale udvikling i løbet af 2. verdenskrig, hvor Englands to største allierede, U.S.A. og Sovjetunionen, åbenlyst gik imod kolonistyre i den hidtidige form, at England blev tvunget til at tage sin politik op til revision.

I marts 1945 udsendte Nigerias guvernør, sir *Arthur Richards,* en hvidbog med forslag til en forfatningsændring. På grundlag af disse forslag udarbejdedes i løbet af 1946 en ny forfatning, der skulle »fremme Nigerias eenhed, inden for eenheden tage tilstrækkeligt hensyn til de forskellige elementer, der udgør det nigerianske folk, og sikre større deltagelse af afrikanere i drøftelserne om deres egne forhold.« Forfatningen er blevet opkaldt efter dens ophavsmand og kaldes i almindelighed Richards-forfatningen.

Med denne overførtes den i 1939 gennemførte administrative inddeling af landet til det politiske plan, idet der blev indstiftet regionalforsamlinger

i hver af de 3 regioner – i Nordregionen endvidere et råd af høvdinge. Forsamlingernes medlemmer skulle udpeges af de indfødte autoriteter og tages fra disses råd samt udvælges af regionens øverste embedsmand, distriktsguvernøren, for så vidt angik de medlemmer, der repræsenterede særlige interesser. Der var også enkelte embedsmænd blandt medlemmerne, men flertallet i alle 3 forsamlinger ville blive rent nigeriansk. Forsamlingerne havde ingen lovgivende, men udelukkende rådgivende myndighed.

Endvidere dannedes et nyt fælles nigeriansk lovgivende råd med guvernøren som præsident, 16 officielle medlemmer, hvilke fortrinsvis var britiske embedsmænd fra administrationen, og 28 uofficielle, hvoraf de 4 valgtes i Lagos og Calabar, som i 1922-forfatningen, mens de ialt 4 regionale forsamlinger, altså også Nordregionens høvdingeråd, udpegede 6 medlemmer hver. Det var dette centrale råd, der skulle sikre Nigerias eenhed, mens regionalforsamlingerne skulle varetage regionernes indre anliggender og særlige interesser.

Richards-forfatningen var først og fremmest præget af den engelske administrations synspunkter og var også udarbejdet af denne. Den medførte en decentralisering af landets administration, der længe havde været ønsket af embedsmændene. Den overførte denne decentralisering til de politiske forhold, men på den anden side byggede den på de påviselige og tydelige forskelle, der var på Nigerias forskellige områder. Den blev skarpt kritiseret af NCNC, der i den så et forsøg på at splitte nigerianerne og appellere til de forskellige særinteresser i regionerne, ligesom partiet naturligvis heller ikke kunne være tilfreds med den måde, hvorpå de forskellige forsamlinger og råd blev sammensat. Demokratisk var den ikke, og den styrkede de gamle indfødte autoriteter, som NCNC ikke anerkendte som repræsentanter for det nigerianske folk. Forfatningen var blevet gennemført, uden at det nigerianske folk var blevet hørt. Men endnu på denne tid havde folket ikke organiseret sig i politiske grupper – bortset fra tilhængerne af NCNC.

Det var forudsat i forfatningen, at den skulle tages op til revision efter 6 års forløb. Men allerede samme år, den trådte i kraft, 1947, rejste Azikiwe i spidsen for en nigeriansk delegation til England og U.S.A. for at kræve den ændret hurtigere, og udviklingen mod Nigerias selvstyre fremmet. Den engelske koloniminister rådede delegationen til at rejse hjem og arbejde for sine krav inden for forfatningens rammer, mens den engelske presse i det store hele stillede sig ret afvisende over for delegationen og NCNC og påstod, at den ikke med rette kunne opfattes som repræsentativ for det nigerianske folks flertal.

MACPHERSON-FORFATNINGEN 1952

Det lykkedes alligevel NCNC at skabe en sådan stemning af utilfredshed

med Richards-forfatningen, at den nye guvernør, sir *John Macpherson,* i 1948 fremsatte forslag om at tage forfatningen op til overvejelse inden udløbet af de fastsatte 6 år. Fra engelsk side ønskede man, at så mange grupper som muligt fik mulighed for at gøre deres synspunkter gældende med hensyn til forfatningen, og indkaldte i januar 1950 til en stor konference i Ibadan, Vestregionens hovedstad. Der deltog også repræsentanter for NCNC, men de var lige fra begyndelsen i mindretal, og de påstod, at englænderne med vilje havde ladet urepræsentative grupper – især høvdinge uden egentlig autoritet – få adgang til konferencen. NCNC anerkendte derfor ikke det resultat, konferencen nåede frem til.

På konferencen afsløredes iøvrigt tydeligt den store modsætning mellem Nordregionen og de to sydlige regioner. Nordregionen forlangte under alle omstændigheder samme talmæssige repræsentation i det centrale råd som de to øvrige regioner tilsammen i kraft af, at dens befolkningstal var større end Vest- og Østregionens tilsammen. I det hele taget var Nordregionen på vagt over for en alt for stor sydnigeriansk indflydelse i Nigerias centralstyre. Det er indlysende, at der måtte være en betydelig forskel på NCNC's krav om demokratisk styre og de nordnigerianske emirers naturlige trang til at bevare og skærme deres bestående, nærmest feudale styre.

På trods af kritikken af konferencen og dens resultat fandt guvernør Macpherson alligevel, at der på det grundlag kunne udarbejdes en forfatning. Efter at forslagene havde været behandlet i Nigerias fælles lovgivende råd proklameredes i juni 1951 den nye forfatning – Macpherson–forfatningen – med ikrafttræden fra 1. januar 1952.

Ifølge denne fik regionalforsamlingerne øgede beføjelser og kunne både lovgive og træffe finansielle afgørelser for de enkelte regioner. I Vestregionen oprettedes samtidig et høvdingeråd svarende til Nordregionens, så at der nu var ialt 5 regionale forsamlinger i Nigeria.

Det fælles lovgivende råd blev erstattet med et centralt Repræsentanternes Hus med ialt 148 medlemmer, hvoraf de 68 udpegedes i Nordregionen, Vest- og Østregionen valgte hver 34; 6 medlemmer var embedsmænd og 6 udvalgt af guvernøren til at repræsentere særlige interesser. Til afløsning af det tidligere udøvende råd, hvor guvernøren og hans embedsmænd havde været dominerende, skabtes et egentligt ministerråd med 6 officielle og 12 afrikanske medlemmer, 4 fra hver region, der valgtes blandt medlemmerne af Repræsentanternes Hus.

Macpherson-forfatningens vigtigste nydannelse var nok, at med den indførtes valg til samtlige 3 regionalforsamlinger. Valgreglerne var forskellige fra region til region og alle valg foregik indirekte gennem valgkollegier, men til almindelig overraskelse viste resultaterne af disse første omfattende valg i Nigeria, at partiorganisationerne spillede meget større rolle end forventet.

I årene umiddelbart før valgene var nye partier dukket op. I 1947 havde en engelsk-uddannet sagfører i Lagos, *Bode Thomas* i et tidsskrift fremsat sine synspunkter om Nigerias nye styre, der – bortset fra kravet om øget selvstyre – var i direkte modstrid med NCNC's program. Han slog således til lyd for, at den administrative og politiske opdeling af landet i 3 regioner var naturlig og rimelig og nøje afspejlede de forskellige folkegrupper og deres interesser. Han så gerne, at denne regionale opdeling yderligere blev styrket og udbygget og stillede sig yderst skeptisk over for tanken om en fælles nigeriansk nation, ligesom han fremhævede betydningen af de gamle afrikanske institutioner – høvdingene – som naturlige og nødvendige for det nigerianske samfund.

Hans tanker vandt tilslutning ikke blot i Nordregionen, hvis tilstand de var direkte inspireret af, men også i Vestregionen, hvor man i 1951 dannede et nyt parti, *Action Group,* der netop byggede på Bode Thomas' tanker. Partiet var en udløber af en kulturel organisation for Yoruba-stammen, *Egbe Omo Oduduwa,* der blev grundet blandt Yoruba-studenter i London i 1945 for at hævde deres stammes særpræg over for de øvrige vestafrikanske grupper. Partiet var således en bevidst politisk samling om stammen og den provins, hvor den hørte hjemme. Dets leder var den titulære høvding, *Obafemi Awololo,* der i 30'erne havde arbejdet i de politiske ungdomsorganisationer, og som i tiden umiddelbart efter 1944 havde følt sig tiltrukket af NCNC's program. Men under indtryk af, at NCNC i stigende grad blev behersket af folk fra Ibo-stammen i Østregionen, brød han fuldstændig af og var een af medstifterne af Egbe Omo Oduduwa, hvor han overtog posten som sekretær.

Også i Nordregionen dannedes et politisk parti, til dels med støtte fra emirerne, der indså, at de ikke i længden kunne holde den pågående sydlige politiske virksomhed stangen uden selv at gå aktivt ind i politik. *Northern People's Congress* (NPC) havde ligesom Action Group sit udspring i kulturelle organisationer for Hausa-stammen, der aktivt modsatte sig den voxende sydlige indflydelse i området. Emirerne lod sig i flere tilfælde opstille som kandidater af partiet. Partiets leder var en høvding, *Ahmadu Bello,* der sædvanligvis omtales ved sin titel som *Sardauna af Sohoto.*

Valgets udfald blev, at NCNC vandt en overbevisende majoritet i Østregionens forsamling og blev en talstærk opposition i Vestregionen, mens det kun vandt få pladser i Nordregionen. Action Group blev Vestregionens største parti, mens det ikke klarede sig særlig godt i Østregionen. I Nordregionen blev NPC helt dominerende, og da denne region sendte de fleste repræsentanter til Repræsentanternes Hus i Lagos fik partiet også hovedindflydelsen i denne forsamling. Man kan opgøre valgets resultat således, at NCNC havde lidt et nederlag i sin eenheds-politik, den politiske provin-

sialisme havde slået igennem og for så vidt vist det berettigede i Richardsforfatningens oprettelse af regionalforsamlinger. På den anden side var NCNC det eneste af de 3 partier, der havde mere end regional tilslutning, men forfatningens bestemmelser, der sikrede regionsflertallet overvægt, hindrede, at denne tilslutning afsatte sig spor i landets centrale forsamling.

Da Nigerias første centrale parlament – Repræsentanternes Hus i Lagos – trådte sammen i januar 1952 opstod der et naturligt omend ikke særlig nært samarbejde mellem NPC og Action Group, der i hvert fald kunne mødes i fælles modstand mod NCNC.

Macpherson-forfatningen led ikke bedre skæbne end sin forgænger. Allerede i løbet af 1952 erklærede NCNC forfatningen for umulig at arbejde efter og nedlagde samtlige ministerposter i Østregionen, så at der her måtte dannes en uarbejdsdygtig mindretalsregering. I Repræsentanternes Hus i Lagos fremsatte medlemmer af Action Group forslag om, at Nigeria skulle have selvstyre i 1956, hvilket førte til et fuldstændigt brud med NPC, der længe havde gjort opmærksom på det betænkelige ved den stigende sydlige indtrængen i Nordnigerias administration og handelsliv. Affæren udviklede sig til en bitter strid mellem såvel Nordregionen og de to sydlige regioner som mellem disse indbyrdes, hvor det tydeligt viste sig, at bortset fra ønsket om selvstyre var der store og dybe uoverensstemmelser mellem de forskellige regioner, og at repræsentanterne i højere grad følte sig som talsmænd for deres egen region end for Nigeria som helhed. På et vist tidspunkt var Nordregionens repræsentanter alene i Huset, da de to øvrige regioners medlemmer var udvandret i protest, og på nippet til at forlange fuld selvstændighed og uafhængighed for Nordnigeria alene. Kun den økonomiske afhængighed af Sydnigeria antages at have afholdt dem fra dette skridt. Også ude i befolkningen kom det til voldsomme sammenstød mellem tilhængerne af de forskellige partier, i enkelte tilfælde dræbtes og såredes civilpersoner under disse sammenstød.

Maj 1953 erklærede den engelske koloniminister, at forfatningen var sat ud af kraft indtil videre.

FORFATNINGSÆNDRINGEN 1953

Kort derefter afholdtes i London en konference om Nigerias forfatning med deltagelse af samtlige nigerianske partier. Trods alle modsætninger lykkedes det at nå til en sådan grad af enighed, at en ny forfatning kunne laves. Det fik afgørende betydning, at NCNC forlod sit stejle krav om Nigerias eenhed og akcepterede, at der blev givet endnu mere myndighed til de enkelte regioner på den betingelse, at de to sydlige regioner opnåede en betydelig grad af selvstyre og senest 1956 ville opnå fuldstændigt selvstyre.

Dermed var NCNC under Azikiwes ledelse slået ind på den vej, der skulle føre til Nigerias selvstændighed – ikke som eet land under een fælles centralregering med vidtstrakt myndighed, men som en føderation af de 3 regioner med udstrakt selvbestemmelsesret for hver enkelt region. Det er rimeligt at antage, at NPC's stærke stilling i Repræsentanternes Hus har fået NCNC til at indse det farlige i at opretholde det oprindelige eenhedskrav, der kort forinden havde truet med helt at sprænge Nigeria. Men uden at overse dette er det nok mere hensynet til Action Group, der har været afgørende for Azikiwe og hans tilhængere. NCNC kunne ikke lade Action Group stå alene med den trumf at have forlangt selvstyre i 1956; partiet var allerede begyndt at gå i opløsning selv i Østregionen, efter at dets ministre havde nedlagt deres poster, og ved at slå af på kravet om Nigerias eenhed opnåede NCNC, at i hvert fald Øst- og Vestregionen opnåede løfte om selvstyre i 1956.

Det følgende valg viste, at Azikiwe havde handlet rigtigt. Partiet vandt 72 af Østregionalforsamlingens ialt 97 pladser, og i 1954 blev Azikiwe indsat som regionens første premierminister. I Vestregionen vandt Action Group ganske vist flertallet i regionalforsamlingen, men ved valgene til Repræsentanternes hus i Lagos[6]), der efter den nye forfatning skulle foretages direkte af hele landets befolkning, vandt NCNC flertallet af regionens repræsentanter.

Dette medførte, at partiet fik en væsentligt forøget repræsentation i Repræsentanternes Hus, således at det kunne besætte flertallet af ministerposterne i føderationsregeringen, hvor Action Group gled helt ud. Flertallet i Repræsentanternes Hus udgjordes dog fortsat af Nordnigerias – NPC's – folk, og mange frygtede, at denne modsætning mellem ministerrådets og Husets flertal skulle medføre vanskeligheder. Det viste sig imidlertid, at NPC og NCNC kunne arbejde sammen i regeringen, mens Action Group dannede Husets opposition efter bedste engelske forbillede. Det er påfaldende, at ingen af de 3 store partiers ledere havde søgt valg til Repræsentanternes Hus, men foretrukket at arbejde i de respektive regionalforsamlinger. Dette viser bedre end meget andet, hvor lederne nu anså de politiske tyngdepunkter for at være placerede.

De nærmest følgende år efter forfatningsændringen i 1953 var politisk forholdsvis rolige i Nigeria. Nordnigerias medlemmer i Repræsentanternes Hus vænnede sig med tiden til samarbejdet med de mere yderliggående og nationalistiske sydnigerianere, og i Nordregionens to forsamlinger lærte emirer og andre stormænd snart at finde sig til rette i en folkeforsamlings

[6]) Lagos blev ved forfatningsændringen 1953 udskilt af Vestregionen og fik særlig status som føderationens hovedstad. Byen og dens omegn sorterer direkte under føderationsregeringen.

særlige atmosfære. De sad inde med mange og traditionsrige erfaringer med hensyn til styre og administration af deres egne områder, og alene i kraft af disse erfaringer var de tit i stand til at få deres synspunkter gennemført. Det må i denne forbindelse heller ikke glemmes, at valgretten på ingen måde var almindelig eller ens over hele Nigeria. I Nordregionen var begrænsningerne i valgretten så omfattende, at kun et mindretal af befolkningen deltog i det egentlige politiske liv. Fra NCNC's side kritiseredes gang på gang disse indskrænkninger i valgretten.

I Øst- og Vestregionerne – især den sidste – fortsatte kampene mellem NCNC og Action Group, dog under mere afdæmpede former. En enkelt begivenhed gav Action Group håb om at ramme NCNC og Azikiwe personligt. I foråret 1956 blev denne offentligt beskyldt for at have anvendt offentlige midler til anbringelse i et bankforetagende, som han selv og hans familie havde store interesser i. Anklagen vakte stor opsigt, og den engelske koloniminister nedsatte en særlig kommission til at undersøge beskyldningerne. Endnu mens kommissionen arbejdede, prøvede Action Group at slå politisk mønt af sagen, men Azikiwe gik så effektivt til modangreb og beskyldte engelske bankinteresser for at stå bag anklagen mod ham, at selv da den nedsatte kommission fandt hans opførsel i sagen at have været »langt fra, hvad man med rette kan forvente af ærlige og fornuftige folk«, virkede det ikke formindskende på hans popularitet og indflydelse i Østregionen. Ved et valgt kort efter bevarede NCNC stort set stillingen i regionalforsamlingen – og Azikiwe beholdt sin post som premierminister.

Selv i Vestregionen medførte det ikke tilbagegang for NCNC. Partiet gik tværtimod frem fra 13 til 32 mandater. Med sine 48 af ialt 80 mulige mandater bevarede Action Group under Awolowo dog regeringsmagten i regionen. Men NCNC var kommet styrket ud af krisen og befandt sig ved årsskiftet 1956–57 på højdepunktet af sin indflydelse med overbevisende flertal i Østregionen, håb om inden længe at vinde flertal i Vestregionen og en stadig bedre og mere effektiv organisation i Nordregionen.

FORFATNINGSÆNDRINGEN 1957

Maj 1957 skulle der i London afholdes en ny konference om Nigerias forfatning for at overveje, hvilke ændringer de forløbne 3 år havde nødvendig- eller muliggjort.

Marts samme år vedtog Repræsentanternes Hus eenstemmigt, at de nigerianske deltagere i konferencen skulle forlange fuld selvstændighed for hele Nigeria i 1959. Denne eenstemmige vedtagelse var i nogen grad påvirket af, at et andet vestafrikansk område under engelsk styre, Ghana, opnåede selvstyre på denne tid, men det viste endvidere tydeligt, hvilken udvikling der var sket i Nigeria siden 1952, hvor Action Groups forslag

om selvstændighed i 1956 nær havde ført til et fuldstændigt sammenbrud. Nordregionen følte sig efterhånden så betrygget ved det øgede selvstyre, der var blevet givet regionerne ved forfatningsændringen i 1953, at dens repræsentanter kunne gå med til at udtrykke ønsket om et selvstændigt Nigeria. Det havde endvidere vist sig, at det var muligt at få et samarbejde i stand mellem de 3 store partier, og at NPC også kunne have fordel af dette samarbejde.

Forud for konferencen havde NCNC i overensstemmelse med sit oprindelige program erklæret, at det var mere interesseret i føderationens end de enkelte regioners selvstyre. Men det var på den anden side bundet af beslutningerne i 1953 om større regional selvbestemmelsesret mod løftet om hurtigere selvstyre for Øst- og Vestregionen. Da Action Group i London fremsatte krav om indfrielsen af dette løfte, var NCNC nødt til at følge trop. Det blev derfor vedtaget, at begge regioner skulle være fuldt selvstyrende inden for føderationen og ikke længere være undergivet guvernørernes vetoret. I egne sager kunne de selv træffe den endelige afgørelse i deres regering eller regionalforsamling, idet der naturligvis var undtaget en række sagområder, der hørte under føderationsregeringen.

Denne blev med forfatningsændringen i 1957 omdannet til en egentlig regering uden officielle medlemmer og sammensat under hensyntagen til flertallet i Repræsentanternes Hus. Det blev NPC's ældste minister, *Alhaji Ababukar Tafawa Balewa,* der samme år blev udpeget til den første premierminister for Nigerias føderationsregering.

Spørgsmålet om føderationens selvstændighed nåede konferencen ikke til enighed om. Eenstemmigheden i Lagos holdt ikke i London, og det blev snart klart, at 1959 ikke ville blive Nigerias selvstændighedsår. Den engelske regering stillede i udsigt, at uafhængigheden muligvis ville kunne erklæres i 1960, men det var afhængigt af de resultater, de foretagne forfatningsændringer medførte.

Det blev besluttet, at der foruden Repræsentanternes Hus også skulle oprettes et Føderativt Senat, hvis medlemmer skulle udpeges af regionalforsamlingerne. Endvidere bestemtes det, at der også i Nordregionen skulle gennemføres almindelig valgret for mænd til Repræsentanternes Hus, idet den ikke kunne udvides til også at omfatte kvinder på grund af den herskende muhammedanske religion. I de to andre regioner var der med tiden blevet indført almindelig valgret for alle voksne ved disse valg.

Den nye premierminister, Alhaji Abubakar Tafawa Balewa, valgte et regeringssamarbejde med Action Group, mens NCNC denne gang måtte overtage oppositionens pladser. Det var muligvis på grund af affæren omkring Azikiwe i 1956, der ikke gjorde NCNC til en helt værdig regeringspartner, men Balewas valg kan også være truffet ud fra den betragtning, at der måtte være flere berøringspunkter mellem NPC og Action Group,

der begge var tilhængere af regionernes selvbestemmelsesret i så mange sager som muligt.

Balewa, født 1912, er en yderst moderat og konservativ politiker. Han er ikke udgået fra den kreds af emirer og stormænd, der ellers har præget Nordprovinsens politiske liv, men var lige fra begyndelsen med til at opbygge NPC til en effektiv politisk organisation. Han er uddannet som lærer og har aflagt endelig examen i England. Han deltog allerede fra 1947 i det politiske arbejde både i Nordregionen og som medlem af det fælles lovgivende råd i Lagos. Han var oprindelig yderst skeptisk over for tanken om Nigerias eenhed, men kan tages som et typisk exempel på den forandring, der med tiden skete i nordnigerianernes holdning i dette spørgsmål, efterhånden som NPC ved at gå aktivt ind i det fælles politiske arbejde sikrede sig indflydelse på den form, hvorunder et samlet Nigeria skulle opnå uafhængighed.

FORFATNINGSÆNDRINGEN 1958

Allerede september 1958 afholdtes pâny konference i London. Her forlangte Nordregionens repræsentanter, at regionen fik selvstyre på linie med de 2 øvrige regioner i marts 1959, hvilket blev imødekommet fra engelsk side.

Den engelske regering meddelte iøvrigt, at den, såfremt et nyvalgt Repræsentanternes Hus anmodede om uafhængighed for hele Nigeria, ville stille sig imødekommende og foretage de nødvendige skridt, så Nigerias uafhængighed kunne erklæres 1. oktober 1960.

Det var ikke uden grund, at Østregionens premierminister, Azikiwe, på vej hjem fra konferencen sendte et glædesbudskab i forvejen. »Dette er en stor dag. For mig er det en dag, der giver anledning til personlig glæde, fordi jeg nu kan se begyndelsen på enden af vor politiske afhængighed. Budskabet om, at Hendes Majestæts regering vil anerkende 1. oktober 1960 som vor nationale uafhængighedsdag, er et budskab fuld af håb. Det er opfyldelsen af mit livs mission og virkeliggørelsen af alle patriotiske nigerianeres drøm.«

Inden konferencen sluttede, havde Azikiwe dog måttet affinde sig med, at der også i Østregionen skulle oprettes et høvdingeråd som i de to øvrige regioner. Men dette har formentlig forekommet NCNC at være en billig pris at måtte betale for Nigerias uafhængighed – ikke mindst, da høvdingene i Østregionen ikke havde nogen særlig autoritet og derfor næppe ville kunne true regionalforsamlingens og dermed partiets indflydelse.

VALGENE DECEMBER 1959 OG NIGERIAS UAFHÆNGIGHED

De føderative valg til Repræsentanternes Hus fandt sted i december 1959. Valgkampen førtes med stor heftighed og under anvendelsen af alle tænkelig tekniske hjælpemidler. Det gamle had mellem NCNC og Action Group blussede op igen og førte visse steder til voldsomme sammenstød. Kampen mellem de to partier fik særlig kulør derved, at begge partiledere, Awolowo og Azikiwe, var trådt tilbage som premierministre for henholdsvis Vest- og Østregionen for at søge valg til den føderale forsamling.

Repræsentanternes Hus har ialt 312 pladser. Af disse opnåede NPC de 142 – alle i Nordregionen. NCNC og dets støtteparti i Nordregionen, *Northern Elements Progressiv Union* (NEPU), der har udskilt sig af NPC, vandt 89, heraf de 58 i Østregionen, og Action Group vand 73, 34 i Vestregionen og 24 og 14 i henholdsvis Nord- og Østregionen. Endelig opnåede 8 uafhængige valg.

Med denne sammensætning var der forskellige muligheder for regeringsdannelse. Action Group søgte kontakt med både NPC og NCNC for at vejre stemningen for dannelsen af en koalitionsregering med een af disse partier, men dobbeltspillet blev opdaget, og i stedet valgte NPC og NCNC at danne regering sammen, mens Action Group atter måtte indtage oppositionens rolle.

Premierminister blev atter Alhaji Balewa, der fra nytår 1960 kunne føje et »sir« ind mellem sine to første navne. Derimod valgte Azikiwe at blive uden for regeringen og blev i stedet valgt til præsident for Føderationens Senat.

Det blev således Alhaji Balewa, der som premierminister i januar 1960 under nærværelse af den engelske premierminister Macmillan, fremsatte det forslag til resolution om Nigerias fulde selvstændighed fra 1. oktober 1960, der eenstemmigt blev vedtaget af Repræsentanternes Hus.

Der er noget karakteristisk for udviklingen i Nigeria heri. At Balewa som premierminister, men samtidig som repræsentant for den region, der længst havde været tilbageholdende med hensyn til ønsket om nigeriansk selvstyre og i begyndelsen nærmest været modvillig over for et for nært forhold til de sydlige regioners mere folkeligt indstillede politikere, skulle fremsætte det endelige krav om Nigerias selvstændighed og blive den selvstændige føderations første regeringsleder, er betegnende for det politiske skred, der var foregået i Nigeria fra de første krav om landets selvstændighed i 1922 og til 1960.

Man kan måske også se noget symbolsk i, at Azikiwe – forkæmperen for Nigerias eenhed og fra sin ungdom med i bestræbelserne for dets uafhængighed af engelsk herredømme – blev afskediget som senatspræsident og fra november 1960 er den engelske dronnings repræsentant i landet som generalguvernør for Føderationen Nigeria.

LITTERATUR:

Nigeria. The Political and Economic Background (Udgivet af The Royal Institute of International Affairs, London, 1960) giver i koncentreret form et godt indblik i Nigerias udvikling frem til oktober 1960. I det første nummer af et nyt tidsskrift, *Latitude,* (udgivet af Afrikawa Society, Nigeria) har professor i historie ved Ibadan universitet, *K. Onwuka Dike,* givet en fremstilling af Nigerias udvikling med hovedvægten på tiden før 2. verdenskrig, der er et nyttigt supplement til de tidligere, overvejende engelske fremstillinger. I »*Zik. A Selection From the Speeches of Nanmdi Azikiwe*« (Cambridge University Press, 1961) belyses Nigerias politiske problemer fra 1930'rne til i dag ved uddrag fra taler af Azikiwe – og de er naturligvis præget af hans egen stilling. Særlig værdifuld er en tale han holdt på Oxford universitet i 1957 om »The Development of Political Parties in Nigeria« (s. 301–34). Endelig skal anføres, at *Lord Hailey* både i sin *African Survey* og part III af værket om *Native Administration in the British African Territories* (London 1951) giver gode og nøgterne oplysninger om styret af Nigeria. Et værk af *Hugh H. & Mabel M. Smythe, The New Nigerian Elite,* Stanford, California, 1960, er desværre kommet mig så sent i hænde, at jeg ikke har kunnet benytte det ved denne fremstilling. Det indeholder en analyse af de politisk aktive befolkningslag i Nigeria. Det samme gælder *Obafemi Awolowos* selvbiografi »*Awo*« (Cambridge University Press 1960), der giver oplysninger om Action Group og dens leder. *T. S. Coleman's* »*Nigeria: Background to Nationalism*« (Berkeley, California 1958) har jeg heller ikke kunnet benytte, men denne meget omfattende bog udgør med Nigeria som udgangspunkt et grundigt studium af afrikansk nationalisme i det hele taget.

Samtlige omtalte bøger enten er eller vil meget snart blive anskaffet af Det kongelige Bibliotek, og jeg vil gerne benytte lejligheden til at takke Biblioteket for dets hjælpsomhed med fremskaffelse af en herhjemme hidtil ret ukendt litteratur.

HOVEDTRÆK AF DET DANSKE SKATTESYSTEM

THORKILD HJORTKJÆR

Den store skattereform, der var optræk til i forbindelse med skattelovskommissionens betænkninger for en halv snes år siden og i forbindelse med daværende finansminister Kampmanns omfattende forslag af 1954, blev ikke til noget; striden om skattefradragsretten medførte, at disse forslag, der tog hele den direkte beskatning til såvel stat som kommune op til revision, ikke blev ført ud i livet.

Alligevel er der i løbet af blot de sidste fem år gennemført væsentlige ændringer inden for næsten alle skattelovgivningens områder.

INDKOMSTBESKATNINGEN

Inden for indkomstbeskatningen er hovedprincipperne blevet bevaret. Opgørelsen af bruttoindkomsten sker i det store og hele som tidligere – både naturalindtægter og pengeindtægter skal medregnes, ægtefællers indkomst sambeskattes, og indkomstansættelsen bygger for de fleste landbrugere og for enkelte andre befolkningsgrupper på en overvejende skønsmæssig opgørelse, omend en stadig større kreds af erhvervsdrivende igennem de senere år har fået pålagt regnskabspligt.

Ligningsmyndighedernes organisation såvel som den i forhold til indtjeningsperioden stærkt forsinkede påligning og indbetaling af skatterne er bibeholdt som et særegent træk i dansk indkomstbeskatning, mens de øvrige nordiske lande, England, Vesttyskland, U.S.A. og en række andre vestlige lande har indført beskatning ved kilden for hovedparten af skatteyderne. For nogle år siden blev sømænd underkastet kildebeskatning i Danmark, men dette var foranlediget af mere specielle forhold. Alligevel er der inden for indkomstbeskatningen lavet meget om på lovgivningen. Der er foretaget en rationalisering, derved at de hidtidige 4 forskellige skalaer til staten (værneskat, tillægsskat, udligningsfondskat og almindelig statsindkomstskat) er slået sammen til én skat, og den yderst komplicerede erhvervs-

kommunebeskatning for dem, der boede i én kommune og tjente deres indkomst i en anden, er i realiteten næsten ophævet.

Der er til de i forvejen så talrige fradrag inden for indkomstbeskatningen føjet nogle flere: et kompliceret fradrag i tilfælde, hvor den selvangivne indtægt er steget fra året før (merindkomstfradraget), fradragsret for befordringsudgifter mellem hjem og arbejdsplads samt fradrag i forbindelse med en væsentligt udvidet kreds af opsparings- og forsikringsordninger. De erhvervsdrivende er desuden blevet udstyret med større fradragsmuligheder gennem de øgede afskrivninger, der kan foretages efter 1957-loven, og de skattefrie henlæggelser til investeringsfonds, som samtidig indførtes.

På den anden side er der også enkelte fradrag, som er afskaffet i løbet af de senere år. Det gælder således de »personlige fradrag« (ofte benævnt fradrag for eksistensminimum), som faldt væk samtidig med, at man forhøjede bundgrænsen for statsindkomstbeskatningen betydeligt, hvorved forsørgere nu kun beskattes til staten, når deres skalaindkomst overstiger 5.800 kr.

Også de børnefradrag, der hidtil blev foretaget ved opgørelsen af skalaindkomsten, er ophævet; samtidig blev statsbørnetilskuddene, der tidligere kun udbetaltes til visse indkomstlag og var gradueret efter indkomst, gjort generelle, sådan at de udbetales med samme beløb uanset indkomst.

I betragtning af de høje marginalsatser er det ikke underligt, at skatteyderne har udøvet en intensiv virksomhed for at få deres indkomstdeklarationer til skattevæsenet til at syne så små som muligt, og de høje satser har hæmmet arbejdsudbudet, bl. a. af gifte kvinder og ældre personer, til stillinger, hvor skattevæsenet har kunnet kontrollere indkomstudbetalingerne. De kontrolproblemer, som ligningsmyndighederne møder, er derfor blevet stadig større, og det parlamentariske pres for at opnå større skattemæssige fradrag for denne eller hin befolkningsgruppe har været stigende. I det omfang skatteydernes bestræbelser i så henseende er lykkedes, er den andel af de samlede indkomster i samfundet, som er blevet genstand for beskatning, blevet indsnævret, hvad der igen har gjort det vanskeligt at nedsætte satserne. Intet steds har formentlig de legale fradrag i beskatningen opnået et sådant omfang som i Danmark. Her kan man beregne, at de personlige indkomster, *efter at* skatteunddragelser i et ukendt, men sikkert betydeligt omfang havde fundet sted, og efter at de erhvervsdrivende havde benyttet sig af lovgivningens liberale adgang til skattefri afskrivninger og henlæggelser, i 1958 udgjorde omkring 23.200 mill. kr. Yderligere fradrag har reduceret beskatningens basis i følgende omfang[1]):

[1]) jfr. Det økonomiske Sekretariats publikation: Statsfinanserne, nov. 1960, s. 10, og Statistiske Meddelelser: Indkomst- og formueansættelserne til staten 1959/60, s. 8.

	Mill. kr.
Personlige indkomster opgivet til skattevæsenet	23.200
Med flg. fradrag på selvangivelsen:	
Betalte skatter	3.770
Forsikringer, kontingenter m. v.	800
Lønmodtagerfradrag	700
= Skattepligtig indkomst (selvangivelsens slutpost)	17.930
Med flg. fradrag foretaget af ligningsmyndighederne:	
Vedr. hustruindkomst	435
Børnefradrag	675
Merindkomstfradrag	600
Nedslag for folkepensionister m. v.	980
Indkomster under bundgrænsen for statsbeskatning (personer, der slet ikke betaler statsskat)	1.035
= Skalaindkomst for statsskatteydere	14.205
Af denne indkomst ligger følgende beløb under bundgrænsen[2])	5.400
Rest, som er indkomstbeskatningens grundlag	8.805
Heraf udskrev man statsskat på	2.300

[2]) I det tilsvarende skatteår (1959/60) svaredes der ikke statsskat af de første 4.500 kr.s skalaindkomst for forsørgere og de første 2.500 kr. for andre.

Opstillingen viser, hvordan man ved fradrag og bundgrænser har tryllet de opgivne indkomster ned, sådan at kun 38 % er til rest som grundlag for beskatningen.

Skatteskalaernes form er på en del punkter ændret. For et par år siden blev der i provinsbyerne og i bymæssige sognekommuner i provinsen indført en proportional skala for den del af indkomsten, som overstiger en vis bundgrænse, til afløsning af det gamle system, som var progressivt op til en vis indkomst og først derefter proportionalt. Mens proportionaliteten således i disse kommuners indkomstbeskatning kan siges at være ført nedad i indkomsten, har man i statsindkomstbeskatningen i flere etaper gjort det laveste skatteinterval større og derved ført proportionaliteten opad; fra 1961/62 beskattes således alle skalaindkomster mellem 5.800 og 18.000 kr., i hvilket interval den overvældende majoritet af skatteyderne befinder sig, med 24 pct. af den sidste krones indtægt. Dette indebærer en væsentlig nedsættelse af den marginale skatteprocent op til 18.000 kr. Til gengæld har man forhøjet den marginale skatteprocent for skalaindkomster på 20–50.000 kr.

Det bør endelig nævnes, at der er indført en beskatning af visse former for kapitalvinding, især i forbindelse med kapitalgevinst ved salg af fast ejendom og kursgevinst for aktionærer.

Med virkning fra 1962/63 er den hidtidige helt kinesiske *aktieselskabsbeskatning* blevet forenklet, bl.a. ved at den er gjort praktisk talt proportional, og ved at den selvstændige kommunale selskabsskat er ophævet

og erstattet af en ordning, hvorved kommunen får en fast andel (15 %) af den statslige selskabsskats provenu. Hidtil har statsselskabsskatterne (den ordinære – beregnet på overskuddet, »forhøjelsen af den ordinære«, udbytteraten, restraten – beregnet på den henlagte del af overskuddet, samt de ekstraordinære forhøjelser af rest- og udbytteraterne) været progressive på forholdet mellem henholdsvis overskuddets, udbyttets og henlæggelsernes forhold til aktiekapitalen med visse tillæg, og udbyttet blev beskattet hårdere end henlæggelserne (til trods for, at udbyttet i modsætning til henlæggelserne atter blev indkomstbeskattet hos aktionærerne). De nye regler beskatter overskuddet med 44 pct., og selskaberne har skattefradragsret for halvdelen af det betalte beløb.

EJENDOMSBESKATNINGEN

Ejendomsbeskatningen har været genstand for en forskelligartet udvikling for de forskellige kategorier af fast ejendom, med afskaffelse eller begyndende afvikling på nogle områder samtidig med en kraftig skærpelse på andre felter.

I efterkrigstiden var man efterhånden kommet ind på at tilstå fritagelse for ejendomsskyld (bygningsskyld) for de fleste nybyggede beboelsesejendomme. Etapevis har dette gennem de senere år udviklet sig til, at ejendomsskylden overalt er fikseret, d.v.s. at fremtidigt opførte bygninger af enhver art slet ikke sættes i ejendomsskyld, og at det hidtidige beløb i ejendomsskyld af bestående bygninger låses fast og altså forbliver upåvirket af fremtidige værdistigninger konstateret ved ejendomsvurderingerne, hvorefter det nedtrappes med 1/7 hvert 4. år (undtagen statsejendomsskylden, der ikke aftrappes). Fikseringen indtrådte først for staten og bykommunerne, men er nu udvidet til at gælde den sogne- og amtskommunale ejendomsskyld.

I foråret 1961 gennemførtes en halvering af de amtskommunale ejendomsskatter, og i forbindelse med forliget efter landbrugets leveringsstrejke ophævedes den amtskommunale beskatning af landejendomme fuldstændig, idet statskassen i 1961/62 og 62/63 refunderer amtskommunerne, hvad landmændene ville være pålignet. Samtidig har der i de senere år været en tendens i sognekommunerne på landet til at forskyde vægten i beskatningen fra ejendomsskat til indkomstskat.

På den anden side har et andet forhold dannet baggrund for en væsentlig skærpelse af ejendomsbeskatningen. Inflationen har skruet byggeomkostningerne i vejret, men samtidig har man gennem huslejestop søgt at forhindre husejerne i ældre ejendomme i at opnå inflationsgevinst ved huslejeforhøjelse. Det svælg, der som følge af huslejestoppet er opstået mellem lejeniveauet i nybyggeriet og lejen i ejendomme fra før og under krigen samt fra den første halve snes år efter krigen, er blevet følt som en

urimelighed, og i 1955–57 og i 1959–60 gennemførtes derfor en lempelse af huslejestoppet, sådan at huslejerne i de ældre ejendomme kunne forhøjes inden for visse grænser; i de rene landdistrikter og i småbyerne ophævedes stoppet helt ved den sidstnævnte lejlighed.

For at inddrage en del af den lejeforhøjelse, som indtraf i kraft af lempelserne i huslejestoppet, gennemførtes i bykommunerne nogle ekstraordinære kommunale ejendomsskatter; det var især i 1959 og 1960, at disse skatteforhøjelser var betydelige – de bevirkede, at ejendomsskatterne i bykommunerne (København, Frederiksberg og købstæderne) steg fra at udgøre 12 % af de samlede skatter i 1957/58 til 20 % i 1960/61.

Den kraftige stigning i lønninger og avancer i byggeriet har bevirket, at huslejeniveauet i nybyggeriet i løbet af det sidste par år er steget, og stigningen har endog været kraftigere end de huslejeforhøjelser, som indtraf i 1959–60 i medfør af lejelovgivningen af 1958, sådan at svælget mellem gamle og nye huslejer nu er endnu større end før lejeforhøjelserne. Den overordentlig kraftige opgang i priserne på byggegrunde i de sidste år og renteforhøjelser på obligationsmarkedet har også medvirket til denne udvikling. Spørgsmålet om frigivelse af huslejen eller i hvert fald om en væsentlig forhøjelse af huslejerne i ejendomme opført før 1958 vil derfor i den kommende tid presse sig på, og i denne forbindelse kan man måske vente, at tendensen til at skærpe ejendomsskatterne for disse ejendomme vil fortsætte.

I de områder af landet, der ikke er omfattet af de ekstraordinære ejendomsskatteforhøjelser – d.v.s. i hovedstadens og købstædernes forstadskommuner, i bymæssige bebyggelser og rene landdistrikter i sognekommunerne – er ejendomsskatterne til kommune og amtskommune af relativt aftagende betydning. Her har ejendomsbeskatningen hidtil haft en langt større vægt i skattesystemet end i København, Frederiksberg og købstæderne, idet deres andel i den samlede kommunalbeskatning i 1957/58 udgjorde 43 %. For 1961/62 er denne andel antagelig reduceret til omkring 30 %.

Grundstigningsskylden, som indtil 1960/61 kun har indbragt et så ubetydeligt provenu som knap 25 mill. kr., er i forskellige omgange blevet skærpet i de senere år. Dels er fradragene blevet strammet – det fejlvurderingsfradrag, som tidligere blev givet ved beregningen af afgiftspligtig grundstigning er ophævet, og fradraget for den almindelige konjunkturpristigning er på forskellig måde blevet begrænset – dels beskattes nu hele den resterende grundstigning, mens det tidligere kun gjaldt for halvdelen deraf. Efter den nye ejendomsvurdering af 1960, som får virkning for påligningen fra 1961/62, får de skærpede ligningsregler for første gang for alvor betydning for provenuet af grundstigningsskylden, som måske bliver flerdoblet.

FORBRUGSAFGIFTERNE

På forbrugsafgifternes område er der igennem de senere år ganske vist sket tekniske snurrepiberier eller små forhøjelser eller nedsættelser af satserne. Derimod er der siden marts 1955 ikke sket væsentlige forandringer hverken i omfanget af det afgiftsbelagte vareområde eller i afgiftssatsernes højde i sammenligning med detailpriserne på de enkelte afgiftspligtige varer. I marts 1955 indførtes som bekendt de moderate 10–15 procents engrosafgifter på tekstil, beklædning, legetøj, læder- og plastvarer m.m. i forbindelse med et politisk kriseforslag, tilsigtende at genoprette ligevægt på betalingsbalancen. Disse afgifter blev bekendtgjort som værende af midlertidig karakter, men må efterhånden anses for at være indgået som en lige så fast bestanddel af afgiftssystemet som de øvrige forbrugsafgifter. Det er i hvert fald øjensynligt, at de senere års politiske debat om skattenedsættelser stort set har styret uden om afgifterne og har været begrænset til indkomst- og ejendomsbeskatningen.

Stabiliteten i forbrugsafgiftslovgivningen i de senere år kan forekomme ejendommelig i betragtning af de omfattende ændringer i forbrugsstrukturen og fremkomsten af mange nye varer, som er indtruffet netop i den periode. Tidligere tiders luksusvarer for de brede lag af befolkningen – øl, spiritus og tobak – beslaglægger nu en mere beskeden del af de samlede forbrugsudgifter end for nogle år siden. Samtidig har en række andre varer, hvoraf mange er nyopdukkede på forbrugermarkedet, vundet indpas i konsumet. På trods af disse varers ret luksusprægede karakter er de stadigvæk enten slet ikke undergivet afgiftspligt (knallerter, elektriske maskiner til køkken og husholdning samt køleskabe) eller kun underkastet særdeles moderate afgiftssatser (afgifterne på radio- og fjernsynsapperater svarer kun til 10–15 pct. af detailprisen; for legetøj, læder- og plastvarer, ure, guld- og sølvvarer til omkring 10 pct. af prisen).

Det har bevirket en stigende ulighed i afgiftssystemet, at spiritus, øl, tobaksvarer og benzin fremdeles pålægges afgifter svarende til mellem 50 og 80 % af detailværdien, og at de hastigt stigende indregistreringer af nye personbiler stadig svarer en omsætningsafgift på tæt op mod halvdelen af detailprisen, mens de førnævnte vareområder beskattes med kun 0–15 %.

Afgiftssystemet er følgelig stadigvæk overordentlig stærkt koncentreret om ganske få vareområder med meget høje satser: tobaksvarer, drikkevarer og motorkørsel; disse tre vareområder indbringer 3/4 af det samlede provenu af forbrugsafgifter og finanstold og op mod halvdelen af de samlede statsindtægter, hvilket formentlig er uden sidestykke i noget andet land.

Den udvidelse af afgiftssystemet til at dække hele omsætningen af varer og tjenesteydelser eller den overvejende del deraf, som er gennemført i mange andre lande, lader vente på sig her i landet. Som et første

skridt kan man måske se marts 1955-afgifterne med deres forholdsvis brede varefelt og ret moderate satser. Men en almindelig omsætningsafgift i detailleddet, som man har i Norge og fra 1. januar 1960 også i Sverige, er næppe for alvor kommet i politikernes søgelys endnu. Det må også erkendes, at de eksisterende danske afgifter kontrolteknisk har store fortrin i sammenligning med en almindelig omsætningsafgift. Det snævre varefelt, vore afgifter omfatter, har gjort det muligt at nedbringe antallet af afgiftspligtige virksomheder til 16.000 (deraf alene halvdelen i forbindelse med loven om forbrugsbegrænsede foranstaltninger af marts 1955, som kun indbringer 1/10 af det samlede afgiftsprovenu); hovedparten af afgifterne opkræves iøvrigt af nogle ganske store firmaer blandt cigaretfabrikker, bryggerier, spritfabrikker og benzinimportører. Heroverfor står, at en almindelig detailomsætningsafgift ville udvide antallet af afgiftspligtige virksomheder til omkring 170.000. Til belysning af de kontrolproblemer, en sådan afgift ville implicere, kan det nævnes, at kontrolmyndighederne for den tilsvarende norske omsætningsafgift kun formår at komme rundt på kontrolbesøg til de enkelte virksomheder en gang hvert 10 år, hvad der naturligvis er ganske utilstrækkeligt til at sikre overholdelsen af afgiftsbestemmelserne.

De mere teknisk prægede omlægninger, som er sket i de senere års afgiftslovgivning, indebærer på en del felter overgang fra værdi- til kvantumafgifter. Det er sket for vin (1956), og for øl blev i 1955 den tidligere blandede værdi- og hektoliterafgift erstattet af en ren hektoliterafgift. Chokolade- og sukkervarer blev indtil 1955 beskattet med en ren værdiafgift, men sidenhen med en blandet vægt- og værdiafgift.

Satsændringer er siden 1955 navnlig gennemført for øl og vin (forhøjelser i juni 1957), tobaksvarer (forhøjelser juni 1957 og marts 1961), og spiritus (nedsættelse i 1956); i sommeren 1957 blev den tidligere dollarpræmieafgift for personbiler indregnet i omsætningsafgiften af motorkøretøjer, og inden for den progressive afgiftsskala har man siden da gradvis nedsat afgiftssatserne for de første 2.000 kr. af bilernes ubeskattede værdi fra 70 til 25 % (fra 1/1-1962). Også biografafgiften er nedsat.

TOLDPOLITIKKEN

På toldtariferingsområdet er der sket en fuldstændig omvæltning, såvel teknisk som med hensyn til toldbeskyttelsens omfang. Det er ikke, fordi der provenumæssigt er sket større ændringer – tolden indbringer omkring 400 mill. kr. årligt og er ikke vokset i stærkere tempo end importens omfang. Men i en række etaper er der blevet opbygget en ret kraftig toldbeskyttelse for industrivarer, sådan at man ingenlunde kan opretholde tidligere tiders påstande om, at Danmark skulle være et udpræget lavtarifland.

Det første afgørende skridt i retning af højere toldbeskyttelse blev taget i begyndelsen af 1956, da den hidtidige moderate told på tekstil og beklædning blev sat kraftigt i vejret, samtidig med at satserne blev lagt om fra vægttold til told i procent af værdien. Metervarer kom derved op på en told på 10–12½ %, trikotage og beklædning på 12½–22½ %. Samtidig med toldforhøjelserne ophævedes den deponeringsordning, som var indført i 1951, og som gav adgang til for importørerne at gennembryde importreguleringen for tekstilvarer mod at deponere betydelige beløb i Nationalbanken.

Næste skridt bestod i, at bilsamlefabrikkerne og de fagforeningsinteresser, der var knyttet til opretholdelse af disse fabrikkers beskæftigelse, i 1957 opnåede, at der indførtes en såkaldt »udligningsafgift« på 7–9 pct. for personbiler, der indførtes her til landet i komplet stand. I realiteten var der tale om en told, som var overordentlig høj i forhold til den indenlandske forædlingsværdi ved samleoperationen, som man tilsigtede at beskytte.

Teknisk set indtraf den store reform 1. februar 1959, da Danmark forlod sin hidtidige, århundredgamle toldnomenklatur, hvor varerne ejendommeligt nok stod opført ikke efter vareart, men i alfabetisk rækkefølge: affald, apotekervarer, ben, blomster, blæk, børstenbinderarbejde o.s.v. Nu gik man over til den internationale toldopstilling, Bruxelles-nomenklaturen, hvor varerne er stillet op i et system efter vareart og bearbejdelsesgrad i grupper, som er karakteriseret ved et 4-cifret varenummer med nøje beskrivelse af, hvad der indgår under hvert varenummer. Praktisk talt alle vesteuropæiske lande er i forbindelse med markedsordningerne gået over til at anvende denne nomenklatur, og når Danmark gik over til den, var det som et led i forberedelserne til det fællesnordiske marked, som man havde alle tekniske planer klar til at stable på benene, og hvortil der en overgang syntes at være sikret politisk støtte i alle de nordiske lande. Som en slags kompensation for den afvikling af de kvantitative importrestriktioner, der skulle være sket ved vor indtræden i det nordiske marked, gav man ved den nye toldlov industrien en øget beskyttelse, omend det ikke trådte så tydeligt frem, fordi det for offentligheden var svært at sammenligne den nye lovs ændrede varegruppering (overvejende præget af værdisatser) med den gamle lovs alfabetiske varelistes vægttoldsatser. Den øgede beskyttelse fremtrådte dels om en følge af, at tolden for en del råstoffer og halvfabrikata afskaffedes, dels som en forhøjelse af satserne for færdige industrivarer.

Da planerne om et frihandelsområde bestående af England, de tre skandinaviske lande, Schweiz, Østrig og Portugal tog form i løbet af 1959, blev det klart, at den nordiske markedsplan ikke blev til noget. Nu var imidlertid den nye toldlov gennemført, og industriens og fagforeningernes interesse vakt for at »veksle« noget af den beskyttelse, man hidtil havde

nydt i kraft af importreguleringen (som man alligevel måtte regne med at skulle af med ved indtræden i den ene eller den anden markedsdannelse) om til en toldpolitisk beskyttelse, mens en sådan endnu var til at få – d. v. s. inden vor tilslutning til markedsdannelserne. Gennem intensive forhandlinger, først mellem erhvervene og administrationen, siden i folketingets toldlovsudvalg, hvortil erhvervsdeputationer og skriftlige henvendelser i hundredevis strømmede ind, tilvejebragtes en ny toldlov til ikrafttræden 1. marts 1960 – kun 13 måneder efter at den forrige lov var ført ud i livet.

Et af hovedprincipperne i denne toldlov var, at den trediedel af dansk industriproduktion, som ved lovens gennemførelse ikke nød nogen beskyttelse gennem importreguleringen, ikke skulle opnå øget toldbeskyttelse – hvilket heller ikke skete undtagen i ganske få tilfælde, bl.a. for bilsamlefabrikkerne, hvis import af samledele slap for den hidtidige 5 % told, og de hidtil toldfrie råplastics, som under indtryk af planerne om oprettelsen af en dansk fabrik udstyredes med en told på 10 %. Næsten alle de bearbejdede industrivarer, der hidtil havde stået på bunden liste, fik klækkelige toldforhøjelser, og praktisk talt alle toldsatser på råstoffer (bl.a. råtobakstolden) faldt bort og en del halvfabrikatasatser reduceredes. Ved forhandlingernes start lod man sig fra politisk side forlyde med, at industrierne måtte vælge mellem toldforhøjelse kombineret med overførsel til friliste eller bibeholdelse af importreguleringen i en overgangsperiode, kombineret med uændret told. Dette kom i hvert fald ikke til at holde stik, idet toldloven frembyder mangfoldige eksempler på, at varer, som hører til de 13 % af industriens produktion, der efter 1. marts 1960 vedblivende stod på bunden liste, opnåede kraftige toldforhøjelser (cykledæk, cykler og knallerter, køleskabe, fodtøj m.m.).

Det økonomiske Sekretariat har foretaget en beregning for et større antal industrivarer – hovedsagelig færdige konsum- og investeringsvarer – for at sammenligne toldniveauet efter 1959-loven med de satser, der trådte i kraft 1. marts 1960, og den viser følgende:

Toldbeskyttelse i pct. af produktionsværdi ab dansk fabrik.

	Før 1. marts 1960	Efter 1. marts 1960
Varer liberaliseret allerede før 1. marts 1960	10,5 pct.	11,5 pct.
Varer overført til friliste pr. 1. marts 1960	12,6 pct.	19,2 pct.
Varer, der i en overgangsperiode efter 1960 forblev på bunden liste	8,8 pct.	15,8 pct.
Ialt	11,3 pct..	16,2 pct.

De nye satser blev i medfør af konventionen om frihandelsområdet nedsat med 20 % over for de øvrige medlemslande i EFTA allerede fra 1. juli 1960, og nedsættelsen i forhold til toldlovens almindelige satser er 1. juli 1961 forøget til 30 %, mens et forslag om en yderligere nedsættelse mellem EFTA-landene indbyrdes fra 1. januar 1962 endnu er genstand for forhandlinger inden for organisationen.[1])

De senere års skelsættende udvikling på det toldpolitiske område er et godt eksempel på, hvordan man kan anvende finanspolitiske indgreb med *erhvervspolitisk* sigte og fremkalde vidtrækkende virkninger, endog selv om konsekvenserne statsfinansielt set er helt minimale.

EN SAMMENLIGNING MED UDENLANDSKE SKATTESYSTEMER

I det følgende vil det danske skattesystem blive sammenlignet med skattesystemerne i de øvrige skandinaviske lande samt England og Vesttyskland.

På grund af den forskellige arbejdsdeling mellem de offentlige opgaver på staten, visse lovpligtige socialforsikringsinstitutioner, delstater og kommunale organer, som findes i disse lande, er skattesystemet her defineret som indbefattende alle tvangsbidrag fra borgerne til disse organer, hvad enten det drejer sig om skatter, afgifter, folkepensionsbidrag eller sociale kontingenter fra forsikrede og deres arbejdsgivere.

For at belyse forskellene mellem central- og lokalstyrets skattestruktur er skatteprovenuet analyseret for hver af disse grupper. Til lokalstyret er i denne forbindelse medregnet lokale organer for byer og sognekommuner samt sekundærkommuner svarende i størrelse til vore amtskommuner, d. v. s. de svenske landsting, de norske fylkeskommuner, de engelske counties (grevskaber) og de vesttyske Kreise. Derimod er de tyske delstater, Länder, som har et gennemsnitligt folketal på størrelse med Danmark, og som forfatningsmæssigt har en anderledes selvstændig karakter end vore kommunale råd, regnet med til centralstyret.

De sociale forsikringsinstitutioner, som har en halvofficiel karakter, og hvis forhold i alt væsentligt er fastlagt gennem detaillerede bestemmelser i lovgivningen, er regnet med under staten, selv om deres indtægter i de fleste tilfælde ikke bogføres på statsregnskaberne. Det ville ikke være rimeligt at medtage dem under de lokale organer, da deres regnskaber og finansielle dispositioner i de fleste tilfælde foretages på landsbasis uden regional opdeling.

De indirekte afgifters andel af det samlede skatteprovenu er ikke stærkt afvigende mellem de lande, der er taget med i tabellerne. De svarer for godt 30 – godt 40 % af alle skatter. Ejendommeligt nok ligger

[1]) Interesserede henvises til den udførlige analyse af told- og restriktionspolitikken i Økonomisk Årsoversigt 1961, side 40–52.

Fordeling af skatter og afgifter på central- og lokalstyre i forskellige lande.

	Person- og selskabsskatter					Ejendomsskatter	Forbrugsafgifter og told	Tilsammen skatter og afgifter
	Personlig indkomstskat	Kopskatter	Selskabsskatter	Pers. formueskat, arveafgift	Ialt person- og selskabsskat			
Danmark, mill. kr. 1960/61								
Stat + soc. kasser	2.390	555	430	260	3.635	115	4.170	7.920
Kommuner, amtskomm.[1])	1.665	0	55	0	1.720	690	25	2.435
Ialt	4.055	555	485	260	5.355	805	4.195	10.355
Sverige, mill. sv. kr. 1960								
Stat + kasser	4.900	950	1.500	280	7.630	0	6.775	14.405
Kommuner, landsting	4.350	0	550	0	4.900	0	30	4.930
Ialt	9.250	950	2.050	280	12.530	0	6.805	19.335
Norge, mill. no. kr. 1960								
Stat + trygdeverk	2.405[2])	0[2])	580	105	3.090	0	3.970	7.060
Kommuner, fylkeskomm.	2.035	0	340	55	2.430	50	10	2.490
Ialt	4.440	0	920	160	5.520	50	3.980	9.550
England, mill. £ 1959/60								
Stat + Nat. insurance	1.710	904	950	226	3.790	0	2.390	6.180
Local authorities (counties)	0	0	0	0	0	710	0	710
Ialt	1.710	904	950	226	3.790	710	2.390	6.890
Vesttyskland, mld. DM 1958								
Bund, Länder, kasser	14,5	22,0	5,3	3,3	45,1	0,2	23,8	69,1
Kommuner, Kreise	5,0[3])	0,0	0,0	0,0	5,0	1,4	0,2	6,6
Ialt	19,5	22,0	5,3	3,3	50,1	1,6	24,0	75,7

1) Anslåede tal. 2) Trygdepræmierne – 1.570 mill. kr. – er kun svagt gradueret efter indkomst og er derfor en mellemting mellem indkomstskatter og kopskatter. 3) Gewerbesteuer – en art indkomstskat på erhvervsvirksomhederne.

andelen (foruden for Norge) højest for Danmark, hvor selve det forbrugsbeskattede varefelt har et langt snævrere omfang end i noget af de øvrige lande. Havde man inddraget en række sydeuropæiske lande som f.eks. Frankrig, Italien og Grækenland i analysen, ville man finde, at forbrugs- og toldafgifternes andel af den samlede beskatning var langt højere end for de fem lande, der er taget med i tabellerne.

Forbrugsafgifter og told tilfalder i alle landene næsten udelukkende centralstyret, og deres andel af statsskatterne varierer fra godt 1/3 i England og Vesttyskland til over 50 % i Danmark og Norge.

De indenlandske afgifter kan groft deles i de såkaldte *punktskatter* – karakteriseret ved, at hver punktskat dækker en snæver varekategori, og at satserne som regel er meget høje i forhold til vareprisen – og mere *bredt udstrakte omsætningsafgifter* – dækkende hovedparten eller meget omfattende dele af produktionen, engros- eller detailomsætningen i landet. I Norge og Vesttyskland indtager de brede omsætningsafgifter den vigtigste plads i afgiftssystemet; det drejer sig i Norge om en almindelig omsætningsafgift i detailleddet på 10 %, i Vesttyskland om almindelige omsætningsafgifter såvel i produktions-, engros- som detailleddet (såkaldte kumulative afgifter), i sidstnævnte led normalt 4 pct. Den svenske »Oms« – en almindelig detailomsætningsafgift på 4 %, som indførtes ved indgangen til 1960, er af mere beskeden betydning end punktskatterne, men svarer dog til 10 % af statsindtægterne. England har ikke en tilsvarende generel afgift, men de engelske purchase taxes, der hviler i engrosleddet, omfatter dog hele feltet af varige forbrugsartikler fra motorkøretøjer til radio, fjernsyn, elektriske apparater, møbler m.v. – delt op i 4 afgiftsklasser: 5, 12½, 25 og 50 % (I juli 1961 forhøjedes disse satser som led i den engelske regerings kriseforanstaltninger midlertidigt med 1/10 af de nævnte procenter).

De danske afgifter i henhold til 1955-loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger er nærmest at sidestille med den engelske purchase tax, men den finansielle betydning er her i landet mindre som følge af det mere begrænsede varefelt (tekstil, beklædning undtagen fodtøj, legetøj, læder- og plastvarer; radio- og TV-apparater og ure, men ikke øvrige varige forbrugsartikler) og de moderate satser: 10 eller 15 %, radio og TV dog 20 % og gulvtæpper 25 %.

Punktskatterne er i Vesttyskland af meget beskeden betydning, mens de andrager betydelige poster på de øvrige landes statsbudgetter, især på de danske. I alle landene er punktskatterne især koncentreret om tre vareområder: drikkevarerne, tobaksvarerne og motorkørslen. Sammenligner man den statsfinansielle betydning, ligger Danmark på alle tre områder afgjort i toppen blandt de fem lande. Dette gælder især motorafgifterne, hvor den danske omsætningsafgift ved nyregistrering af personbiler er langt

Fordeling af central- og lokalstyrets skatteindtægter på skattearter.

	Skatter til stat, delstat og sociale kasser					Skatter til kommuner og amtskommuner				
	Danmark 1960/61	Sverige 1960	Norge 1960	England 1959/60	Vesttyskl. 1958	Danmark 1960/61	Sverige 1960	Norge 1960	England 1959/60	Vesttyskl. 1958
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct
Person- og selskabsskatter										
Personlig indkomstskat	30	34	34(13) [1]	28	21	68	88	82	0	76
Kopskatter	7	7	0(21) [1]	15	32	0	0	0	0	0
Selskabsskatter	6	10	8	15	8	2	11	14	0	0
Personlig formueskat, arveafgift	3	2	2	3	5	0	0	2	0	0
Ialt	46	53	44	61	66	70	99	98	0	76
Ejendomsskatter	1	0	0	0	0	29	0 [4]	2	100	21
Forbrugsafgifter og told										
Drikkevarer	9	9	7	6	2	0	0	0	0	0
Tobaksvarer	12	6	4	13	5	0	0	0	0	0
Motorafgifter	17	10	7	8(10) [2]	4	0	0	0	0	0
Andre punktskatter	5	7	5	2	1	1	1	0	0	3
Ialt punktskatter	43	32	23	29(31)	12	1	1	0	0	3
Omsætningsafg. over ret bredt felt	5	0	0	8(6) [2]	0	0	0	0	0	0
Alm. omsætningsafgift	0	10	28	0	19	0	0	0	0	0
Told	5	5	5	2 [2]	3	0	0	0	0	0
Ialt forbrugsafg. m. m.	53	47	56	39	34	1	1	0	0	3
Samtlige skatter	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1) Trygdepræmierne er kun svagt gradueret efter indkomst. Flyttes de til kopskatter, fremkommer tallene i parentes. 2) Hvis man henfører purchase tax på biler til motorafgifterne, fremkommer tallene i parentes. 3) Omfatter kun beskyttelsestolden, mens finanstolden er henført til punktskatterne under de varer, den vedrører. 4) I Sverige er ejendomsbeskatningen ikke en selvstændig skatteform; derimod beregnes inden for indkomstbeskatningen visse »garantibeløb« i forhold til ejendomsværdi, hvorunder den ansatte indkomst af fast ejendom ikke kan falde.

højere, end man er vant til i udlandet; derimod ligger benzinafgiften herhjemme omkring det vesteuropæiske gennemsnit, og den årlige afgift på bilbenyttelsen (vægtafgiften) er relativt lav i Danmark.

Toldprovenuet er i alle landene af et beskedent omfang. Dette gælder ikke blot lande med relativt lave toldsatser som Danmark, Sverige og Vesttyskland, men også et højtarifland som England, hvor toldsatserne for mange færdigvarer er så høje, at de forhindrer import og derfor ikke skæpper i statskassen (der er her set bort fra, at de beløb, der på det officielle engelske budget rubriceres som told, indbefatter et stort provenu af rene finanstoldsatser; det hænger sammen med, at man i England ikke – som i de øvrige lande – opkræver indenlandsk forbrugsafgift i tilgift til tolden, når varer importeres, men kun opkræver forbrugsafgifterne på varer fremstillet i indlandet. Englænderne må derfor indføre en finanstold svarende til forbrugsafgiften for ikke at stille engelsk erhvervsliv ulige i konkurrencen med importen).

Skatterne på fast ejendom har i intet af landene betydning for statsfinanserne; derimod er ejendomsskatterne (local rates) i England lokalstyrets eneste skattekilde, og også i Danmark udgør de et vigtigt led i kommunalbeskatningen. I de øvrige skandinaviske lande er kommunerne derimod praktisk talt udelukkende henvist til at indkræve deres provenu ved person- og selskabsskatter. I Sverige findes der end ikke en selvstændig ejendomsbeskatning; derimod beregnes der for ejendomsbesiddere såkaldte »garantibeløb« på 2½ % af den sidste 5-årlige ejendomsvurdering, og såfremt ejendomsbesidderens selvangivne indkomst er mindre end svarende dertil, sættes han alligevel i indkomstskat af de 2½ % (Denne regel bliver sjældent aktuel, fordi indkomsten normalt overstiger garantibeløbet. Derimod har det betydning, at »ejendomskommunen« beskatter garantibeløbet, selv om ejeren har bopæl uden for kommunen; ejeren kan i så fald til gengæld trække garantibeløbet fra ved beregningen af skattepligtig indtægt til sin opholdskommune).

Såvel i England som i Danmark er det nu således, at ejendomsskatterne overvejende hviler på beboelsesejendomme. I England betaler landbrugerne kun local rates af stuehusene, og for fabrikker og andre erhvervsbygninger gælder betydelige fradrag ved påligningen. I Danmark har landbrugerne hidtil betalt en væsentlig del af ejendomsskatterne, men denne andel er reduceret meget kraftigt fra 1961/62, efter at landbruget er fritaget for at svare skat til amtskommunerne. I begge lande kommer denne skatteform således til at virke som en art forbrugsafgift på det årlige boligforbrug – en afgift, der i Danmark er differentieret i forhold til, hvor meget grundens værdi indgår med i ejendommens samlede værdi (grundværdien beskattes kraftigere end bygningsværdien), grundstigningen i forhold til visse basistidspunkter (grundstigningsskylden), samt ejen-

dommens opførelsesår (de ældre ejendomme i byerne beskattes efter lovene af 1955 og 1958 kraftigere end nyere ejendomme).

Den personlige indkomstskat indtager den betydeligste plads i skattesystemet i de skandinaviske lande, hvor den indbringer 40–50 % af det samlede skatteprovenu. I disse lande deltager kommunerne i indkomstbeskatningen i en sådan grad, at deres provenu fra denne skatteart er omtrent lige så stort som statsindkomstskatternes beløb. Der er – bortset fra en vis skattefri bundindkomst – enten tale om forholdsvis svagt progressive kommunale indkomstskatter (i Norge, på landet og i hovedstadsområdet i Danmark) eller om proportionale skalaer (Sverige samt købstæderne i Danmark). Derimod går indkomstskatterne i England helt og i Vesttyskland ganske overvejende i centralstyrets kasse (i sidstnævnte land deles provenuet i et vist forhold mellem Bund og Länder). I alle de nævnte lande gælder det, at statsskatteskalaerne er karakteriseret ved en kraftig progression. Tager man både stats- og kommunalbeskatningen i betragtning, udgør marginalprocenten for de højeste indkomster endog omkring 80 % i Norge, 90 % i England (dog nedsat fra indkomståret 1961/62) og i København over 130 % (i det første år og forudsat, at indkomstfremgangen fra året før overstiger 10.000 kr. – i de følgende år virker skattefradragsreglen mildnende).

I England er der igennem de senere år foretaget en etapevis nedsættelse af marginalsatserne for de højere indkomster, mens skattenedsættelserne for de almindelige indkomstlag har været mere beskeden. Det kan f.eks. nævnes, at den marginale skatteprocent for arbejds- og erhvervsindtægter i intervallet mellem ca. 40.000 og 100.000 kr. (earned income, 2–5.000 £) fra indkomståret 1955/56 til 1961/62 er nedsat fra 59 til 32 %. I Danmark er der som allerede nævnt i de sidste par år foretaget en reduktion i beskatningen for de almindelige indkomstlag ved forhøjelse af bundgrænserne og sænkning af de marginale satser. Samtidig er marginalprocenterne til staten blevet forhøjet i intervallerne fra 20–50.000 kr. Derved er der opstået en overordentlig brat overgang ved en skalaindkomst på omkring 20.000 kr., idet marginalsatsen på det lange stræk fra 5.800–18.000 for forsørgere udgør 24 % til staten, mens den fra 20–25.000 er 64 %. I de foregående år har det kun været en ringe del af skatteyderne, som har haft en skalaindkomst på over 18.000 kr. (svarende til en samlet indtægt på godt 25.000 kr.), men med den almindelige indkomststigning, som indtræffer, er betydelige kredse af befolkningen snart ved at nå op til det punkt, hvor den bratte stigning i marginalbeskatningen indtræder.

Under *kopskatter* er i tabellerne opført, hvad befolkningen har måttet betale til det offentlige, uden at skatten har været gradueret efter indkomstens højde. Dette gælder for de fleste socialforsikringskontingenter,

såvel de forsikredes egne bidrag til sygekasse og arbejdsløshedskasse som de præmier, det f. eks. tilpligtes arbejdsgiverne at betale til ulykkesforsikring eller anden social sikringsordning. Disse kopskatter er af meget beskedent omfang i Danmark og Sverige, når man sammenligner med England og Vesttyskland og iøvrigt med alle andre lande i Centraleuropa, hvor denne skatteform er af tilnærmelsesvis samme provenumæssige betydning som indkomstskatten. I Danmark indbringer kontingenter og arbejdsgiverbidrag kun 5 % af det samlede skattebeløb, hvilket er en del mindre end før krigen (i 1938/39 11 %).

Selskabskatterne indbringer især betydelige beløb i England, hvor hovedparten af erhvervslivet fungerer under aktieselskabsform. I et land som Danmark, der er præget af mange små virksomheder drevet som enkeltmandsfirmaer, har denne skatteform naturligvis mindre provenumæssig betydning.

I forhold til de grupper af direkte skatter, som er nævnt, betyder *personlig formueskat og arveafgifter* kun lidt. Det gælder selv i England, hvor arveafgifterne opkræves med overordentligt høje satser.

Sammenligner man *centralstyrets med lokalstyrets skatteprovenu,* viser det sig for alle lande, at centralstyrets relative betydning er vokset og kommunernes aftaget gennem tiden. I Danmark, hvor udviklingen i denne henseende har været ret typisk for de mindre lande i Vesteuropa, faldt de kommunale skatter fra at udgøre 36 % af alle skatter i 1929/30 til 30 % i 1938/39, 23 % i 1960/61 og formodentlig ca. 1/5 i 1961/62. Yderpunkterne i Vesteuropa danner på den ene side de udpræget centralistiske storstater England, Vesttyskland og Frankrig, hvor det kommunale selvstyre er af så beskeden betydning, at kommuneskatterne er nede på ca. 10 % af de samlede skatter – på den anden side Schweiz, hvor kantonerne (i størrelse svarende til vore amtskommuner) og kommunerne tilvejebringer over halvdelen af skatterne.

De danske kommuner modtager i meget udstrakt grad tilskud fra staten til dækning af deres udgifter. Man kan anslå, at kommunerne ad denne vej modtager beløb, som er mindst lige så store som de skatter, de selv opkræver; folke- og invalidepension og en række andre sociale overførsler, der udbetales af kommunerne, refunderes nu helt eller næsten fuldt af staten; for de øvrige udgifter til socialforsorg, hospitalsvæsen, skolevæsen og vejvæsen ydes statsrefusion på omkring eller over halvdelen af kommunernes udgift.

Også i England modtager lokalstyret lige så store statstilskud, som det opkræver i local rates, hvorimod de norske og svenske primær- og sekundærkommuner selv finansierer en meget større del af udgifterne – i Norge ca. 90, i Sverige ca. 70 % – gennem skatterne. Til gengæld har kommu-

nerne i disse lande formentlig en mere selvstændig dispositionsret, mens de danske kommuner i væsentligt omfang – specielt inden for socialforsorgen – kun fungerer som ekspeditionskontorer for staten på lignende måde som posthuse, toldkamre og amtsstuer.

Kommunernes andel i det samlede skatteprovenu
(omkring 1960).

Danmark	23	pct.
Sverige	25	–
Norge	26	–
Schweiz ..... ca.	60	–
England	10	–
Vesttyskland	9	–

De danske amtskommuner er gennem lovgivningen af 1961 kommet i en ejendommelig finansiel position; deres skattepåligning går fra 1960/61 til 1961/62 ned fra knap 200 til ca. 100 mill. kr.; af disse 100 mill. er de 40 mill. pålignet landbruget, men disse skatter bliver slet ikke opkrævet, men ydes amtskommunerne af staten (under navn af »landbrugets rationaliseringsfond«). Af amtskommunernes udgifter til drift og anlæg på antagelig godt 400 mill. kr. i 1961/62 bliver da kun ca. 60 mill. kr. finansieret gennem amtsskatter, ca. 100 mill. kr. ved udskrivning af tvangsbidrag fra sognekommuner i amtet og resten ved statstilskud, som især er betydelige for vejudgifterne, hvor staten refunderer 75–85 %. Til sammenligning tjener, at i Sverige, hvor landevejene i 1930'erne er overgået til staten og landstingenes væsentligste område er hospitalsvæsenet, finansierer landstingene ca. 90 % af deres udgifter selv.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Den økonomiske udvikling i de vestlige industrilande har som resultat af den stadig mere omfattende frigivelse af de internationale betalinger i tiden siden midten af 1950'erne i stigende grad været påvirket af kapitalbevægelser industrilandene imellem. Skønt kun Canada, U.S.A. og Vesttyskland fuldstændig har ophævet restriktionerne for private personer og selskabers kapitaltransaktioner har kapitalbevægelserne i de sidste år haft stor indflydelse på udviklingen i valutareserverne i en række lande. Da udviklingen i valutareserverne i de fleste lande øver væsentlig indflydelse på den samfundsmæssige likviditet vil kapitalbevægelserne – med mindre disse virkninger bevidst imødegås af de monetære myndigheder i det pågældende land – komme til at øve en direkte indflydelse på de indre økonomiske forhold i de berørte lande.

Under rolige politiske forhold kan frie internationale kapitalbevægelser utvivlsomt udføre en overordentlig nyttig funktion, idet de bl. a. kan bidrage til at lette det pres på valutastillingen, der hyppigt opstår i lande med en særlig høj investeringskvote. Medens de politiske forudsætninger for, at et internationalt kapitalmarked de vestlige industrilande imellem har kunnet fungere tilfredsstillende stort set har været opfyldt i de sidste år, har man ikke været i stand til at undgå, at der fra tid til anden er opstået spekulation i ændringer i valutapariteterne. Erfaringerne synes at vise, at det ofte er umuligt at dæmme op for sådanne spekulative kapitalbevægelser ved variation af de gældende rentesatser, som ellers under mere rolige valutaforhold kan være en meget effektiv regulator af de internationale kapitalbevægelser. Man har fra tid til anden diskuteret om man ved – i lighed med den politik, som den canadiske regering har ført siden 1950 – at gå over til frit bevægelige valutakurser skulle kunne imødegå de spekulative kapitalbevægelser. Selv om det canadiske system har vist sig overordentlig effektivt, synes der dog at være udbredt enighed om, at et system med varierende valutakurser skaber unødige vanskeligheder for den løbende afvikling af de internationale betalinger for varer og tjenester.

USA OG CANADA

2. Praktisk taget alle de vestlige industrilande har været berørt af de mere omfattende internationale kapitalbevægelser. I intet andet tilfælde har kapitalbevægelserne over en længere periode imidlertid indtaget en så central placering, som man har set det i forbindelse med betalingssam-

kvemmet mellem U. S. A. og Canada. Canada's vare- og tjenestebalancer over for udlandet har i årene mellem 1956 og 1960 år for år udvist et underskud på ca. 1,3 mldr. canadiske dollars. Udenlandske (hvilket først og fremmest vil sige amerikanske) selskaber og enkeltpersoner har imidlertid i samme periode placeret godt 1 mldr. canadiske dollars om året i canadiske aktier og obligationer m.m.. Herudover er der, da det canadiske renteniveau gennemgående har ligget 1 til 1½ % over det amerikanske renteniveau, årligt sket en tilstrømning af kort kapital på mellem 100 og 300 mill. canadiske dollars. Som resultat af den omfattende kapitaltilstrømning har de canadiske valutareserver trods de meget store underskud på Canada's løbende balance ligget nogenlunde stabilt i de senere år. Canada har således i kraft af de omfattende amerikanske kapitalinvesteringer stort set været i stand til at undgå valutavanskeligheder, men den førte økonomiske politik har samtidig bevirket, at det canadiske omkostningsniveau er blevet meget højt, og da den frie valutakurs for canadiske dollars, som konsekvens af en livlig efterspørgsel fra udlandet normalt har ligget lidt over kursen på amerikanske dollars, har det været vanskeligt for den canadiske industri at konkurrere i udlandet. Da Canada bl. a. som følge af konjunktursituationen i U.S.A. i det sidste år har haft en betydelig arbejdsløshed, besluttede den canadiske regering i midten af juni at gribe ind over for kursudviklingen, og kursen for canadiske dollars lå ved udgangen af juni måned ca. 3 % under kursen for amerikanske dollars. De omfattende amerikanske investeringer i canadisk industri og minedrift har utvivlsomt været en af de vigtigste årsager til den høje levestandard i Canada, men den lette adgang til det amerikanske kapitalmarked har samtidigt bidraget til at dække over nødvendigheden af at skabe en konkurrencedygtig eksportindustri i Canada.

3. U.S.A.s vare- og tjenestebalance overfor udlandet, der i 1959 udviste et overskud på 2,2 mldr. dollars forbedredes i 1960 først og fremmest som følge af en kraftig vækst i vareeksporten, således at U.S.A.s overskud på vare- og tjenestebalancen over for udlandet i 1960 androg over 6 milliarder dollars. U.S.A.s udgifter til militære formål i udlandet og udgifter til økonomisk hjælp til udlandet på gavebasis udgjorde såvel i 1959 som i 1960 ca. 4,7 mldr. dollars, og de private langfristede kapitalplaceringer i udlandet androg i begge årene omkring 2,2 milliarder dollars.

Når udlandet trods den store forøgelse af overskudet på U.S.A.s vare- og tjenestebalance såvel i 1960 som i 1959 forbedrede sin status over for U. S. A. med 3,8 milliarder dollars skyldes det en ændring i de korte kapitalbevægelsers størrelse og retning.

I 1959 forøgede private udenlandske banker deres bankindskud og kortfristede investeringer i U.S.A. med 1,1 mldr. dollars, medens de samme banker i 1960 kun forøgede deres dollaraktiver med 100 mill. dollars.

Til yderligere illustration af omfanget af de korte kapitalbevægelser til og fra U. S. A. kan det nævnes, at der – hvis man medregner betalingsbalanceposten »fejl og udeladelser« under korte kapitalbevægelser – i 1959 for amerikansk regning skete en nettoimport af kort kapital til U.S.A. på knap 350 mill. dollars, medens der i 1960 på amerikansk initiativ skete en nettoeksport af kort kapital på knap 2,7 mldr. dollars. Siden etableringen af det europæiske fællesmarked har der i U.S.A. været en stadig voksende interesse for investeringer i Vesteuropa. Denne voksende interesse har vist sig i form af direkte investeringer i europæiske erhvervsvirksomheder, men i stigende omfang også i form af køb af europæiske værdipapirer. Denne interesse samlede sig i 1960 særlig omkring tyske værdipapirer; det kan i denne forbindelse nævnes, at der i 1959 (netto) blev solgt tyske værdipapirer til udlændinge for et beløb af 470 mill. DM, medens der i 1960 blev solgt værdipapirer til udlændinge til et beløb af over 2 mldr. DM.

Som omtalt resulterede U.S.A.s transaktioner med udlandet såvel i 1959 som i 1960 i, at udlandet forøgede sine beholdninger af guld- og dollaraktiver med 3,8 mldr. dollars, men medens udenlandske centralbanker i 1959 købte guld fra det amerikanske finansministerium til et beløb af 730 mill. dollars, så udgjorde guldsalget i 1960 1.700 mill. dollars og svarede således til godt 40 % af underskudet på den amerikanske betalingsbalance. Udlandets guldkøb var koncentreret i de 2 sidste kvartaler af 1960, hvor der i tiden omkring det amerikanske præsidentvalg opstod spekulation i en eventuel forestående nedskæring af dollarens guldværdi.

Da kapitalbevægelserne til og fra U.S.A. er frie, har den forøgede interesse for investeringer i Vesteuropa og den deraf følgende risiko for nedgang i de amerikanske guldbeholdninger (en række af de vesteuropæiske centralbanker holder traditionelt størstedelen af deres valutareserver i guld) øvet en ikke ringe indflydelse på den økonomiske politik i U.S.A. og i andre lande. Det økonomiske tilbageslag, der satte ind i U.S.A. i løbet af 1960, skabte behov for en lettelse af den amerikanske pengepolitik. Der skete også i løbet af året et ret stærkt fald såvel i den korte som i den lange rente i U.S.A., men da særlig faldet i den korte rente førte til en bortstrømning (eller en mindsket tilstrømning) af kort kapital til U.S.A. stod de amerikanske myndigheder over for et rentepolitisk dilemma. Da man af interne grunde nødigt ville søge at presse renteniveauet i vejret forsøgte man fra amerikansk side at formå de monetære myndigheder i England og Tyskland til at reducere de korte rentesatser, således at spændvidden mellem de gældende rentesatser i de finansielle centrer blev formindsket. Som resultat af de amerikanske henvendelser nedsatte Bank of England i løbet af efteråret 1960 i 2 tempi sin diskonto fra 6 % til 5 %, og Deutsches Bundesbank har siden efteråret nedsat sin diskonto fra 5 % til 3½ %.

Da de private kapitalbevægelser har vist sig særlig følsomme over for

forskelle i de korte rentesatser, har Federal Reserve-bankerne i U.S.A., som i de sidste 10 år har baseret deres pengepolitiske indsats på køb og salg af kortfristede statspapirer, for at undgå, at en nedpresning af den korte rente skulle føre til bortstrømning af kort kapital fra U.S.A. til udlandet, besluttet sig til at udvide sit operationsområde til også at omfatte køb og salg af langfristede obligationer. Som resultat af denne politik er der i første del af 1961 sket en mindre forhøjelse af den korte rente i U.S.A., medens obligationsrenten fortsat har vist en nedadgående tendens.

VESTEUROPA

4. Som følge af formindskelsen af renteforskellen imellem New York og de finansielle centrer i Europa synes der, efter at usikkerheden omkring præsidentskiftet i U. S. A. er overstået, at være opstået en bedre balance på den amerikanske betalingsbalance, hvad der blandt andet er kommet til udtryk ved, at det amerikanske finansministerium i de sidste par måneder har forøget sine guldbeholdninger i beskedent omfang.

Medens interessen omkring de internationale kapitalbevægelser i 1960 særlig samlede sig omkring kapitalbevægelserne til og fra U.S.A., har opmærksomheden i den forløbne del af 1961 samlet sig omkring kapitalbevægelserne imellem de finansielle centrer i Vesteuropa. Uroen på de europæiske kapitalmarkeder har sin rod i spekulationer i ændringer i kursrelationerne imellem de vigtigste valutaer; og den beskedne opskrivning af den tyske mark og den hollandske gylden i marts måned formåede ikke at skabe ro omkring de europæiske valutakurser.

Trods de diskontosænkninger, som Bank of England gennemførte i efteråret 1960 har den korte rente i hele 1961 ligget betydeligt højere i London end i New York og i de kontinentale finansielle centrer. Til trods herfor har der siden marts måned været tendenser til bortstrømning af kapital fra London (som i 1960 på linie med de kontinentale finansielle centrer nød godt af tilstrømningen af kort amerikansk kapital), og da såvel England som det ydre sterlingområdes betalingsbalance har vist udprægede svaghedstendenser er der opstået et pres på sterlingområdets guld- og dollarreserver. I modsætning til U. S. A. har den engelske vare- og tjenestebalance over for udlandet siden begyndelsen af 1960 været præget af ret betydelig underskud, og da der fortsat sker en vis nettoudstrømning af såvel privat som offentlig langfristet kapital fra England (fortrinsvis til det ydre sterlingområde), er den engelske valutastilling blevet overordentlig følsom over for forandringer i de korte kapitalbevægelser. Vanskelighederne på Englands løbende betalingsbalance skyldes bl. a. at afsætningsvilkårerne inden for det ydre sterlingområde – der er den engelske industris vigtigste afsætningsmarked – ikke har været særlig gunstige i de sidste år. Som følge af introduktionen af de mindre bilmodeller i U. S. A. er der samtidig sket

et fald i den engelske eksport til U. S. A., og endelig er der i løbet af 1950'erne sket en gradvis forringelse af Englands tjenestebalance over for udlandet.

I løbet af forsommeren blev det klart, at det – for at undgå et fortsat fald i de engelske guld- og dollarreserver – ville være nødvendigt at træffe hurtigt virkende foranstaltninger. Den engelske regering gav derfor i slutningen af juli meddelelse om, at man havde besluttet at iværksætte en mærkbar skærpelse af både finans- og pengepolitikken. For at reducere den indenlandske forbrugsvareefterspørgsel gennemførtes bl. a. en 10 %'s forhøjelse af de gældende omsætningsafgifter og samtidig forhøjede Bank of England bl. a. med henblik på at bremse bortstrømningen af kort kapital fra London sin diskonto fra 5 % til 7 %. For at hindre, at der som følge af de relativt beskedne engelske guld- og dollarreserver skal opstå en tillidskrise omkring sterling, har den engelske regering i august foretaget et træk på 1500 mill. dollars på Den internationale Valutafond. I henhold til en kreditaftale imellem Valutafonden og England vil England herudover have ret til inden for det næste år at trække yderligere 500 mill. dollars på Valutafonden. Valutafondens støtte til England er den mest omfattende støtte, som Fonden til dato har ydet noget medlemsland.

De trufne foranstaltninger vil sandsynligvis – ligesom de tilsvarende foranstaltninger under sterlingkrisen i 1956–57 – vise sig effektive i retning af at hindre en fortsat bortstrømning af kort kapital fra London. En varig stabilisering af sterlings internationale stilling vil imidlertid først og fremmest afhænge af, om det lykkes den engelske regering at hindre det engelske omkostningsniveau i at stige stærkere end omkostningsniveauet i andre ledende industrilande.

5. Medens hensynet til udviklingen i de engelske guld- og dollarreserver påny har tvunget den engelske regering til at føre en restriktiv økonomisk politik, har den stærke valutatilstrømning, der i de senere år har fundet sted til Schweiz og flertallet af fællesmarkedslandene givet yderligere næring til den i forvejen kraftige økonomiske ekspansion i disse lande. Skønt det schweiziske renteniveau er lavere end i noget andet finansielt center er der i perioder med valutarisk (eller politisk) uro en tendens til, at udenlandsk kapital strømmer til Schweiz. Fra schweizisk side har man under de nuværende forhold ikke ønsket at forøge banksystemets likviditet, og de schweiziske banker har derfor udnyttet den latente efterspørgsel efter obligationslån på rimelige vilkår, der til enhver tid findes, til at yde en række obligationslån til udenlandske institutioner og selskaber. Stillet over for en tilsvarende udvikling har den hollandske centralbank i april 1961 åbnet mulighed for emission af udenlandske obligationslån på det hollandske kapitalmarked.

Fra udlandets side har man forsøgt at formå de tyske myndigheder

til at gøre en mere aktiv indsats for at få presset obligationsrenten i Tyskland, der stadig er relativt høj, nedad, men dette er foreløbig kun sket i begrænset omfang. Der har derfor hidtil ikke i større omfang været basis for optagelse af udenlandske obligationslån på det tyske kapitalmarked, men man har fra tysk side forsøgt at imødegå valutatilstrømningen ved at yde forudbetaling på de lån, som Tyskland modtog i de første efterkrigsår, og der vil antagelig også i de kommende år ske en betydelig stigning i den økonomiske hjælp, som Tyskland yder til udviklingslandene. Endvidere har der vist sig begyndende tegn på, at den politiske uro omkring Berlin-spørgsmålet måske vil fremkalde en bortstrømning af udenlandsk kapital fra Tyskland.

INTERNATIONALT FINANSIELT SAMARBEJDE

6. Da en meget væsentlig del af verdenshandelen finansieres enten i dollars eller i sterling, og da en lang række lande har anbragt en del af deres valutareserver i dollar- eller sterlingtilgodehavender, vil enhver uro omkring dollar'ens og sterlings stilling kunne få vidtrækkende følger for det internationale handels- og betalingssamkvem. Under indtryk af begivenhederne i 1960–61 har der været en omfattende diskussion om spørgsmålet om, hvorvidt der var behov for en styrkelse af det internationale samarbejde på det valutariske område. Som resultat af den valutariske uro, der opstod i marts måned i forbindelse med opskrivningen af den tyske mark og den hollandske gylden, blev der på ad hoc-basis etableret et samarbejde (det såkaldte Basel-samarbejde) imellem de europæiske centralbanker. Formålet med dette samarbejde har været at imødegå virkningerne af korte spekulative kapitalbevægelser. Da det i foråret 1961 for at undgå uro omkring sterlings stilling har været af betydning at søge at imødegå tendenserne til bortstrømning af kort kapital fra London, synes det uformelle centralbanksamarbejde i første omgang at have koncentreret sig omkring bestræbelser på at styrke sterlings stilling.

Der synes imidlertid at være udbredt enighed om, at et uformelt centralbanksamarbejde ikke vil være et tilstrækkeligt grundlag til at imødegå en krise omkring en af de store internationale valutaer. Man har derfor bl.a. overvejet, om der skulle være behov for en styrkelse af Den internationale Valutafond.

I lyset af erfaringerne fra Suez-krisen blev der i 1959 gennemført en 50 %'s forhøjelse af medlemslandenes kvoter i Valutafonden. Efter denne forhøjelse andrager de samlede kvoter i Valutafonden knap 15 milliarder dollars. Da man imidlertid ikke på forhånd kan udelukke, at der vil kunne opstå en situation, hvor de 2 medlemslande med de største kvoter, U.S.A.

og England, vil henvende sig samtidig til Valutafonden, er det en udbredt opfattelse, at der trods kvoteforhøjelsen i 1959 består et behov for styrkelse af Valutafondens kapitalgrundlag.

Diskussionen omkring Valutafondens fremtid har særlig samlet sig omkring en drøftelse af 2 planer fremsat henholdsvis af den amerikanske professor Triffin og af den amerikanske økonom Edward Bernstein (der tidligere har indtaget en ledende stilling inden for Valutafonden).

Efter Triffins forslag skulle man for at eliminere de spekulative kapitalbevægelser omdanne Valutafonden til en centralbank for medlemslandenes centralbanker. Medlemslandene skulle have pligt til at indskyde en fast procent (tallet 20 procent har været nævnt som udgangspunkt) af deres konvertible valutareserver i form af guldsikrede indskud i Valutafonden, og medlemslandene skulle herudover efter eget ønske kunne erstatte en større eller mindre del af deres nuværende sterling- og dollartilgodehavender med indskud i Valutafonden. For at undgå at udsætte kapitalmarkederne i New York og London for større omvæltninger skulle Valutafonden til gengæld over en årrække forpligte sig til at holde en del af sine midler placeret i engelske og amerikanske statspapirer. Triffin er af den opfattelse, at man ved gradvis at eliminere dollarens og sterlings stilling som reservevalutaer vil skabe bedre muligheder for at undgå valutaspekulation. Som argument for Triffin-planen har det endvidere været anført, at en elimination af dollarens og sterlings stilling som reservevaluta vil gøre det lettere for U.S.A. og England at føre en ekspansiv økonomisk politik. Endelig skulle fordelen ved den af Triffin skitserede plan være, at man ved det foreslåede procentindbetalingssystem sikrede, at valutafondens ressourcer automatisk forøgedes i takt med væksten i medlemslandenes samlede valutareserver.

Da en virkeliggørelse af Triffins plan på længere sigt vil tendere imod at formindske New Yorks og Londons betydning som finansielle centrer, må det påregnes, at en gennemførelse af planen vil blive mødt med modstand inden for amerikanske og engelske bankkredse.

Bernstein, hvis indstilling antagelig i højere grad er udtryk for indstillingen i internationalt orienterede amerikanske bankkredse, har foreslået, at en række af Valutafondens ledende medlemslande skulle yde fonden kreditter på tilsammen 6 mldr. dollars. Af dette beløb var det tanken, at U.S.A. skulle indskyde 2,5 mldr. dollars, England 1 milliard dollars og andre lande (heriblandt Tyskland, Frankrig og Canada) tilsammen 2,5 mldr. dollars. Disse kreditter skulle af fonden kunne udnyttes på anfordring, idet det dog skal være en forudsætning for en udnyttelse af de enkelte kreditter, at kreditorlandets betalingsbalance udviser overskud på udnyttelsestidspunktet. Bernstein forudsætter endvidere, at der udformes smidige

regler, der giver kreditorlandene mulighed for at kræve tilbagebetaling af ydede kreditter, såfremt kreditorlandene efter ydelsen af kreditterne skulle komme i betalingsvanskeligheder.

Fra amerikansk og engelsk side synes man at være af den opfattelse, at Bernstein-planen vil være et egnet udgangspunkt for drøftelserne vedrørende en styrkelse af Valutafondens kapitalgrundlag, medens man fra fransk side synes at være mere forbeholden over for planerne om en udbygning af Valutafondens kapitalgrundlag. Der synes i visse kredse i Frankrig at være stemning for, at man – under forudsætning af, at England bliver optaget som medlem af det europæiske fællesmarked – i stedet for at udbygge Valutafonden søger at etablere et udvidet monetært og valutarisk samarbejde inden for rammerne af det europæiske fællesmarked. Som følge af de eksisterende meningsforskelle vil der sandsynligvis gå nogen tid, før det afklares, om der kan skabes enighed om en styrkelse af det internationale samarbejde på det valutariske og det monetære område.

7. Den valutariske uro i 1960–61 synes at have bevirket, at U. S. A.s interesse for transatlantisk samarbejde på det finansielle område er vokset betydeligt. Denne positive indstilling til et samarbejde på det finansielle og valutariske område har særlig vist sig i Kennedy-administrationens indstilling over for OECD-samarbejdet, hvor man fra amerikansk side synes at være indstillet på at yde en meget aktiv medvirken. Der er måske derfor håb om, at man inden for OECD-landenes kreds i løbet af de kommende år vil kunne få udarbejdet retningslinier for et nærmere finansielt samarbejde, der vil kunne bidrage til at sikre en udvikling, hvor et hensyn til valutareservernes udvikling (og et ønske om at undgå kortfristede spekulative kapitalbevægelser) ikke vil lægge unødigt stramme bånd på den økonomiske politik, der føres i reservevalutalandene. En udbygning af det finansielle samarbejde inden for OECD-landenes kreds, skulle efter alt at dømme gøre det lettere for U. S. A. og England at skabe grundlag for en mere ekspansiv økonomisk politik, end den, som man har ført i disse lande i 1950'erne. Under forudsætning af, at de politiske forhold ikke udvikler sig i ugunstig retning, skulle man tillige på denne måde kunne skabe forudsætninger for, at de private internationale kapitalbevægelser på normal måde vil kunne bidrage til at dække kapitalbehovet i kapitalimporterende industrilande.

10. 8. 1961
N. U.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1])

Lønforhøjelserne for arbejdere og tjenestemænd og statsstøtten til landbruget, der er gennemført i forårsmånederne, regnes at ville bevirke, at de samlede pengeindkomster, som vil stå til befolkningens rådighed i 1961, vil blive henimod 10 pct. større end i 1960. Da denne forøgelse af pengeindkomsterne finder sted i en tid, hvor hele befolkningen allerede er i arbejde, er det tvivlsomt, om produktionen vil kunne forøges tilsvarende. Der må regnes med en tendens til prisstigning, men da en del af den forøgede efterspørgsel vil vende sig mod udenlandske varer (og indenlandske varer, der ellers kunne eksporteres), må der også ventes et forøget underskud på vare- og tjenestebalancen over for udlandet og dermed en nedgang i valutareserven. I denne situation har nationalbanken den 23. maj forhøjet diskontoen med 1 pct. til den meget høje sats 6½ pct., medens regeringen i betragtning af den relativt store valutabeholdning vil afvente udviklingen i sommermånederne, inden den eventuelt skrider til finanspolitiske indgreb for at genoprette ligevægten.

DE NYE OVERENSKOMSTER PÅ ARBEJDSMARKEDET

Skønt forhandlingerne mellem arbejdsmarkedets parter om nye overenskomster til afløsning af de gamle 3-årige, der udløb pr. 1. marts i år, begyndte allerede i november 1960, lykkedes det først i løbet af april og maj at bringe overenskomstforholdene i orden for perioden indtil 1. marts 1963, idet man nu er vendt tilbage til 2-årige overenskomster. Når det denne gang viste sig overmåde vanskeligt for parterne at komme til rette om nye overenskomster, var en vigtig grund arbejdsmandsforbundets krav om, at ingen arbejder måtte have en ugeløn på mindre end 250 kr. Den 21. marts var man dog kommet så vidt, at forligsmanden kunne fremsætte mæglingsforslag for 7 af de 8 grupper, hvori overenskomstområdet er opdelt – den 8. gruppe er handels- og kontorfagene – men da afstemningsresultaterne forelå den 8. april, var mæglingsforslaget kun vedtaget af begge parter i grupperne 2–6, medens det var forkastet af arbejderne i jern- og metalindustien (gruppe 1) og i transportgruppen (gruppe 7). Herefter trådte de varslede strejker inden for disse to områder i kraft, i transportgruppen (ca. 15.000 mand) den 11. april og i jern- og metalindustrien

[1]) Se også tabelbilaget bag i hæftet.

(ca. 100.000 mand) den 12. april. Efter nye forhandlinger blev et revideret mæglingsforslag for »jernet« godkendt af parterne den 4. maj, men transportstrejken fortsatte til den 15. maj, da et af arbejderne vedtaget, men af arbejdsgiverne forkastet revideret mæglingsforslag blev ophøjet til lov. Forinden var et mæglingsforslag for handels- og kontorgruppen blevet enstemmigt vedtaget af begge parters kompetente forsamlinger.

Ifølge mæglingsforslaget af 21. marts nedsættes arbejdstiden på 2. skiftehold fra 45 til 42 timer med lønkompensation, men i øvrigt er arbejdstiden i den nye overenskomstperiode uforandret 45 timer om ugen. Hvad angår de generelle bestemmelser om lønforbedringer er hovedindholdet af mæglingsforslaget af 21. marts for grupperne 2–7 følgende.

Inden for normallønsområderne forhøjes den overenskomstmæssige timeløn med 40 øre for mænd og 35 øre for kvinder, og herudover ydes der medlemmer af arbejdsmandsforbundet og Kvindeligt Arbejderforbund et særligt tillæg på henholdsvis 25 og 15 øre i timen. For disse to og et par andre forbund sker der desuden en indregning af lavlønstillægene, gnstl. ca. 12 øre pr. time, på de overenskomstmæssige normal- og minimallønsatser. Minimallønnen forhøjes med 45 øre i timen for mænd og 40 øre for kvinder, og de personlige lønninger inden for minimallønsoverenskomstområdet forhøjes med 30 øre i timen for både mænd og kvinder, dog må den samlede forhøjelse pr. time ikke overstige 45 øre for mænd og 40 øre for kvinder. Til forhøjelse af akkordsatserne stilles der 15 mill. kr. til rådighed, svarende til 5–6 pct. Skifteholdsbetalingen for 2. og 3. skift og søgnehelligdagsbetalingen forhøjes, og med hensyn til dyrtidsreguleringen bestemmes, at den skal ske efter særpristallet med juli 1949 som basis. De nuværende dyrtidstillæg svarer til et pristal på 148. Ved udsving over 148 reguleres dyrtidstillægget såvel i opad- som nedadgående retning for hver fulde 3 points, særpristallet for januar og juli stiger eller falder, med 9 øre pr. time for voksne arbejdere, men ved udsving under 148 reguleres ved stigninger og fald for hver fulde 2 points, og reguleringen sker med 5 øre pr. time, for kvinder ved udsving i nedadgående retning dog kun 3.3 øre pr. time.

I jern- og metalindustrien forhøjes ifølge det oprindelige mæglingsforslag mindstelønnen med 36 øre i timen og overtidsbetalingen med ca. 25 pct., men ved tillægget til mæglingsforslaget er mindstebetalingen yderligere forhøjet med 9 øre pr. time. Af de forbedringer for arbejderne i transportgruppen, der indeholdes i det reviderede mæglingsforslag, som den 15. maj blev ophøjet til lov, kan bl.a. nævnes et særligt tillæg på 10 øre i timen til alle tidlønnede mænd under hensyn til, at arbejderne i denne gruppe har ringere adgang til akkordarbejde end arbejderne i de øvrige grupper. I tilslutning til det supplerende mæglingsforslag for transportgruppen havde LO på samtlige implicerede forbunds vegne erklæret, at forbedringerne

ikke af forbundene måtte benyttes som udgangspunkt eller til støtte for yderligere lønfremstød, men dette protokollat er ikke medtaget i loven af 15. maj.

Den samlede lønstigning efter det oprindelige mæglingsforslag blev anslået til 217 mill. kr. årligt for så vidt angår Dansk Arbejdsgiverforenings medlemmer. Selv om arbejdsmændenes krav om mindst 250 kr. om ugen ikke blev opfyldt, synes de nye overenskomster dog at indeholde en relativ større forbedring for ikke-faglærte end for faglærte. Adderes forhøjelsen af den overenskomstmæssige timeløn på 40 øre, det særlige tillæg på 25 øre og det indregnede lavlønstillæg på ca. 12 øre samt forhøjelsen af søgnehelligdagsbetalingen, der svarer til 3 øre pr. time, kommer man op på ialt ca. 80 øre i timen eller ca. 36 kr. om ugen. Det må dog her tages i betragtning, at hvor der som i jern- og metalindustrien arbejdes under det såkaldte bevægelige lønsystem er adgang til lønforhøjelser i overenskomstperioden, ligesom det endnu synes uafklaret, om arbejdsgiverne kan modregne »lønglidning«, hvor en sådan har fundet sted i den foregående overenskomstperiode.

Den nye overenskomst for handels- og kontormedhjælperne omfatter direkte ca. 35.000 ansatte, men virkningerne vil brede sig over langt videre områder, og den samlede lønstigning anslås til ca. 150 mill. kr. Overenskomsten indeholder en ny minimallønskala med betydeligt forhøjede satser, og som noget nyt er der indført et firma-anciennitetstillæg, således at der efter 3 års beskæftigelse inden for samme firma eller arbejdsplads skal ydes 25 kr. mere om måneden og efter 5 års beskæftigelse yderligere 25 kr. eller i alt 50 kr. Såfremt en funktionær ifølge den nye minimallønskala skal have et løntillæg incl. firma-anciennitetstillæg på mere end 80 kr. pr. måned, skal alene de 80 kr. udbetales straks, medens restbeløbet udbetales fra 1. marts 1962. Den maksimale forhøjelse pr. 1. marts 1961 udgør således 80 kr., og det er samtidig bestemt, at alle personlige lønninger skal forhøjes med mindst 65 kr. pr. måned.

STATSTØTTEN TIL LANDBRUGET

På landbrugsområdet, herunder mejerier og slagterier, var arbejdsgiverne i og for sig rede til at opfylde arbejdernes lønkrav, som de anslog til ca. 182 mill. kr. årligt, men ligesom i 1958 krævede de fuld kompensation for stigningen i lønudgifter og herudover en forbedring af erhvervets stilling, som kunne råde bod på de senere års tilbagegang i forhold til de øvrige erhverv. Landbrugets nye forhandlingsorgan, Fællesudvalget for Landbrugets arbejdsøkonomiske Spørgsmål, i daglig tale kompensationsudvalget, krævede 550 mill. kr., husmandsforeningerne, der ikke er repræsentetret i kompensationsudvalget, 416 mill. kr., og landbrugsminister Skytte tilbød i første omgang 300 mill. kr. Forhandlingerne førte ikke i første

runde til enighed, men efter at landbruget fra 8. maj havde gennemført en næsten 100 pct.s effektiv leveringsstandsning for mælk og kreaturer – på svineslagterierne var arbejderne gået i strejke den 4. maj – sluttede regeringen og landbrugets forhandlere den 10. maj aftale om en række foranstaltninger, som senere er blevet lovfæstet ved en forlængelse af kornordningen og ændringer i loven om afsætning af danske landbrugsvarer, den såkaldte bemyndigelseslov.

Den væsentligste del af den støtte, landbruget således har opnået, har form af direkte tilskud af statskassen. For det første oprettes der et »rationaliseringsfond«, hvortil staten i hvert af årene 1961–62 og 1962–63 yder et beløb på 250 mill. kr. Dette beløb anvendes dels til refusion af landbrugets amtsskatter, dels kommer det til udbetaling til de enkelte landbrugere i form af et tilskud på 80 kr. pr. ko og – for de mindre landbrugsejendommes vedkommende – et tilskud pr. ejendom på 200–800 kr. Endvidere yder staten årligt i hvert af de to år 75 mill. kr. til eksportfremmende foranstaltninger og 50 mill. kr. til billiggørelse af kunstgødning. De direkte statstilskud andrager således 375 mill. kr. årligt. Herudover vil der blive gennemført en hjemmemarkedsordning for flæsk, som regnes at ville give landbruget en merindtægt på 50 mill. kr. årligt. Det lovmæssige grundlag for en sådan ordning er skabt ved en ændring i bemyndigelsesloven, hvorefter der er åbnet adgang til for slagtede svin og svineprodukter at opkræve højere afgifter på hjemmemarkedet end ved eksport.

Hvad angår kornordningen for 1961–62, er såvel de priser, der betales for rug og hvede (henholdsvis 47 og 49 kr. pr. 100 kg), som de basispriser, der danner grundlag for udligningsafgifter på foderkorn m.m., uforandrede i forhold til kornordningen for 1960–61. Kornordningen har medført, at produktionen af rug og hvede trods en indmalingsprocent på 100 langt har oversteget brødkornsbehovet med det resultat, at staten har haft store tab ved salg af overskudsbeholdningerne til foderbrug. Da brødkornsarealerne i år viser ny stigning, er der udsigt til en yderligere forøgelse af brødkornsoverskuddet og af statens tab ved realisation af overskudsbeholdninger.

STATSFINANSERNE

Tilskuddet til landbruget og andre store udgiftsstigninger har med et slag ændret den finanspolitiske situation. For finansåret 1961–62 var der regnet med et kasseoverskud på 425 mill. kr., noget lignende som i 1960–61, men efter den seneste udvikling vil dette overskud ifølge finansministerens skøn blive forvandlet til et underskud på 155 mill. kr. Den største udgiftsforøgelse – bortset fra støtten til landbruget – skyldes forhøjelsen af statstjenestemændenes lønninger med 40 overenskomstportioner eller ca. 14 pct. fra 1. april, hvilket giver en merudgift på 240 mill. kr. Endvidere kan

nævnes, at der til forhøjelse af folke-, invalide- og enkepensioner vil medgå 50 mill. kr. I øvrigt vil forhøjelsen af statstjenestemændenes lønninger blive efterfulgt af tilsvarende lønforhøjelser for de kommunale tjenestemænd m.v.

LANDBRUGET

Den animalske landbrugsproduktion har i de første 5 måneder af 1961 ligget på et noget lavere niveau end i samme periode i fjor. Mængdeindekset viser en nedgang på mellem 3 og 4 pct., og værdien er formindsket tilsvarende, idet virkningen af højere priser for svin, æg og ost er opvejet af virkningen af lavere priser for smør.

Den animalske landbrugsproduktion.

	Januar–maj		
Mill. kg	1960	1961	Ændring i pct.
Mælk	2357	2328	÷1,2
Smør	74,1	70,7	÷4,6
Ost	48,8	50,9	+4,3
Æg	65,5	55,9	÷14,6
Okse- og kalvekød	110,0	92,8	÷15,6
Svinekød og flæsk	273,3	261,7	÷4,2
Mængdeindeks for den animalske landbrugsproduktion (1955 = 100)	118	114	÷3,4
Værdi, mill. kr.	2766	2663	÷3,7

For mælkeproduktionens vedkommende indskrænker nedgangen sig til ca. 1 pct., og både i april og maj var produktionen større end i de samme måneder i fjor. For smørproduktionen var nedgangen noget stærkere, men til gengæld har osteproduktionen ligget højere end i 1960. Ægproduktionen er formindsket med ca. 15 pct., og det samme gælder produktionen af okse- og kalvekød. Også svineslagtningerne viser tilbagegang, men med den stærke vækst, der har været i svinebestanden, må der ventes en betydelig stigning i produktionen af svinekød og flæsk i de kommende måneder. Ifølge tællingen den 27. maj var den samlede svinebestand steget til over 6.8 mill. stk., 900.000 flere end på samme tid i fjor, og antallet af søer var forøget med næsten 120.000 til 783.000. Alene fra begyndelsen af april til slutningen af maj viste antallet af første gang drægtige søer en stigning på 35.000. Det må her tages i betragtning, at forholdet mellem flæske- og bygpris, der er en betydningsfuld faktor for svineavlens rentabilitet, har udviklet sig overordentlig gunstigt i det sidste år. Medens det i 1. kvartal 1960 var 8.66, var det i 1. kvartal i år steget til 10.25. I slagterikredse ser man med ængstelse på den kommende udbudsforøgelses

virkninger på priserne, og i et forsøg på at standse stigningen i svinebestanden betalte slagterierne i tiden fra 12. juni til 1. juli en præmie på 1 kr. pr. kg for højdrægtige søer.

Eksporten af de vigtigste landbrugsprodukter.

	Mængde Januar-maj		Værdi Januar-maj	
	1960 1000 stk.	1961 1000 stk.	1960 Mill. kr.	1961 Mill. kr.
Levende hornkvæg	149,8	159,3	197,8	203,3
Heraf til:				
Vesttyskland	140,3	119,1	183,3	160,7
Holland	5,7	8,8	7,4	11,6
Levende Svin (Vesttyskland)	62,8	64,0	35,6	36,6
	Mill. kg	Mill. kg		
Okse- og kalvekød	32,8	17,4	167,8	86,2
Heraf til:				
Vesttyskland	4,2	2,8	22,1	15,7
Sverige	2,3	5,9	8,9	24,7
Italien	22,2	0,8	112,9	4,6
Flæsk og svinekød	132,2	122,0	545,6	552,2
Heraf til:				
Storbritannien	122,1	105,7	505,0	471,9
Frankrig	0,1	9,6	1,0	43,8
Slagtet fjerkræ	14,0	18,8	67,5	91,9
Heraf til Vesttyskland	11,6	16,0	55,2	77,2
Smør	52,2	45,5	307,8	255,3
Heraf til:				
Vesttyskland	2,0	1,0	16,1	5,8
Storbritannien	45,9	38,8	264,0	215,2
Ost	31,1	30,3	131,8	129,2
Heraf til:				
Vesttyskland	15,8	15,2	58,1	57,3
Storbritannien	4,8	4,1	22,2	19,5
Æg	40,3	30,5	129,7	117,6
Heraf til:				
Vesttyskland	31,5	24,5	100,6	93,1
Storbritannien	1,3	1,6	3,8	6,9
Schweiz	1,6	1,5	5,2	5,7

Eksporten af animalske landbrugsvarer har i månederne januar-maj indbragt 1645 mill. kr., hvilket var godt 100 mill. kr. mindre end i samme tidsrum i fjor. På grund af lukningen af det italienske marked er eksporten af okse- og kalvekød blevet halveret, og også smøreksporten viser betydelig nedgang, stærkere i værdi end i mængde. Det omvendte er tilfældet for ægeksporten, hvor en nedgang i den eksporterede mængde på ca. 25 pct. takket være de højere priser kun har medført et fald i eksportværdien på

ca. 10 pct. Som det fremgår af ovenstående tabel, er slagtet fjerkræ blevet en ret betydelig eksportartikel med Vesttyskland som hovedaftager.

INDUSTRIEN

Antallet af ansatte arbejdere i industrien har i den forløbne del af 1961 ligget på samme niveau som i 1960, men strejkerne i april og maj medførte en betydelig nedgang i beskæftigelsesindekset, der bygger på antallet af faktisk udførte arbejdstimer. For de to måneder i gennemsnit lå det samlede beskæftigelsesindeks 14 pct. lavere end i fjor, medens det i gennemsnit for 1. kvartal viste en stigning på 3 pct. I de direkte strejkeramte grupper jern- og metalindustrien og transportmiddelindustrien androg nedgangen i april-maj 33 pct., men også i de fleste andre grupper var beskæftigelsen mindre end i den tilsvarende periode i fjor.

Eksporten af industriprodukter, herunder kød- og mælkekonserves, har i månederne januar–maj indbragt næsten 2 milliarder kr., ca. 100 mill. kr. eller 5 pct., mere end i de pågældende måneder i fjor. Majtallene er på nogle områder – det gælder først og fremmest maskineksporten – tydeligt påvirket af strejkerne, og den samlede industrieksport var ca. 50 mill. kr. mindre end i maj 1960. Trods strejken viser maskineksporten dog for hele 5 måneders perioden en stigning i forhold til 1960 på 4 pct., og også eksporten af en række andre vigtige varer har ligget højere end i fjor. I kemikaliegruppen er eksporten forøget med ikke mindre end 23 pct.

Ved bedømmelsen af eksportudsigterne rejser sig spørgsmålet, om lønforhøjelserne vil medføre en omkostningsstigning, som gør den danske industri mindre konkurrencedygtig. Svaret vil bl.a. afhænge af, om lønnen

Beskæftigelsesindeks for industrien.[1])

Procentvis stigning fra tilsvarende periode det foregående år.

	1. kvt. 1960	2. kvt. 1960	3. kvt. 1960	4. kvt. 1960	1. kvt. 1961	April–maj 1961
Næringsmiddelindustri	2	2	5	3	4	÷1
Tekstilindustri	5	1	÷1	÷7	÷1	÷5
Fodtøjs- og beklædningsind.	3	0	÷3	÷2	0	÷3
Træindustri	12	9	4	2	÷1	÷7
Papir- og grafisk industri	5	5	2	3	3	1
Kemisk industri	1	÷1	÷2	÷1	2	0
Sten-, ler- og glasindustri	17	10	4	4	6	0
Jern- og metalindustri	14	10	7	2	2	÷33
Transportmiddelindustri	2	1	÷2	÷1	2	÷34
Industri i alt	8	5	3	2	3	÷14
Heraf:						
Konsumvarer	5	4	3	0	1	÷5
Produktionsmidler	11	6	3	2	4	÷24

[1]) På grundlag af antal faktisk udførte arbejdstimer.

Industrieksporten.

Mill. kr.	Januar-maj 1960	Januar-maj 1961	Stigning i pct.
Kød- og mælkekonserves	259	275	6
Sukker	5	3	÷46
Drikkevarer	43	40	÷6
Animalske og vegetabilske olier og fedtstoffer	44	35	÷21
Kemikalier	165	203	23
Tekstil og beklædning	128	138	7
Jern- og metalvarer	98	114	16
Maskiner	551	571	4
Skibe, nye	96	101	5
Skibe, brugte	42	30	÷30
Øvrige industriprodukter[1]	465	480	3
I alt	1896	1990	5

[1]) Heri medregnet varer af træ, kautsjuk og ikke-metalliske mineraler samt instrumenter, møbler m.v.

stiger stærkere eller svagere i de lande, med hvilke vi skal konkurrere på eksportmarkederne, men også af produktionsapparatets tilstand. I denne henseende er det formentlig af betydning, at investeringerne i industrien for tiden befinder sig i stærk vækst, idet det må antages, at der foregår en modernisering, som virker i retning af at billiggøre produktionen.

Der foreligger nu en opgørelse for 1960 over investeringerne i de industrivirksomheder, der indgår i den årlige produktionsstatistik, og som i 1959 gnstl. beskæftigede mere end 25 arbejdere. I disse virksomheder androg de samlede investeringer i 1960 1102 mill. kr., næsten 40 pct. mere end i 1959, da de beløb sig til 795 mill. kr. For at give et begreb om størrelsesordenen af den samlede industris investeringer har man foretaget en opregning – som dog er behæftet med betydelig usikkerhed – og herefter skulle den samlede industries investeringer være steget fra 971 mill. kr. i 1959 til 1341 mill. kr. i 1960. Efter de oplysninger, der er indhentet vedrørende investeringsplanerne, vil investeringerne i industrien i 1961 blive af et lignende omfang som i 1960.

BYGGEVIRKSOMHEDEN

Af kvartalsstatistikken over byggeriet uden for de egentlige landdistrikter fremgår det, at det i januar kvartal påbegyndte byggeri, målt i etageareal, var 77 pct. større end i januar kvartal i fjor. En væsentlig årsag til denne ualmindelig stærke stigning må søges i de gunstige vejrforhold i årets første måneder, og der kan i april kvartal ventes en nedgang i det påbegyndte byggeri, dog ikke større, end at tallene for første halvår under ét vil vise en betydelig fremgang i forhold til 1960. Da det fuldførte

byggeri samtidig kun forøgedes med 9 pct., viste det samlede etageareal under opførelse pr. 1. april en meget stærk stigning og nåede ny rekordhøjde, næsten 4.8 mill. m² mod 3.9 m² pr. 1. april 1960.

For boligbyggeriets vedkommende var stigningen i det påbegyndte etageareal i forhold til januar kvartal i fjor endnu stærkere end for byggeriet som helhed, nemlig 113 pct., og antallet af påbegyndte lejligheder androg ca. 8500 mod 4400. I samme tidsrum fuldførtes 5650 lejligheder, 300 flere end i januar kvartal 1960, og ved udgangen af kvartalet var antallet af lejligheder under opførelse steget til 30.700 sammenlignet med 26.200 et år tidligere.

Siden 1. april 1960 er der sket visse forskydninger inden for det igangværende boligbyggeri. Medens antallet af lejligheder, der opføres af private bygherrer uden offentlig støtte, er steget fra 11.800 til godt 17.000, viser antallet af lejligheder, der opføres af private bygherrer med offentlig støtte, en nedgang fra 4500 til 1900. Til gengæld er antallet af lejligheder, der opføres af boligforeninger – næsten alle med offentlig støtte – steget fra 8600 til 10.800.

I den foregående oversigt omtaltes kort forslaget om ændringer i loven af 1958 om boligbyggeri. Under forslagets behandling i folketinget er bestemmelserne om støtte til privat boligbyggeri ændret derhen, at der er åbnet mulighed for at yde statsgaranti for lån i og driftstilskud til 4000 parcel- og rækkehuse årligt i stedet for 2000, idet antallet af lejligheder i privat udlejningsbyggeri, der kan opnå offentlig støtte, i så fald formindskes tilsvarende. Ifølge det oprindelige forslag kunne der hvert år ydes støtte til 10.000 lejligheder i socialt byggeri og 10.000 lejligheder i privat udlejningsbyggeri samt række- og parcelhuse. I den vedtagne lov er der givet adgang til at overføre lejligheder fra den ene gruppe til den anden, idet formålet er fuld udnyttelse af lovens muligheder for et støttet byggeri af 20.000 lejligheder om året.

Driftstilskuddet til det støttede byggeri er som tidligere nævnt fastsat til 8.50 kr. pr m² årligt, men statsminister Kampmann har bebudet, at der vil blive søgt gennemført en forhøjelse af driftstilskuddet for at modvirke følgerne for huslejen i nybyggeriet af diskontoforhøjelsen og rentestigningen på obligationsmarkedet.

FORBRUGET

Mellem 1959 og 1960 forøgedes omsætningen i detailhandelen ifølge Statistisk Departements indeks (der ikke omfatter grovvarer, varer overvejende til erhvervsmæssig anvendelse eller biler og motorcykler) med ca. 8 pct., og den samlede detailomsætning var i januar kvartal i år ligeledes ca. 8 pct. større end i samme kvartal 1960. For april mned viser indekset en mindre nedgang i sammenligning med april i fjor, men grunden hertil

må søges i arbejdskonflikten. Væksten i forbruget har ligesom i fjor været stærkest for varige forbrugsvarer. Specielt kan nævnes, at nettotilgangen af fjernsynsapparater i de første 5 måneder af 1961 har udgjort ca. 89.000 mod ca. 70.000 i samme periode det foregående år. I det nævnte tidsrum er i 1961 indregistreret ca. 33.600 nye personautomobiler, hvilket er næsten 10 pct. flere end i 1960.

BETALINGSBALANCE OG VALUTASTILLING

Underskuddet på vare- og tjenestebalancen i 1960 er nu opgjort til 535 mill. kr., hvilket er noget mindre, end man tidligere havde regnet med. Fradrages fra dette beløb nedgangen i bankernes valutabeholdning (129 mill. kr.), de offentlige institutioners nettolåntagning i udlandet (33 mill. kr.), de modtagne erstatninger fra Tyskland til KZ-fanger (18 mill. kr.) samt leverandørkreditter m.v. på 125 mill. kr. til SAS, bliver til rest 230 mill. kr., som i det væsentlige antages at skyldes en undervurdering af indtægterne eller overvurdering af udgifterne på vare- og tjenesteposterne, idet den foreløbige opgørelse af de private virksomheders udenlandske mellemværender tyder på, at de private nettokapitalbevægelser i 1960 ikke har haft større omfang.

Af de såkaldte usynlige poster på betalingsbalancen er nettoindtægten vedrørende søtransport opført med praktisk taget det samme beløb i 1960 som i 1959, men i sidste halvdel af 1960 må udløbet af en del langtidskontrakter antages at have bevirket en mærkbar nedgang i den danske handelsflådes fragtindtægter. Fragtratetallet, der udelukkende er baseret på den aktuelle notering af trampfartsrater for tørlastskibe, havde i andet halvår 1960 en svagt stigende tendens og lå i gennemsnit for hele året ca. 8 pct. højere end 1959. I den forløbne del af 1961 har det ligget på omtrent samme niveau som i første halvår 1960.

Bortset fra rejseposten er heller ikke de øvrige »usynlige« poster undergået væsentlige ændringer. På rejsekontoen har indtægterne ved udlæn-

Betalingsbalancens hovedposter.

(Mill. kr.)

	1. kvt. 1960	2. kvt. 1960	3. kvt. 1960	4. kvt. 1960	Året 1960	Året 1959
Indtægter eller udgifter (÷) netto vedrørende:						
Vareindførsel og -udførsel (f.o.b.)	÷576	÷332	÷240	÷362	÷1510	÷768
Søtransport	130	150	130	125	535	520
Rejser	15	45	120	50	230	130
Øvrige vare- og tjenesteposter	38	55	65	52	210	208
Varer og tjenester i alt	÷393	÷82	75	÷135	÷535	90

Udenrigshandelen (generalhandel).
(Månedsgennemsnit i mill. kr.)

	Import	Eksport	Heraf: Landbrugs-produkter	Heraf: Industri-produkter[1])	Import-overskud
1. kvt. 1960	1076	813	386	378	263
2. kvt. 1960	999	830	372	415	169
3. kvt. 1960	949	805	367	395	144
4. kvt. 1960	1108	920	398	466	188
1. kvt. 1961	1069	833	357	418	236
April–maj 1961	946	759	347	368	187
Jan.–maj 1960	1041	808	382	379	233
Jan.–maj 1961	1020	803	353	398	217

[1]) Incl. kød- og mælkekonserves.

dinges turistbesøg her i landet imidlertid fortsat de seneste års kraftige stigning, og da stigningen i udgifterne til danskes turistrejser i udlandet har været betydelig mindre, var nettoindtægten på rejsekontoen 100 mill. kr. større end i 1959.

I de første 5 måneder under ét har såvel importen som eksporten ligget på omtrent samme niveau som i den tilsvarende periode i 1960. Merindførslen har andraget ca. 1080 mill. kr. mod 1165 mill. kr. i fjor. Med en merindførsel af denne størrelse må underskuddet på vare- og tjenestebalancen have været betydeligt, men i samme tidsrum formindskedes bankernes valutabeholdning kun med ca. 60 mill. kr. I løbet af juni forringedes valutastillingen dog yderligere med næsten 100 mill. kr. I sin tale ved provinsbankernes årsmøde den 7. maj gjorde nationalbankdirektør Svend Nielsen gældende, at en betydelig gældsættelse til udlandet havde tilsløret underskuddet på betalingsbalancen, og at der var opstået en »skjult valutapukkel« i form af forretningsmæssig kredit, først og fremmest importgæld. Staten har som bekendt også optaget forskellige lån i udlandet og har for nylig fået bemyndigelse til yderligere at låne for indtil 200 mill. kr. i udenlandsk valuta, og Kjøbenhavns Telefon Aktieselskab har i U.S.A. optaget et lån på 10 mill. $, hvoraf 48 mill. kr. blev trukket i januar kvartal i år. I denne forbindelse kan i øvrigt nævnes, at en ny valutabekendtgørelse af 20. juni har lettet adgangen til at få kredit i udlandet.

2. 8. 1961
C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

April 1961

3.–4. – Ministerpræsidenten i provinsen Léopoldville, Cléophas Kamitatu, forhandler i Stanleyville (Orientaleprovinsen) med ministerpræsident Gizenga om afspænding mellem regeringen i Stanleyville og deltagerne i Tananarivekonferencen (se 2/3) samt om Gizengas deltagelse i den planlagte konference om en føderativ forfatning for Congo. – 4. kommer det til sammenstød mellem svenske FN-tropper og katangesiske gendarmer, der søger at blokere Luano lufthavn (Elisabethville). – 5. Belgien meddeler FN, at det vil opfylde kravene i sikkerhedsrådets resolution af 21/2 om tilbagetrækning af belgisk personel fra Congo (Katanga). – 7. Katangatropper erobrer byen Kabalo i Nord Katanga fra Balubakrigere, men ætiopiske FN-tropper tager 28 hvervede hvide soldater til fange og sætter sig i besiddelse af flyvepladsen og jernbanestationen. Centralregeringen i Léopoldville meddeler, at blokaden mod Gizengas regering i Orientaleprovinsen forsøgsvis vil blive hævet. – 8. Regeringschefen i Sydkasai udråbes som konge af Sydkasai under navnet Albert I. – 17. Præsident Kasavubu erklærer, at centralregeringen i Léopoldville giver sit samtykke til gennemførelsen af sikkerhedsrådets resolution af 21/2. – 26. Centralregeringen giver atter FN-myndighederne adgang til at benytte havnen Matadi. Præsident Tshombe, Katanga, arresteres af Mobutus tropper, da han vil forlade konferencen i Coquilhatville (begyndt 24/4) om Congos forfatning.

5. – Ny Guinea-rådet, den første repræsentative forsamling i Hollandsk Ny Guinea, træder sammen i hovedstaden Hollandia. Rådet er det første skridt i retning af selvstyre (se 1/3). – 10. åbnes i Port Moresby en lignende forsamling, dog med færre beføjelser, for det australske formynderskabsområde Papua-Ny Guinea.

6. – Den franske regering meddeler, at samtalerne med den algierske oprørsbevægelse FLN (se 15/3), der efter aftale skulle begynde 7/4 i Evian-les-Bains, er udsat. Grunden til udsættelsen angives at være GPRAs misfornøjelse med, at den franske regering også forhandler med Messali Hadjs algierske nationalbevægelse (MNA). – 11. Præsident de Gaulle udtaler på en pressekonference, at Frankrig ikke vil lægge hindringer i vejen for et selvstændigt Algier uden forbindelse med Frankrig, men i så fald vil indstille al hjælp til Algier og opfordre sine borgere i Algier til at forlade landet. Han håber imidlertid, at et selvstændigt Algier vil samarbejde med Frankrig.

7. – En talsmand for det amerikanske udenrigsministerium meddeler, at USA vil hjælpe regeringen i Sydvietnam i kampen mod den kommunistiske guerilla (Viet Cong). – 9. Ved præsidentvalget i Sydvietnam genvælges Ngo Dinh Diem med 89,4 pct. af de afgivne stemmer.

8. – I et opråb fra José Cardonas revolutionsråd i New York opfordres det cubanske folk til at styrte Fidel Castro. Samtidig meddeles, at sabotagegrupper af landflygtige cubanere er i færd med at infiltrere landet. – 15. Oprørske piloter af det cubanske flyvevåben angriber forskellige cubanske baser. – 17. Styrker bestående af landflygtige cubanere, trænet og udrustet i USA, foretager invasion i Cuba. Udenrigsminister Dean Rusk udtaler, at USA følger kampen mod Fidel Castro med sympati, men ikke har til hensigt at intervenere. – 18. Ministerpræsident Khrushchev erklærer i et budskab til præsident Kennedy, at Sovjetunionen vil yde det cubanske folk og dets regering al nødvendig hjælp for at slå invasionen tilbage og opfordrer Kennedy til at gøre en ende på aggressionen mod Cuba. Kennedy svarer, at USA ikke vil intervenere militært, men i tilfælde af militær intervention fra anden side vil opfylde sine forpligtelser til at forsvare den vestlige halvkugle. – 20. Den cubanske regering meddeler, at angrebet er slået tilbage og invasionsstyrkerne tilintetgjort. – 21. Præsident Kennedy meddeler, at der vil blive foretaget en undersøgelse af den rolle, amerikanske myndigheder har spillet ved det mislykkede invasionsforsøg, og at der vil blive optaget forhandlinger med andre amerikanske stater om den fremtidige holdning over for den cubanske regering.

11. – Formanden for det østrigske folkeparti, Alfons Gorbach, afløser sin partifælle Julius Raab som forbundskansler. Bruno Pittermann og Bruno Kreisky, begge socialister, fortsætter som henholdsvis vicekansler og udenrigsminister, og regeringen består som hidtil af 6 medlemmer af folkepartiet og 6 socialister, ligesom fordelingen af portefoljerne på de to partier er uændret.

Processen mod Adolf Eichmann (se 23/5 1960) begynder i Jerusalem.

I Togo vælges ministerpræsident Sylvanus Olympio til præsident med 99 pct. af de afgivne stemmer. Samtidig godkendes en ny forfatning, hvorefter præsidenten får en stilling svarende til den amerikanske præsidents, og der foretages valg til nationalforsamling. Samtlige 51 pladser besættes af det forenede togolesiske parti.

12. – Et bemandet russisk »rumskib«, Vostok, vægt næsten 5 tons, omkredser jorden i 108 minutter med en hastighed af 27.000 km/t, maksimal afstand fra jorden 300 km, hvorefter »kosmonauten«, den 23-årige major Jurij Gagarin, lander i god behold på et forud bestemt sted i Sovjetunionen.

13. – Ved en rekonstruktion af den portugisiske regering overtager ministerpræsident Salazar selv forsvarsministeriet, og der udnævnes en ny minister for de oversøiske provinser, Adriano Moreira. Samtidig foretages visse ændringer i hærens ledelse, bl. a. udnævnes en ny chef for generalstaben. Ændringerne er forårsaget af tilstanden i Angola, hvor store skarer af terrorister siden begyndelsen af februar har forøvet en række overfald og drab på europæiske kolonister. Troppeforstærkninger fra moderlandet og andre kolonier har tilføjet terroristerne store tab, men ikke formået at nedkæmpe dem. – 15. beslutter regeringen at sende yderligere forstærkninger til Angola. – 21. FNs plenarforsamling vedtager med 73 stemmer mod 2 (Spanien og Sydafrika) en resolution, der opfordrer Portugal til at gennemføre reformer i Angola og forberede dets uafhængighed. Frankrig, Storbritannien og 7 andre stater undlader at stemme. Forsamlingen beslutter endvidere at nedsætte et udvalg til at undersøge forholdene i Angola. Portugal boykotter debatten.

FNs plenarforsamling vedtager med 95 stemmer mod 1 (Portugal) en resolution, hvori det bl. a. hedder, at Sydafrikas umedgørlige holdning i raceadskillelsespolitikken er en fare for international fred og sikkerhed. Endvidere opfordres alle stater til at overveje muligheden af at gennemføre sanktioner mod Sydafrika.

16. – I Norge stiftes et nyt parti, socialistisk folkeparti, med Knut Löfsnes som formand i den midlertidige bestyrelse.

17. – I Ceylon proklameres undtagelsestilstand, og det (tamulske) féderale parti, der har iværksat ulydighedskampagne for at hindre gennemførelsen af loven af 1956, som gør singalesisk til landets officielle sprog, forbydes. Premierminister fru Sirimavo Bandaranaike erklærer, at det féderale partis egentlige formål er at gøre nord- og østprovinsen til en særlig stat. Der udstedes arrestordrer mod en række personer, og 24/4 er bl. a. lederen af det féderale parti, Chelvanaykam, og 14 andre parlamentsmedlemmer arresteret. – 25. beordrer generalguvernøren mobilisering af en række militære enheder, og der indføres dødsstraf eller livsvarigt fængsel for forskellige handlinger.

21. – Den tidligere hollandske udenrigsminister Dirk U. Stikker udnævnes til generalsekretær for NATO efter Paul-Henri Spaak (se 31/1).

22. – Generalerne Challe, Zeller, Jouhaud og Salan tager ved hjælp af faldskærmstropper fra fremmedlegionen magten i byen Algier. Den generaldelegerede Jean Morin og den øverstbefalende general Gambiez tages til fange. Til ny øverstbefalende udnævnes chefen for forsvarsstaben, general Jean Oliè, der sammen med minister for Algier Louis Joxe flyver til Algier. – 23. Faldskærmstropperne sætter sig uden modstand i besiddelse af Oran og af Constantine, hvis kommandant, general Gouraud, går over til oprørerne. I Paris sættes forfatningens § 16, der giver præsidenten diktatorisk myndighed, i kraft, og general de Gaulle giver i radio og TV ordre til med alle midler at forsvare Frankrig mod oprørerne. Ved midnatstid forbereder premierminister Debré i radioen befolkningen på, at oprørerne vil forsøge at landsætte faldskærmstropper i Frankrig, og der træffes forberedelser herimod, bl. a. ved uddeling af våben til den civile befolkning. – 24. Regeringen indfører økonomisk blokade af de dele af Algier, der er i oprørernes magt. – 25. Oprørerne forsøger at besætte flådehavnen Mers-el-Kebir, men må opgive det, da admiral Querville erklærer, at flåden vil gøre modstand. De rommer Oran og Constantine. – 26. er oprøret brudt sammen, general Challe har overgivet sig, og de andre ledere er flygtet. Der indledes en udrensningsaktion inden for hæren og forvaltningen, og 28/4 er der arresteret over 200 officerer og over 400 civile, og de oprørske militære enheder er opløst.

24. – I Paris underskrives samarbejdsaftaler mellem Frankrig på den ene side og de 4 Conseil de l'Entente-stater – Dahomey, Elfenbenskysten, Niger og Volta – på den anden side. Aftalerne omfatter også forsvaret, dog ikke for Voltas vedkommende, men de 4 stater forbliver uden for det franske statsfællesskab.

25. – I Belgien (se 26/3) dannes under ledelse af formanden for det kristeligsociale parti Théo Lefèvre en koalitionsregering bestående af 11 kr.-soc. og 9 socialister. Ministerpræsident Lefèvre overtager ministeriet for økonomisk samordning, og Paul-Henri Spaak (se 31/1) bliver viceministerpræsident, udenrigsminister og minister for afrikanske anliggender. Et »indre« kabinet består af 5 kr.-soc. og 5 socialister.

De franske kerneeksplosionsforsøg ved Reggane i Sahara afsluttes med sprængning nr. 4 (se 27/12 1960). Det meddeles, at fremtidige forsøg vil finde sted under jorden i Hoggarbjergene sydøst for Reggane.

I deres egenskab af formænd for Genèvekonferencen om Indokina i 1954 opfordrer den britiske og den russiske regering de kæmpende parter i Laos til at indstille fjendtlighederne og forhandle om en fredelig løsning samt samarbejde med den internationale kontrolkommission. Endvidere opfordrer de den indiske regering til at indkalde kontrolkommissionen, der for-

uden Indien består af Canada og Polen, og indbyder til en 14 magts konference om Laos, som skal begynde 12/5 i Genève. Såvel Boun Oums regering som Pathet Lao-føreren, fyrst Souphanouvong, erklærer sig rede til at følge opfordringen, men kampene fortsætter. – 28. Den internationale kontrolkommission for Laos træder sammen i New Delhi.

27. – I Freetown proklameres Sierra Leones uafhængighed, og den nye stat bliver samtidig medlem af Commonwealth.

I Kenya, hvor flertalspartiet KANU (se 1/3) har nægtet at gå ind i regeringen, fordi guvernøren ikke vil løslade Jomo Kenyatta, dannes ny regering med deltagelse af KADU, hvis fører Ronald Ngala bliver »leder af regeringsforretningerne«.

Maj 1961

1. – Fidel Castro erklærer, at Cuba er en socialistisk stat, og at der ikke vil blive afholdt valg.

Tanganyika opnår indre selvstyre som det sidste trin i udviklingen inden fuld uafhængighed 28/12 1961 (aftalt på forfatningskonference i Dar-es-Salaam 27.–29. marts, hvor det også bestemtes, at Tanganyika skulle søge medlemskab i Commonwealth). Den tidligere chefminister, Julius Nyerere, er premierminister i den nye regering.

2. – I den nye belgiske regerings programerklæring hedder det i det udenrigspolitiske afsnit bl. a., at Belgien er rede til at hjælpe Congo og samarbejde med FN, men må kræve, at de uretfærdige beskyldninger og forskelsbehandlingen af belgiske statsborgere ophører. – 5. Deputeretkammeret giver regeringen et tillidsvotum med 147 stemmer mod 38, deriblandt 7 kr.-soc.; 15 kr.-soc., bl. a. den afgåede ministerpræsident Eyskens, undlader at stemme.

Regeringen i Katanga retter en appel til FN om øjeblikkelig løsladelse af Moise Tshombe (se 3.–4/4) og indkaldelse af en ny konference, hvor alle deltagernes immunitet er garanteret. Man erklærer sig villig til at forhandle om gennemførelsen af sikkerhedsrådets resolution af 21/2, hvis Tshombe frigives. – 7. Centralregeringen i Léopoldville meddeler, at Tshombe vil blive stillet for retten anklaget for mordet på Lumumba, massemord på Balubastammen m. m. – 13. Kasavubu meddeler, at han umiddelbart efter afslutningen af konferencen i Coquilhatville vil indkalde parlamentet, og at han har anmodet FN om at drage omsorg for parlamentsmedlemmernes sikkerhed. – 15. Konferencen i Coquilhatville vedtager et forfatningsudkast, hvorefter Congo skal omdannes til en føderation af 19 enkeltstater og med større beføjelser for centralregeringen end forudsat på konferencen i Tananarive (se 2/3). – 18. Generalsekretær Dag Hammarskjöld meddeler, at han har sluttet aftale med præsident Kasavubu om gennemførelsen af sikkerhedsrådets resolution af 21/2. – 25. Generalsekretær Hammarskjölds særlige repræsentant i Congo, inderen Rajeshwar Dayal, træder tilbage. – 27. Konferencen i Coquilhatville slutter.

3. – Ved en ny regeringsomdannelse i Portugal (se 13/4) udnævnes Alberto Franco Nogueira til udenrigsminister. Samtidig udnævnes ny indenrigs-, undervisnings- og korporationsminister. – 11. På en pressekonference i Lissabon kræver oppositionens førere regeringens tilbagetræden og genindførelse af demokratiske regeringsformer i Portugal og Angola.

I Sydafrika indledes omfattende arrestationer og husundersøgelser med det formål at forhindre strejker og demonstrationer af afrikanske og farvede arbejdere i dagene 29.–31. maj som protest mod republikkens indførelse. – 10. Det samlede sydafrikanske parlament vælger på forslag af premierminister Verwoerd med 139 stemmer mod 71 den hidtidige generalguvernør Charles Robberts Swart til republikkens første præsident. – 31. Den sydafrikanske republik proklameres. Protest-

strejkerne har for landet som helhed kun fået ringe tilslutning. Den forenede arabiske Republik og Ghana erklærer, at de ikke vil anerkende republikken på grund af apartheid-politikken, og Liberia erklærer total politisk og økonomisk blokade af Sydafrika.

5. – Fra Cape Canaveral i Florida affyres en Redstoneraket med en bemandet rumkabine, der med en hastighed af maksimalt 8000 km/t når en højde af 185 km. Efter 15 minutters forløb vender rumkabinen tilbage med piloten, den 37-årige orlogskaptajn Alan Shepard, i god behold.

Efter blodige uroligheder i Teheran i anledning af en lærerstrejke træder ministerpræsident Emami (se 12/3) tilbage. Han efterfølges af Ali Amini, medens såvel udenrigsminister Ghods Nakhai som krigsminister Naghdi fortsætter i den nye regering. Til undervisningsminister udnævnes 15/5 lederen af lærerstrejken Muhammed Darakhshesh. – 9. Shahen opløser begge kamre og bestemmer, at der, inden nye valg finder sted, skal udarbejdes en retfærdig valglov (se 21/2). Samtidig forbydes offentlige møder og demonstrationer i Teheran. – 11. Regeringen offentliggør et reformprogram, hvorefter bl. a. adgangen til at eje jord skal begrænses og de store godser udstykkes. I en kampagne mod korruptionen foretages en række arrestationer. – 27. Ministerpræsident Ali Amini går i et interview med et libanesisk dagblad ind for dannelsen af et arabisk-iransk fællesmarked, der kan åbne vejen for et politisk samarbejde, og udtaler ønsket om, at Libanon vil optræde som mægler mellem Den forenede arabiske Republik og Persien, idet han dog understreger, at Persien vil forblive tro mod CENTO.

6. – General Zeller (se 22/4) overgiver sig til de franske myndigheder i Algier og føres som fange til Paris. – 8. Præsident de Gaulle understreger på ny, at Frankrig ikke vil lægge hindringer i vejen for Algiers fuldstændige løsrivelse fra moderlandet, hvis befolkningens flertal udtaler sig derfor, men fremhæver, at følgen vil blive en deling af Algier og udvisning af alle algierer i Frankrig. – 10. Den franske regering meddeler, at forhandlingerne med repræsentanter for den provisoriske algierske regering (GPRA) i Evian-les-Bains vil begynde 20/5. – 20. Som indledning til forhandlingerne meddeler den franske regering, at de franske tropper i Algier indstiller alle offensive operationer for en måned. Samtidig føres den i 1956 tilfangetagne Muhammed Ben Bella fra sit fængsel på øen Aix ved Bretagne til et slot i Loiredalen, hvor han interneres under mildere former, og det meddeles, at 6000 fanger og internerede i Algier vil blive frigivet inden en måned. Fra oprørsregeringens side betegnes den ensidige franske »våbenhvile« som en propagandamanøvre, der ikke kan binde oprørerne. Den franske forhandlingsdelegation ledes af Algierminister Louis Joxe og den algierske af udenrigsminister i GPRA Krim Belkacem. – 31. Generalerne Challe og Zeller idømmes hver 15 års fængsel for kupforsøget i Algier.

8.–10. – På NATOs ministerrådsmøde i Oslo giver udenrigsminister Dean Rusk meddelelse om, at USA er villig til at stille 5 Polarisundervandsbåde til rådighed for NATO-forsvaret. Ministerrådet bekræfter erklæringen af 15/12 1958 om at ville sikre Vestberlins og dens indbyggeres frihed.

8.–12. – En konference i Monrovia af 20 afrikanske stater, deriblandt de 12 fransktalende »Brazzaville«-stater og de 3 engelsktalende stater: Nigeria, Sierra Leone og Liberia, forkaster tanken om en panafrikansk union til fordel for samarbejde mellem suveræne stater. Den forende arabiske Republik, Ghana, Guinea, Marokko og Mali (Casablancagruppen, se 4.–7/1) er ikke repræsenteret på konferencen.

12. – Den amerikanske vicepræsident, Lyndon B. Johnson, lover i en tale i Sydvietnams parlament Sydvietnam forøget hjælp (se 7/4). Foruden i Sydvietnam af-

lægger vicepræsidenten under en rundrejse i Sydøstasien besøg i Philippinerne, Formosa, Thailand, Indien og Pakistan.

13. – Repræsentanter for Boun Oums regering, fhv. ministerpræsident Souvanna Phouma og Pathet Lao underskriver i den internationale kontrolkommissions nærværelse en overenskomst om våbenstilstand i Laos. – 16. Den internationale konference om Laos, der var berammet til 12/5, begynder i Genève. De deltagende magter er: USA, Storbritannien, Frankrig, Canada, Sovjetunionen, Polen, Kina, Indien, Burma, Cambodia, Thailand, Nordvietnam, Sydvietnam og Laos. Forsinkelsen skyldes uenighed om, hvem der skal repræsentere Laos. Resultatet er blevet, at såvel Boun Oums regering som fhv. ministerpræsident Souvanna Phouma og Pathet Lao er indbudt til at lade sig repræsentere.

16. – En militærjunta under ledelse af generalstabschefen Chang Do Yung tager magten i Sydkorea. I en erklæring proklameres forstærket kamp mod kommunismen og opretholdelse af de venskabelige forbindelser med USA. Der bebudes endvidere sociale reformer og afskaffelse af korruptionen. – 18. Den hidtidige regering under Chang Myung meddeler, at den træder tilbage. – 19. Et råd af 32 officerer overtager regeringsforretningerne. Statspræsident Bo Sun Yun meddeler, at han træder tilbage. Denne erklæring tages tilbage dagen efter, og samtidig dannes en ny regering af 14 officerer med general Chang Do Yung som ministerpræsident og forsvarsminister og Kim Hong Il som udenrigsminister. – 29. udtaler Chang Do Yung, at der så snart som muligt vil blive udnævnt en virkelig demokratisk regering, men forinden må forfatning og valglov ændres. – 30. Forfatningen ophæves.

Den finske udenrigsminister Ralf Törngren er afgået ved døden 62 år gammel.

18. – Til varetagelse af Frankrigs forbindelser med Madagascar og de fransktalende afrikanske stater (Etats d'expression française) oprettes et samarbejdsministerium, der besættes med Jean Foyer. Under det nye ministerium hører den tekniske bistand til disse lande, medens de politiske forbindelser fortsat ligger under udenrigsministeriet, men henlægges under en særlig statssekretær. Endvidere knyttes til præsidentembedet en generalsekretær, og der oprettes et råd for afrikanske anliggender under præsident de Gaulles forsæde.

19. – Fra Det hvide Hus meddeles, at præsident Kennedy og ministerpræsident Khrushchev vil mødes i Wien 3. og 4. juni med det formål at lære hinanden at kende og udveksle tanker om de vigtigste spørgsmål, der påvirker forholdet mellem de to lande.

22. – Ved en regeringsomdannelse i Libanon formindskes antallet af ministre fra 18 til 8. Ministerpræsident Saeb Salam overtager selv forsvarsministeriet. Alle ministrene med undtagelse af Philippe Boulos, der foruden at være viceministerpræsident også er justits- og økonomiminister, var medlemmer af den foregående regering. Philippe Takla fortsætter som udenrigsminister.

24.–25. – Udenrigsminister Segni, Italien, og udenrigsminister Kreisky, Østrig, forhandler i Klagenfurt om Sydtyrolspørgsmålet, hvorefter forhandlingerne udsættes til 24/6.

27. – I Tyrkiet vedtager den grundlovgivende forsamling udkast til en ny forfatning, hvorefter Tyrkiet skal være en republikansk og konfessionsløs stat. Parlamentet skal bestå af to kamre, hvoraf det ene, deputeretkammeret, skal vælges ved almindelig valgret.

30. – General Rafael Leonidas Trujillo y Molina, Den dominikanske Republiks diktator siden 1930, myrdes, 69 år gammel.

31. – Det amerikanske præsidentpar ankommer til Paris på officielt besøg i Frankrig.

Juni 1961

1. – Den myrdede diktators søn, general Rafael Trujillo, overtager magten i Den dominikanske Republik. – 4. Præsident Joaquin Balaguer erklærer, at der vil blive afholdt valg i maj 1962. – 5. Udenrigsminister Porfirio Herrera Baéz tilbyder samarbejde med Organisationen af amerikanske Stater (OAS), der holder møde i Washington i anl. af et forslag fra USA om at sende en kommission til Den dominikanske Republik for at undersøge, om styret stadig er en trussel mod den vestlige halvkugles fred og sikkerhed. Fra Ciudad Trujillo meddeles, at hovedmanden i komplottet mod den myrdede diktator, brigadegeneral Juan Diaz, er blevet dræbt i kamp med politiet.

Ved valget til lovgivende råd i Zanzibar opnår nationalisterne (araberne) 10, Afro-Shirazi partiet (afrikanerne) 10 og en ikke-arabisk gruppe, Zanzibar-Pemba folkepartiet, 3 mandater. I forbindelse med valget kommer det til blodige sammenstød mellem arabere og negre, og der tilkaldes militær fra Kenya og Tanganyika for at genoprette ordenen. For at formindske spændingen går nationalisterne ind på, at Muhammed Shamte, Zanzibar-Pemba folkepartiet, bliver førsteminister i en regering, der i øvrigt består af medlemmer af nationalistpartiet.

Det tidligere britiske formynderskabsområde Nord Kamerun (nu provinsen Sardauna) indlemmes i Nigeria, efter at det ved folkeafstemningen i februar har udtalt sig for sammenslutning med nordregionen i føderationen Nigeria (se 11.–12/2).

Ghana lukker sine havne og flyvepladser for portugisiske skibe og fly og udsteder forbud mod import af varer fra Portugal som protest mod Portugals politik i Angola.

2. – Ved afslutningen af det amerikanske præsidentpars besøg i Paris (se 31/5) udsendes et kommuniqué, hvori der konstateres fundamental overensstemmelse mellem de Gaulle og Kennedy, specielt med hensyn til Berlinspørgsmålet. – 3.–4. mødes præsident Kennedy og ministerpræsident Khrushchev i Wien (se 19/5). Af de drøftede spørgsmål nævnes i et kommuniqué forbud mod forsøg med kernevåben, afrustningen og Tyskland. Desuden nævnes, at der var enighed om at støtte et neutralt og uafhængigt Laos under en regering valgt af folket og om betydningen af en effektiv våbenstilstand. – 4. ankommer præsidentparret til London, hvor præsident Kennedy dagen efter drøfter den internationale situation med premierminister Macmillan på baggrund af sine samtaler med de Gaulle og Khrushchev. Der er fuld enighed mellem dem om nødvendigheden af at opretholde vestmagternes rettigheder og forpligtelser i Berlin. I samtalerne beskæftiger man sig i øvrigt særlig med konferencen om forbud mod forsøg med kernevåben og afrustningsspørgsmålet. – 6. Præsident Kennedy aflægger i en radio- og fjernsynstale rapport til det amerikanske folk om sin Europarejse. Han erklærer, at hverken han eller Khrushchev har gjort indrømmelser, og at deres synspunkter stod i skarp modsætning til hinanden. Det eneste punkt, hvor der viste sig nogen udsigt til enighed, var med hensyn til Laos, men der var intet håb om resultat af konferencen om forbud mod kernevåben. Mørkest var udsigterne med hensyn til Berlin- og Tysklandsspørgsmålet. – 11. I Moskva offentliggøres to memoranda, som Khrushchev har overrakt Kennedy under mødet i Wien, og hvori der gøres rede for Sovjetunionens standpunkter med hensyn til afslutningen af en fredstraktat med Tyskland og forbudet mod forsøg med kernevåben. Forbundskansler Adenauer udtaler, at Vesttyskland aldrig vil gå med til det russiske krav om, at de to tyske stater i løbet af 6 måneder skal forhandle sig til rette, således at der kan afsluttes en fredstraktat med dem begge. – 15. Khrushchev holder en radio- og fjernsynstale om

mødet med Kennedy, i hvilken han kræver en fredelig afgørelse af Tysklands- og Berlinspørgsmålet i indeværende år; sker dette ikke, vil Sovjetunionen afslutte separat fredstraktat med Østtyskland, og vestmagterne vil derefter være henvist til at forhandle med Østtyskland om adgangen til Berlin. – 21. I en tale på 20 års dagen for Tysklands invasion i Sovjetunionen erklærer Khrushchev, at Sovjetunionen sammen med andre fredselskende stater i mangel af en almindelig fredstraktat vil slutte separat fredstraktat med Østtyskland ved udgangen af 1961, og at Sovjetunionen vil genoptage forsøgene med kernevåben, hvis USA gør det. – 22. Udenrigsminister Dean Rusk erklærer, at USA ikke kan anerkende, at dets stilling i Berlin kan ophæves ved en ensidig handling. – 23. Præsident Kennedy konfererer med sine rådgivere om Berlinspørgsmålet. I mødet deltager bl. a. udenrigsminister Rusk, forsvarsminister McNamara og ledende kongresmedlemmer. – 27. Premierminister Macmillan udtaler, at han er rede til at forhandle med Sovjetunionen, men de allierede har forpligtelser over for Vestberlin og dets indbyggere, som de ikke kan svigte.

Kong Hassan II af Marokko danner nyt ministerium, der ligesom det foregående står under hans personlige ledelse. Ahmed Balafrej er viceministerpræsident, og der er udnævnt 5 statsministre, hvoraf de 4 er partiledere: Allai El Fassi, Istiqlal, Hassan Quezzani, det demokratiske konstitutionelle parti, Mohammed Rashid Mouline, det uafhængige liberale parti, og Abdelkrim Khatib, den folkelige bevægelse, desuden emiren af Trarza, en forkæmper for Mauretaniens indlemmelse i Marokko. I øvrigt er alle partier med undtagelse af den venstreorienterede nationale union af folkelige kræfter repræsenteret i den ny regering. – 7. sætter kong Hassan sit segl under en ny grundlov, der bl. a. indeholder en lofteparagraf om indførelse af konstitutionelt monarki. – 10. Kong Hassan overtager den direkte ledelse af udenrigsministeret med assistance af Balafrej, Khatib og emiren af Trarza.

3. – General Franco tilsiger ved åbningen af Cortes Portugal sin støtte og erklærer, at Spanien vil forsvare sine besiddelser i Afrika.

6. – Forbundskansler Gorbach meddeler, at Sovjetunionen officielt har forespurgt, om Østrig er villig til at huse hovedsædet for FN i Wien. Kansleren erklærer, at Østrig er villig under forudsætning af, at der er enighed herom mellem Sovjetunionen og USA.

12. – På fællesmarkedets ministermøde i Bruxelles besluttedes det at optage Grækenland som medlem. De seks lande har forpligtet sig til over en 5-årig periode at yde Grækenland kreditter på indtil 125 mill. $.

Generalsekretær Dag Hammarskjöld erklærer, at Congokrisen er forbi, med mindre der sker noget uventet. – 24. Moise Tshombe, der er blevet lødsladt 22/4, flyver tilbage til Elisabethville. Han udtaler, at en af betingelserne for hans løsladelse er, at medlemmerne fra Katanga møder op ved genåbningen af det congolesiske parlament. – 26. Ifølge ministerpræsident Joseph Ileo i centralregeringen har Tshombe inden sin løsladelse underskrevet en aftale, hvorefter han erkendte, at Katanga er en del af republikken Congo. Han er gået ind på, at malmeksporten fra Katanga skal gå over Congos havne i stedet for over havne i Angola, og at den særlige Katanga-valuta efterhånden skal indrages, at al højere undervisning og diplomatisk repræsentation underlægges centralregeringen samt at Katangas væbnede styrker skal stå under centralregeringens militære øverstkommanderende, general Joseph Mobutu. – 28. Tshombe erklærer i Katangas parlament, at Katanga vil forblive uafhængigt. Dagen efter udtaler han på en pressekonference, at den aftale, han har underskrevet, er rent økonomisk, og han benægter, at han er gået med til, at Katanga skal opgive sin særlige montfod.

13. – Frankrig suspenderer forhandlingerne i Evian-les-Bains (se 6/5). Lederen af

den franske delegation, Louis Joxe, udtaler, at de væsentligste problemer, der skiller Frankrig og den algierske oprørsregering, er spørgsmålet om våbenhvile, den europæiske algierbefolknings fremtid og Saharas fremtidige tilhørsforhold. Desuden nævner han som årsag til det dødvande, forhandlingerne er kommet ind i, den forstærkede terrorvirksomhed, der er blevet svaret på de franske troppers indstilling af offensive operationer.

19. – Lordseglbevarer Edward Heath giver underhuset meddelelse om, at traktaten med Kuwait af 1899 er ophævet, idet den ikke var forenelig med Kuwaits suverænitet og uafhængighed, men at Storbritanniens forpligtelse til efter anmodning at komme Kuwait til hjælp stadig består. – 25. General Kassem erklærer, at Kuwait som en del af Basraprovinsen i det tidligere tyrkiske rige tilhører Irak. – 30. Det britiske udenrigsministerium meddeler, at der er truffet forberedelse til at kunne imødekomme en anmodning fra Kuwait om hjælp. Samtidig meddeles, at den britiske regering over for en række regeringer i Mellemøsten og andetsteds har udtrykt håbet om, at de vil gøre deres indflydelse gældende over for Irak, således at Kuwait kan fortsætte sin udvikling som en uafhængig arabisk stat.

I Paris underskriver premierminister Debré og ministerpræsident Mokhtar Ould Daddah samarbejdaftaler mellem Frankrig og Mauretanien svarende til aftalerne mellem Frankrig og de 4 Conseil de l'Entente-stater (se 24/4). Marokko protesterer mod overenskomsterne.

20. – Premierminister Macmillan meddeler, at ministrene Duncan Sandys, Peter Thorneycroft og John Hare vil besøge henholdsvis Canada, Australien og New Zealand, Commonwealthlandene i Asien og Commonwealthlandene i Afrika for at forhandle om Storbritanniens eventuelle tilslutning til fællesmarkedet.

Ved en folkeafstemning om en forfatning for den uafhængige Somalirepublik (se 1/7 1960) afgives 1¾ mill. ja-stemmer og kun godt 180.000 nej-stemmer. I den nordlige del af landet, det tidligere Britisk Somaliland, er der et lille flertal imod forfatningen.

21. – Den britiske forsvarsminister Watkinson meddeler, at det amerikanske forsvarsministerium har besluttet at nedlægge en af de amerikanske baser i Storbritannien og stærkt reducere virksomheden i tre andre. (30/3 meddelte den amerikanske forsvarsminister McNamara, at 21 amerikanske baser i 8 lande ville blive nedlagt eller deres virksomhed indskrænket af hensyn til betalingsbalancen. Valutabesparelsen ansloges til 100 mill. $ årligt).

22. – Fra et møde i Zürich mellem ministerpræsident Boun Oum, fhv. ministerpræsident Souvanna Phouma og Pathet Lao-føreren fyrst Souphannouvong meddeles, at der er opnået enighed om at danne en national samlingsregering i Laos. I kommuniquéet anerkendes betydningen af våbenstilstandens gennemførelse, og der er enighed om ikke at anerkende beskyttelse fra nogen militær alliance (SEATO) og om, at de i 1954-overenskomsterne nævnte (franske) baser skal gøres til genstand for særligt studium.

23. – Den antarktiske traktat, underskrevet 1/12 1959 i Washington, træder i kraft, efter at den er ratificeret af alle signatarmagterne: Argentina, Australien, Belgien, Chile, Frankrig, Japan, New Zealand, Norge, Sydafrika, Sovjetunionen, Storbritannien og USA.

25. – Nye forhandlinger i Zürich mellem udenrigsministrene Segni, Italien, og Kreisky, Østrig, (se 24.–25/5), der finder sted på baggrund af en række bombeattentater i Sydtyrol, ender uden resultat. Der er heller ikke enighed om, hvad der skal gøres efter sammenbruddet af forhandlingerne parterne imellem. Østrig foreslår, at en international kommission skal undersøge forholdene i Sydtyrol, Italien foretrækker, at sagen henvises til den inter-

nationale domstol i Haag. Den vesttyske forsvarsminister Strauss afviser italienske pressemeddelelser om, at forbundshæren medvirker til at uddanne en tyrolsk modstandsbevægelse.

New York Times meddeler, at præsident Kennedy, hans regering, medlemmer af kongressen og videnskabsmænd for tiden drøfter, om man skal forsøge at bygge en neutronbombe.

27. – Ghana udsteder totalt forbud mod eksport til Syd- og Sydvestafrika.

28. – I Jordan omdanner premierminister Bahjat al-Talhouni sit ministerium, hvori han selv overtager udenrigsministerposten efter Musa Nasir, der foruden 3 andre af de hidtidige ministre ikke er medlem af den nye regering.

29. – Den finske statsminister V. J. Sukselainen indgiver sin afskedsbegæring, efter at han den foregående dag er blevet fradømt sin stilling som generaldirektør for folkepensionsanstalten på grund af embedsmisbrug.

DANMARK

April 1961

5. – Socialminister Bomholt fremsætter forslag til lov om børne- og ungdomsforsorg, hvori – med enkelte ændringer – er samlet den gældende forsorgslovs regler herom (se også 16/12 1960).

Formanden for Fællesudvalget for Landbrugets arbejdsøkonomiske Spørgsmål, folketingsmand Anders Andersen, og formanden for Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger, godsejer A. U. Juhl, fremsætter over for statsminister Kampmann følgende krav: 1) fuldstændig afløsning af statsskatter og amtskommunale skatter på landbrugets faste ejendomme og fiksering af de sognekommunale ejendomsskatter, 2) en kornordning, 3) adgang for landbruget til i størst mulig udstrækning at forsyne margarineindustrien med råstoffer, herunder rapsolie og svinefedt, 4) en hjemmemarkedsordning for flæsk og kød, 5) afskaffelse af afgiften på konsum-is, 6) statens overtagelse af udgifterne til kvalitets- og eksportkontrol med landbrugets produktion, 7) bibeholdelse af dollarpræmieringsordningen.

6. – Folketinget forkaster de uafhængiges forslag om nedsættelse af en kommission om visse forhold under den tyske besættelse (se 24/1) samt et ændringsforslag fra s. f. om et upolitisk sagligt udvalg til at undersøge forholdet mellem »den lille generalstab« og modstandsbevægelsen samt forholdet mellem datidens politikere og de nævnte to grupper.

Landsretten stadfæster byrettens dom over eksportør Hans Bundgaard (se 15/11 1960).

8. – Resultatet af afstemningen om mæglingsforslaget (se 21/3) offentliggøres. Medens arbejdsgiverne i alle 7 afstemningsgrupper har vedtaget mæglingsforslaget, er det forkastet af arbejderne inden for jern- og metalindustrien og i transportfagene (se også s. 55.). I transportfagene træder de varslede strjker i kraft 11/4, i jern- og metalindustrien 12/4. Fra strejken i jern- og metalindustrien er undtaget bl. a. en række reparationsvirksomheder. Strejken i transportfagene omfatter såvel søfolk som havnearbejdere og en del chauffører. Fra havnearbejdernes strejke er undtaget lastning af let fordærvelige fødevarer, og heller ikke olie- og benzinselskaberne er ramt af strejken. Statsminister Kampmann udtaler efter et ministermøde, med henvisning til regeringserklæringen af 29/11 1960, at regeringen forventer, at arbejdsmarkedets parter vil søge konflikten bilagt.

10. – Statsminister Kampmann tilkalder repræsentanter for parterne i jern- og metalindustrien og opfordrer dem til straks at optage nye forhandlinger.

12. – Fhv. statsminister Erik Eriksen fremsætter på venstres og det konservative folkepartis vegne forslag til beslutning, der opfordrer regeringen til straks at bringe de løbende konflikter i transportfagene og i jern- og metalindustrien til ophør, enten ved at mæglingsforslaget ophøjes til lov, eller ved at der nedsættes en voldgiftsdomstol.

Folketinget vedtager enstemmigt forslag til lov om udenrigstjenesten og de dertil knyttede forslag om ændringer i normerings- og lønningslov. Forslaget til beslutning om ratifikation af overenskomsten af 14/12 1960 om Organisationen for økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)

vedtages ligeledes enstemmigt, idet dog s. f. undlader at stemme.

13. – Under 1. behandling af venstres og de konservatives forslag til beslutning (se 12/4) stiller Hans Rasmussen for s. og r. v. dagsordensforslag, hvori regeringen opfordres til at anmode arbejdsmarkedets hovedorganisationer om gennem forhandlinger at fortsætte bestræbelserne for at bringe konflikten til snarligt ophør. Dette forslag vedtages med 96 stemmer (s., r. v. og s. f.) mod 72 (v., k. f. og de uafh.). Fanger (k. f.) undlader at stemme. Oppositionens forslag til beslutning er hermed bortfaldet.

Under en samtale med formændene for arbejdsgiverforeningen og LO henstiller statsminister Kampmann indtrængende, at konflikterne søges bragt til ophør.

14. – Såvel arbejdsgiverforeningens som LOs forretningsudvalg erklærer sig rede til at genoptage forhandlingerne med henblik på afslutning af konflikterne i jern- og metalindustrien og i transportfagene.

18. – Folketinget vedtager enstemmigt forslag om regulering af fiskeriet i det nordøstlige Atlanterhav.

19. – Den danske og den svenske regering er enedes om en begrænsning af adgangen til forhandling af ikke-toldberigtigede tobaksvarer, vin og spiritus på Øresundsruterne.

20. – Nationalbanken forhøjer renten for lån på værdipapirer fra 6½ til 7 pct. p. a.

Sømænd og sofyrbødere om bord i danske fragtskibe i amerikanske havne iværksætter sit-down-strejke.

21. – Udenrigsminster Krag har i Rom og Paris forhandlet om forholdet mellem de seks og de syv.

Forslaget om ændring i lov om Grønlands landsråd og kommunalbestyrelser m. m. vedtages enstemmigt.

De orienterende drøftelser mellem hovedorganisationerne om mulighederne for forhandling om en løsning af konflikten inden for transportgruppen er endt uden resultat.

Fra flere havne meldes om forsøg på at hindre lastning af udenlandske skibe med landbrugsvarer.

22. – På et møde i Stockholm enes de skandinaviske trafikministre om at foreslå de respektive parlamenter, at de tre lande skal deltage i en rekonstruktion af SAS, hvorved der tilføres konsortiet en ny indskudskapital på 280 mill. kr., fordelt med 3/7 på Sverige og 2/7 på Danmark og Norge.

24. – Mellem forhandlere fra Jern- og Metalindustriens Sammenslutning og Centralorganisationen af Metalarbejdere er der opnået enighed om visse ændringer i det af arbejderne forkastede mæglingsforslag, derunder især en forhøjelse af mindstebetalingen med 45 i stedet for 36 øre. Strejken fortsætter, indtil resultatet af afstemningerne foreligger 4/5, men den varslede sympatistrejke afblæses.

Efter at skibsforbindelsen mellem Bornholm og det øvrige land på grund af sømandsstrejken har været afbrudt i 2 uger, besluttes det fra 26/4 at indsætte statsbanefærgen »Freia« i en rute mellem Rønne og Københavns frihavn med post, passagerer og livsnødvendige varer. Grønlandske Handel har anmodet Sømændenes Forbund, Sofyrbødernes Forbund og arbejdsmandsforbundet om dispensation fra strejken for polarskibet »Erika Dan«, som er chartret til Grønlandssejlads. Arbejdsmandsforbundet har givet den ønskede dispensation, så skibet kan blive lastet og losset, men sømændene og sofyrbøderne har stillet betingelser, som rederiet og rederiforeningen ikke har villet acceptere.

25. – Det skandinaviske embedsmandsudvalgs beretning om SASs kapitalbehov og dertil knyttede spørgsmål offentliggøres. Udvalget konstaterer, at den oprindelige indskudskapital på 210 mill. kr. må anses for tabt, og skønner, at der for at videreføre konsortiet må tilføres det en ny kapital på 280 mill. kr. Beretningen kritiserer en række dispositioner, bl. a. konsor-

tiets engagement i Mexico og hotelbyggeriet i København.

Folketinget vedtager forslaget om nedsættelse af valgretsalderen fra 23 til 21 år med 118 stemmer mod 4 (uafhængige); 5 v. og 1 uafh. undlader at stemme.

26. – Trafikminister Lindberg fremsætter forslag til lov om øget statsstøtte i forbindelse med Danmarks deltagelse i det skandinaviske luftfartssamarbejde. Støtten, der ydes gennem Det danske Luftfartsselskab, DDL, har form af et tilskud på 27,5 mill. kr., et lån på 19,5 mill. kr. og nytegning af A-aktier for 17,5 mill. kr. Det er en forudsætning, at der fra privat side ligeledes tegnes for 17,5 mill. kr. aktier i DDL, således at den samlede kapitaltilførsel til SAS fra dansk side vil andrage 82 mill. kr.

Folketinget diskuterer strejkesituationen i forbindelse med en forespørgsel fra v. og k. f. om sikringen af skibsforbindelsen til Bornholm. Statsminister Kampmann oplyser, at forligsmanden vil genoptage forhandlinger om at få konflikterne på transportområdet bragt ud af verden. Han udtaler, at man på et eller andet tidspunkt må afveje ulemperne ved en fortsat konflikt med fordelene ved, at parterne selv taler sig til rette, men vil ikke fastsætte nogen frist for regeringens indgriben i konflikten. Debatten slutter med, at statsministerens redegørelse tages til efterretning med 82 stemmer (s. og r. v.), medens 78 (v., k. f., s. f. og uafh.) undlader at stemme.

Statsbanefærgen »Freia«s afgang til Bornholm forsinkes af de strejkende, der forsøger at hindre, at posten bliver bragt om bord.

I Århus havn opstår der uroligheder ved losningen af Halmstadfærgen. Politiet trækker stavene, og 5 havnearbejdere og en politibetjent må på hospitalet.

27. – Undervisningsminister Jørgen Jørgensen fremsætter forslag til lov om ændring i fundatsen for Den arnamagnæanske Stiftelse og udenrigsminister Krag forslag til folketingsbeslutning om afslutning af en traktat med Island om overførelse af dele af stiftelsen og det kgl. biblioteks håndskrifter til forvaring og forvaltning af universitetet i Reykjavik.

Udenrigsminister Krag fremsætter forslag til folketingsbeslutning ang. ratifikation af overenskomst af 27. marts om dannelse af en sammenslutning mellem medlemsstaterne i EFTA og Finland og giver samtidig meddelelse om indholdet af den dansk-finske aftale om handelen med landbrugsvarer.

Maj 1961

1 – Statsminister Kampmann erklærer i en 1. maj tale i Århus, at lovgivningsmagten kun i ganske ekstraordinære situationer skal gribe ind i en arbejdskamp. På forespørgsel udtaler han, at han kan billige, at der bliver foretaget en undersøgelse af, om der er grundlag for en undskyldning fra politiet til de århusianske havnearbejdere (se 26/4).

Svineslagterierne standser modtagelsen af svin på grund af, at der er varslet strejke fra 4/5.

2. – Udenrigsminister Lord Home lover i et svar på et brev af 17/4 fra udenrigsminister Krag, at den britiske regering på forhånd vil informere den danske regering, hvis den beslutter sig til realitetsforhandlinger om tilslutning til de seks, således at Danmark kan træffe beslutning i sagen samtidig med Storbritannien.

Folketinget vedtager forslag til beslutning om ratifikation af venskabs-, handels- og søfartstraktat mellem Danmark og USA (se 9/12 1960) med 119 stemmer mod 10 (s. f.).

4. – Slagteristrejken træder i kraft. Forligsmanden for landbrugsområdet opgiver sin mægling, idet forhandlingerne mellem landbrugets »kompensationsudvalg«, der kræver 550 mill. kr. (husmandsforeningerne dog kun 416 mill. kr.), og landbrugsministeren, der har tilbudt 300 mill. kr., er strandet, og Landbrugets Arbejdsgiverforening derfor ikke vil anbefale, at der stilles mæglingsforslag. Forligsmanden udsætter imidlertid den til 7/5 varslede konflikt på mejerierne i 12 dage. Formændene for landbrugsorganisationerne med undtagelse af husmandsforeningerne opfordrer landmændene til at standse enhver leverance af mælk, kreaturer, kalve, slagtesvin og søer fra og med 8/5. Landbrugsminister Skytte erklærer, at ingen regering kan indlade sig på at forhandle under trusler.

Mæglingsforslaget for jern- og metalindustrien (se 24/4) er vedtaget af begge parter, og arbejdet genoptages 5/5. Forligsmanden har udarbejdet et supplement til det forkastede mæglingsforslag for transportfagene, og parterne går ind på, at det reviderede mæglingsforslag sendes til afstemning. Ændringerne går ud på, at akkordpriskuranterne forhøjes med 6 pct., og at der til samtlige tidlønnede mænd i gruppen ydes et særligt tillæg på 10 øre i timen. I tilslutning til disse bestemmelser erklærer LO på samtlige implicerede forbunds vegne, at disse forbedringer for transportgruppen ikke af forbundene må benyttes som udgangspunkt eller til støtte for yderligere lønfremstød i de grupper, der har vedtaget mæglingsforslagene af 21/3, for »jernet«s vedkommende suppleret med ændringerne af 24/4.

5. – Folketinget færdigbehandler forslag til lov om et skibsfinansieringsinstitut, forslag om ændringer i lukkeloven, forslag til lov om personnavne og forslag til lov om udbygning af det storkøbenhavnske S-banenet og om forarbejder for tunnelbaneanlæg i København og Frederiksberg, der alle vedtages enstemmigt; ved afstemningen om det sidstnævnte undlader dog 5 (uafh.) at stemme.

Forligsmanden har besluttet at genoptage forhandlingerne om overenskomsterne for slagterier, mejerier, landbrug, skovbrug m. v. med sigte på fremsættelse af et mæglingsforslag.

De samvirkende husmandsforeningers bestyrelse erklærer, at der er sket en ansvarsløs tilsidesættelse af forhandlingsmuligheder, som kunne sikre landbruget en merindkomst på 400 mill. kr. årligt i 2 år. Formanden for LS meddeler, at der i de enkelte slagteri- og mejerikredse er nedsat observationsudvalg, som skal opnotere og indberette alle, der viser illoyal holdning under leveringsstoppet, og at disses fremtidige stilling som leverandører derefter vil blive afgjort på de nærmest følgende generalforsamlinger.

Et mæglingsforslag for handels- og kontorgruppen er vedtaget enstemmigt af begge parters kompetente forsamlinger.

7. – Nationalbankdirektør Svend Nielsen udtaler på provinsbankernes årsmøde, at en betydelig gældsætning til udlandet foreløbig har tilsløret underskuddet på betalingsbalancen, men med den væsentlige indtægts- og omkostningsforøgelse, der foregår, vil valutastillingen før eller senere blive forringet, og risikoen for arbejdsløshed forøges. Specielt m. h. t. landbrugets kompensationskrav advarer han mod ordninger, der stimulerer fremstillingen af de landbrugsvarer, som det er sværest at forøge afsætningen af i udlandet, og hvorved strukturomlægningen i landbruget hæmmes. Om likviditetsstramningen udtaler han, at den ikke kan være gået for vidt, så længe der ikke er nogen arbejdsløshed, og stigningen i bankernes udlån er fortsat.

8. – På leveringsstoppets første dag holdes praktisk taget al mælk – bortset fra nødforsyninger til byerne – tilbage fra mejerierne, og tilførslerne til kvægmarkederne standser ligeledes. Landbrugsminister Skytte forhandler med husmændenes førere og bebuder, at der en af de første

dage vil blive fremsat forslag til løsning af landbrugets problemer i folketinget.

9 – Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om udvidelse af ombudsmandens virksomhed (se 1/2).

Efter henvendelse fra formanden for Landbrugets Arbejdsgiverforening, godsejer A. U. Juhl, og fra formanden for de samvirkende husmandsforeninger, Peter Jørgensen, indkalder statsminister Kampmann repræsentanter for det samlede landbrug til møde i statsministeriet.

I Aalborg forhindrer arbejderne udkørslen af varer til oplandets landmænd. LOs forretningsudvalg opfordrer fagbevægelsen til at vise ro og besindighed og ikke lade sig provokere til uoverlagte handlinger af landbrugets boykot af byernes levnedsmiddelforsyning. Samtidig henstilles til regerningen, at der øjeblikkelig tages skridt til at frigive importen af landbrugsvarer.

10. – Der opnås enighed mellem regeringen og landbrugets forhandlere om foranstaltninger, der skal sikre landbruget indtægtsforøgelser i forhold til den øvrige befolknings. Forliget (om indholdet se s. 128) forelægges af landbrugsminister Skytte i folketinget i form af forslag om uændret forlængelse af kornordningen og forslag til lov om afsætning af danske landbrugsprodukter, der skal afløse loven af 1958, som udløber 30/6.

Forslag til lov om planlægning af Køge Bugt-området vedtages med 114 stemmer mod 4 (uafh.), medens 18 (en del af venstre) undlader at stemme.

Under 2. behandling af forslag til ligningslov foreslår v. og k. f. en dagsorden, der opfordrer finansministeren til at fremsætte forslag, der kan medføre betydelig vækst af den private opsparing. Forslaget får kun tilslutning fra de uafh. og forkastes.

11. – Forligsmanden fremsætter mæglingsforslag for landbrugsområdet, herunder mejerier og slagterier.

Udenrigsminister Krag udtaler i London med henvisning til overenskomsten mellem Storbritannien og Island af 11/3, at Danmark i nær fremtid vil anmode den britiske regering om forhandlinger om en revision af overenskomsten om fiskerigrænsen ved Færøerne. Han udtaler endvidere, at der ikke kan herske tvivl om, at Danmark vil følge Storbritannien, hvis det går ind i fællesmarkedet.

12. – Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om ratifikation af overenskomsten af 27/3 om en sammenslutning mellem medlemsstaterne i EFTA og Finland.

13. – Det reviderede mæglingsforslag for transportgruppen (se 4/5) vedtages af arbejderne, men forkastes af arbejdsgiverne. Efter anmodning fra regeringen indkalder formanden folketinget til møde søndag den 14. maj.

Der træffes aftale mellem landbrugets arbejdsgiverforeninger og arbejdsmandsforbundet om øjeblikkelig suspension af de igangværende strejker og lockouter inden for landbrugsområdet.

På Danmarks Retsforbunds landsmøde vedtages en resolution, hvori der gives udtryk for partiets faste beslutning om på ny ved næste valg at opnå repræsentation i folketinget.

Lagtinget har vedtaget et forslag til beslutning om opsigelse af fiskerigrænseaftalen med Storbritannien til udløb 27/4 1963 med krav om udvidelse af fiskerigrænsen ved Færøerne til 12 sømil.

14. – Arbejdsminister Bundvad fremsætter forslag om at ophøje det af arbejdsgiverne forkastede mæglingsforslag for transportgruppen til lov.

Mæglingsforslaget for slagterierne er vedtaget af begge parter, og arbejdet genoptages 15/5.

15. – Forslaget om ophøjelse af mæglingsforslaget for transportgruppen til lov vedtages med 89 stemmer (s., r. v. og de 2 grønlændere) mod 17 (s. f. og uafh.). V. og k. f., der havde stillet ændringsforslag, hvorefter konflikten skulle afgøres ved voldgift, undlader at stemme.

16. – Folketinget vedtager enstemmigt forslag om ophavsretten til kunstneriske og litterære værker, om retten til fotografiske billeder, om ændringer i toldloven i anl. af Finlands tilknytning til EFTA og om forhøjelse af statens tilskud til de kommunale sygehuse. Endvidere færdigbehandles forslag til lov om offentlig forsorg, der ligeledes vedtages enstemmigt, idet dog 5 (uafh.) undlader at stemme.

17. – Forhandlingerne mellem tjenestemandsorganisationerne og finansministeren om antallet af overenskomsttillæg sprænges. Finansministeren har tilbudt 40 portioner fra 1/4, svarende til 240 mill. kr. årligt, medens tjenestemændene krævede 43 portioner fra 1/1 1961 og yderligere 6 portioner fra 1/4 1962. Forretningsudvalget for Københavns Postbudeforening udsender en meddelelse om, at de nærer alvorlig bekymring for opretholdelsen af roen i det københavnske postområde og imødeser morgendagen med bange anelser.

Socialminister Bomholt fremsætter forslag om midlertidigt tillæg til folke-, invalide- og enkepensionister gældende fra 1/4 (15 kr. mdl. for ægtepar og 10 kr. for enlige).

Folketinget vedtager forslag til lov om hjemmeværnet med 156 stemmer mod 11 (s. f.).

18. – De københavnske postbude nedlægger arbejdet i 24 timer og forsøger, dog uden større held, at få statsbanepersonalet til at gøre det samme. Ved 3. behandling af forslaget om ændringer i lønninger og pensioner for statens tjenestemænd, der vedtages enstemmigt, fremsætter finansminister Philip en redegørelse for forhandlingerne med tjenestemændene (se 17/5), og trafikminister Lindberg meddeler, at postbudestrejken vil få konsekvenser for deltagerne.

Folketinget færdigbehandler forslaget om udbygning og ombygning af veterinær- og landbohøjskolen, der vedtages med 90 stemmer (s., r. v., s. f. og 3 v.) mod 10 (7 v. og 3 uafh.), medens 45 (resten af v. og uafh. og hele k. f.) undlader at stemme. I sin endelige form går lovforslaget ud på, at der samtidig med udbygningen og ombygningen af skolen på Frederiksberg skal opføres en ny skole i Odense.

Endvidere vedtages forslag til medhjælperlov mod venstres og de uafhængiges stemmer og forslag til ligningslov mod venstres, de konservatives og de uafhængiges stemmer. Forslag til lov om børne- og ungdomsforsorg vedtages enstemmigt.

19. – Regeringen beslutter, at der skal rejses tjenestemandssag mod deltagerne i poststrejken.

Finansministerens forslag om lønforhøjelse for tjenestemændene tiltrædes enstemmigt af finansudvalget, efter at et forslag fra s. f. om genoptagelse af forhandlingerne med tjenestemændene er blevet stemt ned.

Forligsmandens mæglingsforslag af 10/5 for konsummælkmejerierne og af 11/5 for landbrug, skovbrug, planteskoler, dræning m. v. er vedtaget af begge parter.

Folketinget vedtager forslag om at forhøje ungdommens uddannelsesfond fra 19 til 63 mill. kr., 24 mill. kr. som lån og 39 mill. kr. som legater.

Forslag om ændringer i straffeloven, hvorved der bl. a. indføres straf for homoseksuel prostitution, når det drejer sig om personer under 21 (hidtil 18) år, vedtages med 129 stemmer mod 32.

Folketinget færdigbehandler desuden forslaget om ændringer i lov om boligbyggeri (se 14/3), der vedtages mod venstres, de konservatives og de uafhængiges stemmer, og forslag til tillægsbevillingslov for 1960–61, hvorefter finansåret slutter med et kasseoverskud på 400 mill. kr. S. f. og uafh. undlader at stemme.

20. – Nationalbanken meddeler, at den fra og med 23/5 forhøjer diskontoen fra 5½ til 6½ pct. Den kgl. bankkommissær, finansminister Philip, udtaler, at regeringen er enig med banken i, at dette skridt tages.

23. – Samtidig med diskontoforhøjelsen forhøjer nationalbanken laveste udlånsren-

te fra 6 til 7 pct. og højeste udlånsrente – der 20/4 blev forhøjet fra 6½ til 7 pct. – til 7½ pct. Renten af indlånsbeviser, som siden 18/5 1960 har været 4 pct., forhøjes til 4¾ pct.

Mæglingsforslaget for landmejerierne er vedtaget af begge parter.

25. – Statsminister Kampmann, der ledsages af udenrigsminister Krag og landbrugsminister Skytte, har i Bonn forhandlet med forbundskansler Adenauer og andre medlemmer af den vesttyske regering. Fra dansk side har man ifølge det officielle kommuniqué udtalt, at en britisk beslutning om at indlede forhandlinger om tiltræden af fællesmarkedet ville gøre det muligt for Danmark at tage et tilsvarende skridt. Det tilføjes, at såfremt den danske regering beslutter at indtræde i fællesmarkedet, forekommer det hensigtsmæssigt at give den lejlighed til i rette tid at gøre sine særlige synspunkter gældende med hensyn til den fælles landbrugspolitik.

Ved Danmarks Sparekasseforenings generalforsamling anslår nationalbankdirektør Svend Nielsen, at lønforhøjelserne for arbejdere og tjenestemænd samt støtten til landbruget vil medføre en indkomstforøgelse på 2½ milliarder kr., hvoraf der kun vil være dækning for ca. 1 milliard kr. gennem produktionsforøgelse.

På LOs repræsentantskabsmøde protesterer formanden, Eiler Jensen, mod nationalbankens diskontoforhøjelse.

Landbrugets afsætningsudvalg (se 28/2) afholder konstituerende møde, hvor formanden for De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation, gårdejer Chr. Speggers, vælges som formand. Umiddelbart efter vedtager Landbrugets Afsætningsråd sin egen ophævelse.

26. – Danmarks Sparekasseforening og Danske Bankers Fællesrepræsentation beslutter en forhøjelse af indlånsrenten med ½ pct. for korte og 1 pct. for lange indlån.

29. – Fregatten »Niels Ebbesen« åbner ild mod trawleren »Red Crusader« fra Aberdeen, som efter at være opbragt for fiskeri på færøsk fiskeriterritorium og have fået ordre til at sejle til Thorshavn sætter kurs mod Aberdeen, hvortil den, ekskorteret af britiske marinefartøjer, ankommer 31/3. »Niels Ebbesen« bliver liggende uden for territorialgrænsen. 30/5 kræver udenrigsministeriet gennem den danske ambassadør i London, at »Red Crusader« skal begive sig til Thorshavn, for at sagen kan blive pådømt ved dansk domstol.

Tjenestemandsforhørene i anledning af den københavnske postbudestrejke begynder.

30. – Ved folkeafstemningen om forslaget om nedsættelse af valgretsalderen fra 23 til 21 år afgives 586.113 gyldige ja-stemmer, 479.146 gyldige nej-stemmer og 9.299 ugyldige (heraf 1.527 blanke) stemmer. I alt 1.074.558 eller 37,3 pct. af samtlige stemmeberettigede deltager i afstemningen (20,3 pct. ja-stemmer og 16,6 pct. nej-stemmer).

Juni 1961

2. – Regeringen afgiver en erklæring om, at Grønland vil være en del af EFTA fra 1/7, efter at de øvrige medlemslande har godkendt visse grønlandske særordninger.

Folketinget færdigbehandler forslaget om midlertidigt tillæg til folke-, invalide- og enkepensionister, der vedtages med 149 stemmer mod 5 (uafh.), og forslaget om optagelse af statslån i udlandet, der vedtages med 82 stemmer (s., r. v. og s. f.) mod 54 (v., k. f. og uafh.).

3. – På det radikale venstres landsmøde gør formanden for folketingsgruppen, Aage

Fogh, sig til talsmand for, at partiet fortsætter som regeringsparti, idet han forudsætter, at der træffes aftale med socialdemokratiet for 2–3 år.

6. – NATOs militære øverstbefalende, general Lauris Norstad, gør i et foredrag i København rede for sin plan for de dansk-tyske kommandoforhold: overkommandoen for det område, hvori Danmark ligger, bør være dansk, og kun én af de fire underkommandoposter (søværnet) bør i krigstid beklædes af en tysk officer.

7. – Den britiske regering beklager trawleraffæren (se 29/5), der betegnes som ukarakteristisk for de gode forbindelser med Danmark, men erklærer, at man ikke ser sig i stand til at fremsætte noget forslag til sagens løsning, da visse undersøgelser endnu ikke er afsluttet.

Folketinget vedtager med 80 stemmer (s., r. v., s. f., sl. p., grønlænderen Rosing og den konservative Poul Møller) mod 59 (v., k. f. og uafh.) at ændre folketingsvalglovens spærreregler, således at et parti herefter kan få andel i tillægsmandaterne, når det enten har erobret et kredsmandat eller opnået mindst 2 pct. af samtlige afgivne stemmer (p. t. ca. 50.000 stemmer) eller i mindst 2 af de 3 områder Jylland, øerne, København-Frederiksberg har fået lige så mange stemmer, som i området gennemsnitligt er afgivet pr. kredsmandat.

8. – Folketingets afsluttende politiske debat indledes af statsminister Kampmann, der ikke mener, at lonforhøjelserne og støtten til landbruget nødvendigvis vil kaste landet ud i økonomisk uføre, men erkender, at udviklingen rummer en betydelig risiko for forringelse af valutastillingen; et mere langvarigt fald i valutareserven må imødegås, men på en sådan måde, at det ikke standser den økonomiske fremgang på længere sigt. I en udenrigspolitisk oversigt beskæftiger udenrigsminister Krag sig især med markedsplanerne og udtaler, at regeringen er indstillet på at indlede forhandlinger med de seks samtidig med Storbritannien, derimod er der ikke tale om, at man fra dansk side vil søge tilslutning til fællesmarkedet, før Storbritannien tager dette skridt. I en omtale af trawleraffæren meddeler han, at det er hensigten at instruere ambassadøren i London om at foreslå de britiske myndigheder, at sagens faktiske omstændigheder bliver taget op til hurtig undersøgelse i en uvildig kommission.

9. – Folketinget færdigbehandler en række betydningsfulde lovforslag, deriblandt forslagene om støtte til landbruget. Forslaget om afsætning af danske landbrugsvarer, den såkaldte bemyndigelseslov, vedtages med 80 stemmer (s., r. v., sl. p. og 4 venstremænd, bl. a. Anders Andersen og Niels Eriksen) mod 13 (s. f. og uafh.), medens 56 (v. og k. f.) undlader at stemme. Forslaget om en kornordning for 1961–62 vedtages mod s. f.'s og de uafhængiges stemmer. I bemyndigelsesloven er under behandlingen foretaget en ændring, der giver landbrugsministeren adgang til i undtagelsestilfælde at centralisere eksporten også til lande, der ikke har centralindkøb.

Endvidere færdigbehandles forslag til lov om naturfredning, der vedtages med alle stemmer mod 9 (uafh. og 5 v.), efter at der er gjort oppositionen visse indrømmelser m. h. t. erstatninger til landbrugsejendomme, samt forslaget om statsstøtte til SAS (se 26/4). For dette stemmer 119, imod 2 (1 v. og 1 s. f.), medens 24 (herunder hovedparten af k. f.) undlader at stemme. I udvalgsbetænkningen kritiseres skarpt selskabets mislykkede engagement i Mexico med særlig adresse til formanden, bankdirektør Marcus Wallenberg, og trafikminister Lindberg har lovet at forhandle med sine kolleger i Norge og Sverige om nedsættelse af et juristudvalg til at analysere dette engagement og skabe klarhed over forskellige spørgsmål i konsortialoverenskomsten. Ministeren har ligeledes lovet årligt at give folketinget en redegørelse for SASs stilling og løbende at holde sig underrettet om konsortiets økonomi, så han kan underrette tinget i tilfælde af en væsentlig forringelse.

Under den afsluttende politiske debat konstateres der enighed mellem partierne, bortset fra s. f., om udenrigs- og forsvarspolitikken. Finansminister Philip erklærer, at han ønsker overskuddet på statsbudgettet genskabt – siden marts er et anslået kasseoverskud for 1961–62 på 425 mill. kr. forvandlet til et underskud på 155 mill. kr. Statsminister Kampmann udtaler, at det er et åbent spørgsmål, om der vil komme finanspolitiske indgreb, og i bekræftende fald hvilke. Erik Eriksen (v.) og Poul Møller (k. f.) kritiserer, at folketinget i vigtige sager er blevet reduceret til at være et gummistempel.

10. – Folketinget vedtager i sit sidste møde før sommerferien forslaget om de islandske håndskrifter (se 27/4) med 110 stemmer (s., r. v., s. f., 14 v., deriblandt Erik Eriksen, 3 k. f., deriblandt Ole Bjørn Kraft, og de 2 grønlændere) mod 39 (de øvrige konservative og venstremænd samt de uafhængige). Forinden afstemningen oplyser Poul Møller (k. f.), at han forsøger at samle underskrifter på et krav om, at lovens stadfæstelse udskydes i henhold til grundlovens § 73, og at han allerede har 46 underskrifter af de nødvendige 60.

I folketingsåret 1960–61 er der i alt fremsat 114 lovforslag, deraf 105 regeringsforslag, og 100 er endeligt vedtaget.

11. – Statsminister Kampmann åbner socialdemokratiets kongres, hvor et udkast til nyt principprogram vil blive forelagt til vedtagelse. For første gang er kongressen i et vist omfang åben for hele pressen.

Fhv. statsminister Erik Eriksen udtaler ved VUs landsmøde, at venstre ikke kan billige, at Englands stilling til fællesmarkedet skal være afgørende for Danmark, der må kunne handle selvstændigt og på de tider, der passer det.

12. – Finansudvalget har tiltrådt en bevilling på 60 mill. kr. til oprettelsen af Nato-depoter i Jylland.

13. – Formanden for smedeforbundet, folketingsmand Hans Rasmussen, udtaler på socialdemokratiets kongres, at der ses alt for blidt på de ulovlige strejker. Han har store betænkeligheder ved Danmarks indtræden i et af Tyskland domineret fællesmarked.

14. – Storbritannien meddeler i en note, at det i princippet går ind på den danske regerings forslag om en kommissionsundersøgelse af trawleraffæren.

Folketingsmændene Poul Møller (k. f.) og Ib Thyregod (v.) afleverer i folketingets sekretariat et af 61 folketingsmedlemmer underskrevet krav om, at forslaget om de islandske håndskrifter i henhold til grundlovens § 73, stk. 2, først indstilles til kongelig stadfæstelse, når nyvalg til folketinget har fundet sted, og forslaget på ny er vedtaget af det derefter sammentrædende folketing.

Udenrigsminister Krag imødegår på socialdemokratiets kongres Hans Rasmussens advarsel mod indtræden i fællesmarkedet, idet han udtaler, at de små lande skal være lidt forsigtige med krampagtigt at holde fast på deres fulde suverænitet. Han fremhæver, at EFTA hele tiden kun har været en station på vejen til den brede europæiske løsning.

Industrirådet gør i et brev til statsministeren opmærksom på, at dansk tilslutning til de seks vil rejse nye problemer for industrien, hvorfor man henstiller, at der i tide træffes forberedelser til ændring af gældende toldsatser og importreguleringer.

15. – Regeringen meddeler, at det fortsat er dens opfattelse, at bestemmelserne i det vedtagne forslag om de islandske håndskrifter ikke har ekspropriationens karakter, men at man alligevel vil undlade at forelægge forslaget til stadfæstelse. Det tilføjes, at det er regeringspartiernes hensigt, når nyvalg til folketinget har fundet sted, at foranledige forslaget fremsat til vedtagelse i det nye folketing.

Den 28. socialdemokratiske partikongres slutter med vedtagelsen af et nyt principprogram og et aktuelt arbejdsprogram.

Til formand for partiet vælger kongressen den fungerende formand, statsminister

Kampmann, og til næstformand folketingsmand Hans Rasmussen, der oplyser, at hans valg er ønsket af hele fagbevægelsen.

16. – 7 folketingsmedlemmer (4 v. og 3 k. f.) har »som skatteydere« anmodet folketingets ombudsmand om at undersøge, om statens repræsentanter i SASs styrelse har røgtet deres hverv i overensstemmelse med deres forpligtelser til at holde trafikministeren underrettet om selskabets dispositioner og økonomi.

20. – Statsminister Kampmann bebuder forhøjelse af kvadratmetertilskuddet for at modvirke diskontoforhøjelsens fordyrelse af byggeriet.

Det radikale venstres politiske ordfører, Hilmar Baunsgaard udtaler, at de radikale ikke ønsker ændringer i nationalbankens nuværende selvstændige stilling.

Folketingets ombudsmand meddeler, at han vil indlede en undersøgelse af den måde, hvorpå statens repræsentanter i SAS har udført deres hverv (se 16/6).

21. – På et nordisk landbrugsministermøde i København vedtages det at efterkomme Nordisk Råds henstilling om at oprette et nordisk kontaktudvalg for landbrugsspørgsmål, bestående af 4 repræsentanter (2 fra landbrugsministeriet og 2 fra landbrugsorganisationerne) for hvert land.

I det første af en serie møder med repræsentanter for erhvervsorganisationer m. v. (se 18/1) forelægger finansminister Philip en skitse til en kildeskatteordning.

23. – Udenrigsministeriet modtager en note vedrørende trawleraffæren, hvori den britiske regering erklærer sig principielt enig i, at der nedsættes en undersøgelseskommission af uvildige medlemmer, og foreslår, at der fra hver side udnævnes agenter, som skal forelægge kommissionen henholdsvis de danske og de britiske synspunkter. Man er også enig med den danske regering i, at kommissionen alene skal have til opgave at undersøge de rent faktiske omstændigheder omkring »Niels Ebbesen«s arrestation af »Red Crusader«.

Statsminister Kampmann udtaler, at landbrugets økonomi på længere sigt må hvile i sig selv, men landbruget må ikke indbringe sine udøvere væsentligt mindre end andre erhverv. Han understreger, at der fortsat ikke er tale om, at Danmark vil indlede forhandlinger om tilslutning til de seks, hvis England ikke gør det, men tilføjer, at vi har en positiv interesse i, at England kommer med i fællesmarkedet.

24. – Udenrigsminister Krag udtaler, at det har særlig hast for Danmark, at der findes en løsning på det europæiske markedsproblem, idet man må regne med, at de seks i nær fremtid påbegynder virkeliggørelsen af en fælles landbrugspolitik, og dette indebærer en risiko for Danmarks landbrugseksport til de seks på ca. 2 milliarder kr.

27. – På EFTA-ministermødet i London sætter Danmark 1/10 som frist for indrømmelser på landbrugsområdet, hvis det skal gå med til en yderligere 10 pct.s nedsættelse pr. 1/1 1962 af frihandelsområdets indre toldsatser.

28. – Udvalget om beskatning af værdien af bolig i egen ejendom foreslår, at fradraget for vedligeholdelsesudgifter fastsættes som en bestemt procent af ejendomsværdien.

Rettelse til kronikken for 21. februar: Foruden de nævnte stemte også den finske socialdemokratiske opposition og de islandske kommunister (folkealliancen) for forslaget om en atomvåbenfri zone.